

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

חומש

גית יהודה

פרשת

ואתחנן

בלשון הקודש

ואידיש

415

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ז לפ"ק

הפטרת דברים

וְאַצְרָה כְּפָר סִינַי וְאֶמְרָה בְּלִי בְדִלְיָהּ : וְאֶשְׁכַּח שְׁפָמוֹךְ כְּבָרְאֵשׁנָה וְיַעֲצִיב בְּבַתְחֻלָּהּ
אַחֲרֵינוּ . יִקְרָא לָךְ עֵיר הַצֶּדֶק קְרִיָּה נְאֻמָּה : צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְיָהּ בַּצְדָקָה :

פירוש ע"מ

שְׁלֹאנָן אִינּוּ שְׂאָק נֶאֱדָר דַּעַם אַנְדְרָן בִּזוּ דִּי שְׁלַעֲכַמְי וועלן פר לענב ווערן באצופן אונ איך וועל לייטערן און ווי די נייף לייטערט די פֿלעקין פון איין קליר און וועל איך לייטערן דינע פסולת דס מיינט ער די שְׁלַעֲכַמְע ווס וענין צו מישט צווישן די גוטע דיא וועל איך פר לענדן באסיה אונ איך וועל אפ טאן גאר דיין צין ווס און צו מישט צווישן דעם וילכר דס מיינט ער און די שְׁלַעֲכַמְע ווס וענין צו מישט צווישן די גוטע באסיה אונ איך וועל אום קערין דינע שופטים און ווי צום ערשטן פלומר איך וועל

כנין המצות נס' ואתחנן יס' כה י"ז מלות ח' עשין וד' לאוין :

[חמן] (לאו רמז) שלא להתאוות שום דבר של חבירו אפי' בלב שגא' ולא תתאוה בית רך שדרו וגו' :
[תי] (עשה קטן) ליחור שבו רחב' באמונה שלמה שיהיה ידוע לנו שהוא פרל כל המציאות וסבתו הראשונה והיא אחר ארון הכל בלי שיהפ' . ונקבל על עצמינו על מלכות שמים באחרות נמורה . וזה שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד :
[תי] (עשה קטן) לארוב את ה' ית' באופן שישים האדם את כל לבו ודעתו וכל מנסתו לדעת דרכיו ולאחבה אותו כמ"ש ואהבת את ה' אלהיך :
[חמן] (עשה קטן) ללמוד תורה וללמד שגא' ושגנתם לבניך :
[תכ] (עשה קטן) קריאת שמע ערבית ושחרית שנאמר ודרכת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכנך ובקמך :
[חכא] (עשה קטן) להניח הפליין של די שנאמר וקשרתם לאות על ירך :
[תכב] (עשה קטן) להניח הפליין של ראש שנאמר והיו למספת בין עיניך :
[תכג] (עשה קטן) לקבוע מזווח במזווח פתח הבית שגא' וכתבתם על מזווח ביתך ובשערך :
[תכד] (לאו רמז) שלא לנשות ולהתקטף בעיריך שיערו הנביאי' שרוחקי אצילנו לנביאי' האמת והצדק שגא' לא תנסו את ה' אלהיכם :
[תכה] (עשה קטן) להרוג ולאכר את השבעת עממין שהיו בחוקין באי' קורם שבכנשה והם הכנעני וגו' שנאמר החרם תחרים אותם :
[תכו] (לאו רמז) שלא להתול על שבעה עממין האלו ולא לימות ולספר בשבת וכן שום דבר פטה שמויחד להם שגא' ולא תהגם :
[תכז] (לאו רמז) שלא להתחנן בם שגא' לא תהחנן בם :

דברים ג ואתחנן אונקלוס

כִּי וְאַתְחַנֵּן אֶל־יְהוָה בְּעַת הַהוּא כִּי וְצִלְיָתִי קָדַם יי בעדנא
[תו"א] ואתחנן אל ה' בעת ה' :

רשב"ם

[כג] ואתחנן . החלות . כדכתיב טעלה ריחו הוא אהל חת פחדך . החלות הו"ח גורמם לה' פתח וכן הערותי משפן וכן הערותי כסם

בית יהודה

[כג] ואתחנן . זאנא רש"י ואין חנון בדי סקס אלא לשון פתנת חנם ווא עס שטייט דר ווארט חנון מיינט מען אוממיסמע מתנה . משה הא געבעטן ביי הקב"ה ער זאל אים שיינקען אמתנה . די מתנה וועט זיין הקב"ה זאל אים זאגן אריין זיין אין ארץ ישראל . זאנא רש"י ואף על פי שיש להם לצדיקים לתנות במקשלים הטובים אפילו צדיקים זען קומט זיי צו בצאתהו פר זייערע מעשים טובים פון דעפונענען ואין מקשלים פאת המקום אלא פתנת חנם געבעטן זיי פון הקב"ה נאר אוממיסמע מתנה ואון זיי זאגען פאר זייערע מעשים טובים קומט זיי גאר ניט . פון וואנען הא משה געוואקס אז הקב"ה גיט אוממיסמע מתנות ? וילפי שפתי חכמים

שפתי חכמים

א דאליכ הליז וזהנלל : ב רז"ל מהיכן ידע משה לנקט מהקב"ה נקטס חף נחמת חס ולא נחמת חס מעשים טובים ועו' ליקומים על התורה

ליקומים על התורה

[כג] ואתחנן אל ה' וגו' זאנא . דר מדרש שרייבט ווס מיינט קען זאמט . צו זאגען . משה האט געבעטן ביי הקב"ה זיין זיך ווס ער דס נעמאן זאל ווערן פארשטיבן אין די תורה . למשל מיין האט געבראכט צווייא ווייבער צום משפס . איינע דאנן געווען און איינע האט קינה געווען און איינע האט געגעסן אומצייטיגע פירות ווס דאנן געוואקסן אין דעם שפסאך יאר . האט דער שפס געהייסן . בען זאל בירדע ווייבער פרעגן אין דיא גאסן צו פארשיקן זיי קען זאל

אונקלוס

דברים ג ואתחנן כו
היא ימיר : כי יי
אלהים את שרית
לאחוזת ית עבדך ית החלת להראות את-עבדך את-
דורא ה' אלס מרות לנ ע"י :

בעל הטורים

זמלתי : סמן ה' אלס לואתחנן לומר שוית ה' לגדל תמיד :
החלות : כי בנח' אתה החלות לך החלות לגדל לפני אתה
החלות להראות כנה שככת לפני סיוחן ועוד וכו' החלות לגדל לפני
להראות כנה בהחלת לגדל : תחזיקו ידבר רש ועשיר יענה עות ס"ח
רמו משה : ונתחיל הפסוק בתירו' וקוים בתירו' לפי שלא וכה ליכנס
לארץ שהיא ח' פרסה על ח' פרסה : להראות : חנן על ה"ר"ש שהראתני
אח מה שלא כקשר : להראות : כי בנח' דין ויודך להראות העמים
זהו בדברו שהלא לו הקב"ה לעשה כל מה שאירע לשרה' היאך ישכו
הפסרים אח יפיה היאך הם כיוסין ונשלותם וכן להשמידם נתן לו להראות

רשב"ם
ואם : החתה כיום סיון : אבל כשאין שם אוחית אחיה יאמר הריבוא
הקיסות המיבות כולם תואסין : ואתחנן בילדנו פרשה שלה לך ואל תחאל לך
בשעה גדרו כמין משה כשאר ישראל שסמו נא המורה נשבע הקב"ה
שלא יכנס לארץ שנא' לכן לא תביאו וגו' אפר משה שעת כנס ושעת שבושה
היא איני מדבר בעשתי דבחתי שנה אחר כך החזיל להתחנן לגדלו שואמר
ואתחנן אל ה' אפר הקב"ה כשביל שהחנת שאר החיים יודרים לשאל
ואתה תעלה שואמר עלה ראש הסנהגה ותרמה מס :

בית יהודא

נעזאנט צו משה ויעל שיינקען אמקנה צו וועקן מיין
ווי'ען וועט זיין איך זא"י אים שיינקען (אמר לו ב' לשון
ואתחנן) דריבער הם משה נעזאנט צו הקב"ה מיט דעם
לשון ואתחנן, איך האב געבעטן ביי הקב"ה ער זאל מיר
שיינקען אמקנה, די מקנה זאל זיין איך זא"י אריבער זיין
דעם יודן (דבר אחר) נאך אפישט איו (זה אחר משנה
לשונות שנקראת תפלה) צעהן ער'יי נעמן איו דא אויף דים
צעהן איו דער ווארט תחנה, דריבער האט משה נעזאנט
נאחחנן ונבדאיהא בספרי) ויזא עס ששיטס אין ספרי : ובעת הריאז, אין די צייט (לאתר שבבשתי ארץ סיוחן ועל) נאכדעם
וויא איך האב איינגענומען די לאנד פון סיוחן אונ עוב (רמתי שמא היתר גדרה) האב איך געטראכט אמקנה איו
באחר געווארן דער גדר פון הקב"ה אונ איך פעג אריין זיין אין ארץ ישורא"ל ועין ש"חו : נאכדעם רש"י (זה אחר
משלשה מקומות) שאמר משה לפני הקב"ה איני פניקה ער שחודשני אס תפשת שאחתי אס לאו) דס און איינער פון דיא
דריי מקומ' (זע משה האט געזאגט צו הקב"ה איך וועל דיך ניש אוועקלאזען ביז די וועקסט מיר נאמען אויב דו
וועקסט שארן ווע איר געט דיר אדער דו) אפרי' (ועין הקב"ה שפראכט דאס בענשאפט -
שפראכט ער וויא מיט דעקמות : ואתה תחלות להראות את עבדך) זאגט רש"י (פחה להיות עופר ובהפלת) חטתה הם

רש"י

צלחן ואתחנן ד"ג צ זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה
ד כלואתה כספרי : בעת הריאז : לאחר שכבתי ה
ארץ סיוחן ועוד דמתי שמה הוחר ה נדר (ספרי) : לאמר.
זה אחד מ' מקומות ז שאמר משה לפני ה' ואתחנן איו מניח
עד שהודיעני אס יעשה שאלתי אס לאו : (כד) ה' אלהים.
רמס ח זדין : אתה החלות להראות את עבדך.

דעת וקנים מבעלי התוספות

לא התפלל משה אליו בחנה ולבה לפי שבשעה שאמר משה
לפני הקב"ה הודיעני נא את דרכיך באיוו חרה אתה כנהני את
עולמך ואמר לו הקב"ה ורחמתי את אפר אתה כלומר כל מה
שאני עושה עמך חסנת חנם אני נתון להם אפר לו משה
באותה מדה שאמרתי לי הנתנה נתן לי בחסנת חנם שאעבור
את הירדן לכך אמר ואתחנן לשון ורחמתי. ד"א שהתפלל משה
תקסיו תפלות כמנין ואתחנן :

שפתי חכמים

פי ותחנני וגו' : ג דלטעם ראשון קשה למה לא כתיב ואתחנן לכך
קאמר ד"א כו ולטעם ראשון קשה למה לא אמר ויחל להעל -
ד ואלו פן שופט נשקף אהרן רנה לעור קריאה נסול כלול פנימה
חמס : ה דק"ל דהא לטיל מנייה כתיב וחת והאש נזיחי כנת הדיא
וגו' שפרושו כנת כויעס סיוחן ועוב ועלה קאי ואתחנן ומתוך ללחר
כו' דמתי שחזר קח כהדר לכך עלתה על דעמי להתפלל כד
שאנס לארץ כו' : ר ואלו כיוון כסותר כהדר תפלה לו למה יר' דהיק
משה קודם כיבוט ארץ סיוחן ועוב על עלתה על דעמי להתפלל כיון
לני גו וכו' ראשון וחלי שנט משה אחרתי שמה הוחר דנדר
כסותר וקאמר סותר טול וא"כ גזר דין בלא שטעה לכי מהני תפלה : ו כ' ה"ר"ס ל"ע דכספרי תשיב ה' מקומות ור' אלעזר כ"ט
אומר כד' מקומות קש משה וכו' והכו' טולס א"כ דברי רש"י בלא כחול' וי"ל אה דכח' רש"י כה"ל כה"ל זה אחד מ' מקומות ור' ר"ל
התפלל משה עליהם ודקס המקב"ה שימלא סאלוחו ויודיענו אס יעשה שאלתו ונקחת כמו נבי מרים שנקס שורפא חותה מלדעתה
וכן בני יסוד ה' אלסי הכוונת נקס שירשו כניו אחרי גולוחו וכמו שפירש רש"י שס והכל התפלל שיעטר הכירן חלל האחרים
שעניא שמה דהיינו כ"ל וידבר משה לפני ה' לאמר כודיעני אס אתה גולאס וכו' וכן ויעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם כוס וגו'
שאלר משה כודיעני אס טול איו כידס כו' ארון ע"י דכריס אינן כוללח ו"ל בקשה כוללח ו"ל בקשה שאלה את שאלתו וכן הו"ל
דברי רש"י אס חקדקו בלשונו כה"ל. ח ר"ל דהא עס על ד' חתיות מדת רחמים כול ואלתי הו"ל מדת הדין וממס רחוס כד"ן

פירוש לתורת אלהים

יעי' א"ל אזוי ויזא ווייטען וועט לשמיון (מיו רש"י)
בעת הריאז אין ד' זעלפריג צייט לאמר אזו צו : אגן מ"ש"י :
(כד) יי אלהים שפראכט זאגט אתה החלות דו האסט אן
נתתך לי צאית את עבדך צו וויינן דו נאקנט (מ"ת ש"י)
געשפרארן זיייר ער נש געמאכט אפאלש אין יי תורה אדער
געווארן, קאר פעג זאל וויסען זיייר ער האט געלעבאן דעם לשמיון
געוואנט די גדרה אין געזען מיט די זעלפריג אה תביאו את
משה געשיימ' די גדרה אין קאר ער זאל ניש זיין דרם פלך אויף
וועט זיין ל"ה טיס אלוס איו כידס כו' ארון ע"י דכריס אינן כוללח ו"ל בקשה כוללח ו"ל בקשה שאלה את שאלתו וכן הו"ל
דברי רש"י אס חקדקו בלשונו כה"ל. ח ר"ל דהא עס על ד' חתיות מדת רחמים כול ואלתי הו"ל מדת הדין וממס רחוס כד"ן

ליקוטים על התורה

נאל וויסען זיי האבען געווינדען, די אשה וועט געבעטן די
אומצייטיגע פירות פון שפסחה זעם געבעטן ביי דעם שופט פעג
נאל איר אפיפאיינגען אויף דעם האלדרו עפליקע פירות, אג'ע
פעקש'ען זאקן וויסען איר וינד, מען זאל ניש נאמען אויף איר צא
האט אויך פונד געווען, אזו דעם משה געבעטן ביי הקב"ה פון
זאל שרייבן זיין דבר אין די תורה, מען זאל ניש נאמען ער זאל
ווייל ער האט געוואנט אעלעכע זאקן וואס ער איו ניש געבאפען
אין ער געשפראכ'ן, און ווייל משה דעם געווען ווען הקב"ה דעם
געוואנט די גדרה אין געזען מיט די זעלפריג אה תביאו את
משה געשיימ' די גדרה אין קאר ער זאל ניש זיין דרם פלך אויף
וועט זיין ל"ה טיס אלוס איו כידס כו' ארון ע"י דכריס אינן כוללח ו"ל בקשה כוללח ו"ל בקשה שאלה את שאלתו וכן הו"ל
דברי רש"י אס חקדקו בלשונו כה"ל. ח ר"ל דהא עס על ד' חתיות מדת רחמים כול ואלתי הו"ל מדת הדין וממס רחוס כד"ן

(וכד) ה' אלהים אתה החלות וכו'. דער מדרש זאגט ויזא משה האט געזען, דיא גדרה פון הקב"ה האט ער
אנגעוויכען

כה אַעבְרָה נָא וְאַרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ
 הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַזֶּה
 הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְכֵנּוּ: כו וַיַּתְעִבְר
 יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לֶךְ אֶל־

וּבְגִבְרָתָהּ: כה אַעבְרָ
 בְּעֵן וְאַחֲוֵי יַת אַרְעָא
 שְׁבַתָּא דִּי בְּעֵבְרָא
 דִּירְדְנָא מִזְרָא מִבְּרָא
 הַרְדִּין וּבֵית מִקְדָּשָׁא:
 כו וַיַּתְעִבְרָנִי מִן קָדָם יי
 עֲלִי בְּדִילְכוֹן וְלֹא קִבִּיל
 מִנִּי וַאֲמַר יי לִי סִגִּי לָךְ
 לָא תוֹסַף לְמַלְלָא קְדָמִי

תו"א אעברה נא עם לב מ"ו סס: הכר הטוב בנרות. פסוק נח טו: ויאמר כי טובה יג: אל תוסף ברבים לו: בעל המעורים

הספוק מתחיל כא' ומסיים בכל ויש בו כ"א חיות כנגד אך עובד לשראל וכנגד אהיה: (כה) אעברה נא. הירדן ג' אמה לא אעבור אלא אמה אחת: והלכנו: מחר וי"ו על סס עשה דברים שפואה הטרור לעולה למנחה ולתפוח ולחם ולמלואים. ולנחת השמים. מן ותחנן עד וסלכנו מ' חיות עומר וכו' לי מ' יום שעתדתי לפניך כהר. לעולם יסור חכם שחזו של מקום ואת"כ יתפלל מלא לן מנחה: את גולך. זה הכל בגדול. ואת דרך החוקה. זה אהרן נטור. אשר מ' אל בשמים. כנגד אהרן קדוש. אשכבה כל אל ישאל חכם לרבו בשלם נחשנות: (כו) רב לך. מ' אהרן החתול לספר בשכחי רב הוא אלך וגדול ממך מלפניו. ד"א הרב שלך וגדול ממך. והוא אהרן על ידו נקנסה מיתה לכל ואף לך לינצל ממנו. ד"א רב לך הרבה פעמים עשית כנגדי. אמרת שאת כל יד שאלת. ולמה רעת. האלן וכו'. והסלע. אי אפשר לי לטפל לך יותר. ד"א אפילו כדבר ששעט אהרן עשה שלא כהנין הוא רב לך ל"מ מתנחן. ד"א כוס וידע שרב לך כי אני רבך כי כמה פעמים נלחמתי ועתה לא חוכל לנלחמי. ד"א רב לך אהרן יש לך רב אכל אני אין לך רב שחיתר שכושתי לך לא חתיאו. ד"א כהנייה הכשה שיש לך רב כי ככה הניח ומנו של יהושע ואין כדונתו כיכר כעודך מ'. ד"א רב לך אל חיראל ממלך אמות כי כדב שלך

בית יהודה

והיבאני מן־הקצה שרשים ואחרי כליך (בגנן) טייו מר די מלך־מקח
 פון די איין אונ דרייסיג מלכים פון בגנן: (כה) ואתחנן
 נא. זאנען רש"י ויין נא איהל לשון בקשה) דר ווארש גנא
 ונס דא ששויים איין דערשייטש בעשן: והדר הטוב הנהו.
 דר גוסר בארנן ווי ירושלים) מייןט מען ירושלים: ויהלכוהו.
 (וה בית המקדש) רבנו מייןט מען דעם בית המקדש.
 (כו) ויהי עבר ה'ו. מייןט מען (גמלא תקחו) הקב"ה איין

געווארן סוף־יום בעם: ולסגנונו. מייןט מען (אמם נרפאם) יי
 איר קום מיך בעבראמם צו דיא עבדך וכן דיא אומר) דוד
 המלך הם אויף און געזאגט געקויפט על פי מריבה דיא ירדן
 משה געקוינט (וירד משה בעבורם) און וועגען ווי האם
 געזאגט צו משה, דר האפט גענוג בערעם, דיא זאלעס נים
 קשה והמסיד בקה וקנין ופסיון) מען זאל נים זאגען ווי
 שווער איין אויפ־צו־בעשן אדאק ביזא דעם כפי אפילו ווען

שפתי חכמים

שפי המלמדות של מיוון וענו הראני ענו המלחמ ל"א מלכים: כ' עולמו
 נא האמור כל אכל שחר נא שנתים פירוט עשה: ש' כדתיב
 ירושלים הרים סביב לה: צ' למה נקרא היה לבנון משום דמלכו הכנס
 מן העבירות: ק' מ' עשה: ר' ר"ל כענין אלהותי לכס ששנו
 כל המורים כענין חסד א' נגור עליו שלא אכל: ל' ארץ ומיאר רחמי
 וכן הוא אמר וכו' וירע למשה כעטרוס דאף הסם מ' כמו הכל
 כעטרוס וירע למשה כענין חסד א' נגור ויין למענטס פירוט כעטרו
 שיעשה רנוכס סהייס חפלים שלא אכלס ל' ארץ כמו למענטס
 שולחתי ככלס: ש' ופירוט רב לך מלשון רכנות כללו אמר מחתר

לפניך ואמרת אלי הנה אנכי טורח ברית וגו' ולא תתקיים בי
 פירוש לתורת אלהים

(כה) אעברה איה ועל איבער פארען נא איה בעמ
 דיה ואראה און איה ועל זעקן את דם נוסע לאנד
 אשר נום איין אויף דר אנגערד ויית ירדן הדר דעם
 גוסן בארנן דם מייןט מען ירושלים והלכנו און

משלים על
 (כה) אעברה נא וכו' הדר הטוב וכו'. דר ילקוח שרייב
 למשל אנברו האם געוואלט געמען אנויב פון איין
 אנדער שטאם, הם ער געשיקט מענטשן ויי זאלן זיא זעקן
 אויב זיא איין שוין, די מענטשן זענען געקויפן צו־דין צום
 גביר און האבן געזאגט זיא איין מאום. אנגעער כרייך

הערה (י) משה האם זיאנען פאר הקב"ה דו האמס מיר זיאנען מיס דעם לשון התלמי חת לפניך וכו', איך האב אנגעטיבן געבין פאר יי
 מלחמה פון מיתון און עוב, איך די מלחמה פון מיתון מיס עוב כיי מיר אנהייב, מן די מלחמות, וועלכע מלחמות ועליו ויין דבר כיה יי
 אייב איך ועל נים אריון גיון אין כענון די כעניניש מלחמות, איין די מלחמות פון מיתון און עוב זענען די בעצטע פון מייענע מלחמות פאר וואס
 דעססו די אנהייב, ויי זענען דאך אסוף נים אנהייב:

דברים ג ואתחנן

אונקלוס

תּוֹסֵף דְּבַר אֲלֵי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה : כִּי עָלְתָה אֶרְאֵשׁ הַפְּסָנָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָה וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תִעָבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה : כִּי וְצוֹ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחֻקָּהּוּ

עוֹד בְּפַתְחָא הַדִּין : כִּי סָק לְרִישׁ רַמְתָּא וְזָקוּף עֵינֶיךָ לְמַעְרְבָא וּלְצַפּוֹנָא וּלְדִרְוֹמָא וּלְמִדְיָנָא וְחֻזִי בְּעֵינֶיךָ אֶרֶץ לֹא תִעָבֵר יַת יַרְדֵּנָא הַדִּין : כִּי וּפְקֻד יַת יְהוֹשֻׁעַ וְתַקְפָּהּוּ תוֹרָא עַל רֵאשׁ ס : וְזוֹ אֵת קִירוֹשׁ ס :

בעל המורים

יעקב קד' ר"ח רב לך הרבה טובות ותיקנים לך מה רב טובך אשר לפניך ללמדך : (כח) וחוקיו : כ' דין ואיך החוק מלחמך אל העיר רש"י

ומפני ד"ח רב לך הרבה מזה ת שמור לך רב טוב א האסון לך : (כו) וראה בעיניך . נקשת ממני ואלהה את הארץ הטובה אני מראה לך ב את כולה שמי' (דברים לד) ויראהו ה' א' כל הארץ : (כח) וצו את יהושע . על העמדות ועל המשאות ג ועל המריבות : וחוקה ואמצהו . בדבריך

את הארץ הטובה) די האסם געבעטן פון מיר . איך וויל זעהן נויזין דיא גאנצע לאנד (שנאפר) וויא עס שטייט אין פסוק גאנצע לאנד : (כח) ווצו את יהושע . זאָסס געביטען צו : משרתי זיין פאר דיא יודין . אונ ער זאל פראַגען אויף זיך . אונ זאל זיין קיין שְׁעִיבָט ווערערט ירידן : ויהוה קרוי ופאָרזאָל .

דעת זקנים בעלי התוספות

שאתה אומר אלי עלה נמות כבודי . ועוד כתבת בתורה ואם אבר יאמר תזכר אהבתי וגו' ועבדו לעולם . אשר לו הקב"ה רב לך בעל ריב שלך כבר הוציא עליך נורה שזמנת וזהו אדם הראשון שאכל מעץ הדעת וגרם מיתה לכל בריה וזהו שאמר איוב אם יעלה לשמים שיא וגו' שאפילו אם יעלה אדם לשמים כמו שעשה משה שרש העב כרגלי כעלאכי השרת דובר אליו הקב"ה פנים אל פנים וכיון שנתע וכו' למות נשחברו כנפשי תפל לפני מלאך המות . ועוד כתוב ועבד חפשי מאדתי שאפילו למות רב באלף וזו כיון שהיה וכו' למות אברו יוכל לומר עבדי אתה ולא הלך למות :

פירוש לתורת אלהים

אזי גענוג אל דו זאָקסט שוין גיט מערין נאך צו ביידין אונ מהפלל זיין צו מיר וועגן דר זאָל גיין גיט : (כו) עלה ראש הפסנה גיית אויף אוף דעם שפיץ פון דעם כארנן ושא עיניך אונ הייב אויף דייעג אויגען : קה קיין מערב זייט אונ קיין צפון זייט אונ קיין דרום זייט אונ קיין מזרח זייט ויראה אונ זעה מיט : דייעג אויגען דאם לאנד ארץ ישראל גיין גיט : פי ווארום דו וועקסט גיט איבער פארן דעם ירדן : (כח) וצו את יהושע אונ זאָל אָן צו יהושע גיין גיט : פאלק דארף שפייגען דעם מלך . משה רבינו איז געווען ביי ירדן

על התורה

אין לאנד גנען האבן זיי געשיקט מרגלים זיי זאלן זעהן די לאנד אויב זיא איז אנופשע די מרגלים האבען געזעהן . די לאנד אונ האבן געזאגט זיא איז גיט גוט . איך האב גיט געזעהן די לאנד אונ האב געזאגט זיא איז גוט . וויל איך איצט אריין גיין אין דיא לאנד זעהן אויב עס איז גוט זיא איצט געזאגט אנופשע דעם איז ווי איך האב געזאגט וויא עס שטייט אין פסוק אעקרה קא איך וועל אריבער גיין דעם ירדן זעהן את הארץ הטובה . אויב די לאנד איז אין אמת אנופשע :

בית יהודא

דר המייר דעהם אזו שטארק דובר אחר) נאך אפישט איז הקב"ה הם געזאגט צו משה רב'ך . פי' צו דיר (ורבה טוה לשמר דך) הם איז אפגעוהיט פון דייעגעוועגען פיה מעהר וויא דר שבר' וס דו געכנעסט צו האבן פון דיין אייניקלעך אין ארץ ישראל רוב טוב העיין דך דם פי' גוטס ווס איז געבאלטען פון דייעגעוועגען צו עולם הקא : (כו) ויראה בעיניך . הקב"ה האם געזאגט צו משה (בקשת סגני ויראה דם גוטע לאנד' וגי פראה דך את כולה) איך וועל דיר (וראהו ה' את כל הארץ) הקב"ה הם געווינען צו משה דיא יהושע (על המריבות ועל המריבות) ער זאל זיך ציערע בלעזעווענגען . אונ ער זאל פראַגען ווערערט קריב .

שפתרי חכמים

שאלו רבך ואלה תלמידי חן לך אלף למעט דברי רבך ולא להיות סרין ננדי שלל וכו' : ת לטעם ראשון קשה הליל רב אני נסיה פי' ד"ח וכו' ולטעם של ד"ח לחוד נני קשה הליל רב טוב לך ל"ז גם לעטע ראשון : א ר"ל טוב הלילן כשה"ר יומר משתכנס אלה ללחן : ב ר"ל מה שהיה הקב"ה לנפש על קשתו לעבור הירדן שהשיב לו ענה ראש הפסנה כו' וראה בעיניך וגו' מה השיב הקב"ה כזה ומרסם נקשת ממני כו' לראות מהו הטוב הזה והלכנו שהיה ירושלים וכו' שהיא הטוב שכל הלחן וזלי אלה לך את כולה יותר ממה שנקשת : ג כמו שאמר הכתוב ערמכס ונשאלס וריכסס דלי ק"ל הלי וכו' על זאמלנו וחוקהו ה' כבר אהר וחוקהו טויו למשמע שחון מן

ליקוטי יקרים

(כח) וצו את יהושע וגו' כ' הרא גביר וגו' . הקב"ה הם געזאגט צו משה ער זאל שטארקן יהושע וויל ער וועט גיין פאראוס פו דעם פאלק . ווס געזעהר דעם שטארקן צו דעם גיין פאראוס ז גאר דר מירונג איז אפאכטור גיטס איינשער די שפעסן . וויל ער דארף אפמינג געבן אוף זיי עס זאל זיין קיין אויגליק סרעסן פון ארץ . עס זאל גיט קופען צו זיי אונג . ווארום אז ער וועט זיי גיט היפען את עס וועט סרעסן אפאנגליק ביי די שפעסן וועט ער מווען באפאנגן . ער דארף זיי פירען צו טופע בראו צו טופע בראו . אבער ביי אפלק איז פארקעטס . דאם אייך בארעסן היפען דעם מלך . עס זאל אים קיין אויגליק פירען . דר מלך דארף גאר אכטענג געבן אוף דעם פאלק דורך זיינע שרים . דם פאלק זאלן זיין ערליך . עס זאל גיט גנבנות גיט ריזיות . דם פאלקשים . דער מלך דארף גיט שפייגען דם פאלק . גאר דאם

משלים

פארשעקט פו דעם גביר . נאכדעם הם געוואלט דר גופער קריינד אריין גיין . הם דר פאלק געזאגט צו אים דו וועסט אויך גיט אריין גיין זיא זעהן . הם דר גוסר פריינד געזאגט פו ווס זאל איך גיט אריין גיין . איך האב זיא גיט געזעהן אונ האב געזאגט זיא איז שוין . די מענטשען פון גביר זאבעטן געזאגט זיא איז מיאוס . וויל איך אריין גיין זעהן זיא עס איז וויא זיא איך האב געזאגט . זיא איז שוין אדער עס איז וויא זיי האבן געזאגט זיא איז מיאוס . אזו הם געזאגט משה צו הקב"ה די יודין האבן געוואלט אריין גיין

וְאֶמְצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעַם
 הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר תִּרְאֶה: כֹּס וְנִשֵּׁב בְּנֵיא מוֹל
 בֵּית פְּעוֹר: פ ד * וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל
 שְׁמַע אֶל־הַחֲקִים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת

וְאֶמְצֵהוּ אֲרִי הוּא יַעֲבֹר
 קָדָם עַמָּא הָדִין וְהוּא
 יַחֲסֵן יִתְחַוֵּן יִת אַרְעָא
 דִּי תַחֲוֵן: כֹּס וְיִתְכַנֵּא
 בְּחִילָתָא לְקַבֵּל בֵּית
 פְּעוֹר: * וְכֹסֵן יִשְׂרָאֵל
 שְׁמַע לְקִבְיָא וְדִבְרֵיָא
 דִּי אֲנָא מְאֻלֵּף יִתְכוּן
 רִשְׁבִּים

(כס) ונשב כניא. עד עזה מול בית פעור
 במרחוק מולכ וסבה טריתא כון איש לכס
 ללכור ככו שמעש ודולק:

בית יהודא

וְאֶמְצֵהוּ אִים שְׂמַרְקֵן (בְּדִקְרִיף) מִים דִּינַע בִּיד (שֵׁלֵא) יִרְך
 לְבוּ יוֹמֵר קְלִים שְׁנַעֲנֵשׁ רְבִי עֲלֵיהֶם כֹּף סוֹפֵי לִיעֲנֵשׁ גְּלִיהֶם עַם
 זָאֵל גִּישׁ וְיִידֵךְ וְעַרְן זִינן הָאָרֶץ פִּין שְׂרַעֲךָ עַר וְעַט זְאֵנַע
 אִזוּ וְיִיא מִינן רְבִי אִזוּ גְעִשְׂקָאָסְט גְעוֹרְאָן וְעַרְן וְיִיא אִזוּ
 וְעַט מִינן סוֹף אִזוּךְ זִינן אִזוּךְ וְעַרְל אִזוּךְ גְעִשְׂקָאָסְט וְעַרְן
 וְעַרְן זִי, וְזֶאֱמַרְסוּ אִים זְאֵן וּמִכְסֵי אִזוּ כִי הוּא יִבְכֹר הוּא
 גְחִילֵי אִזוּךְ פִּארוֹיִבֵר אִים עַר וְעַט אִרוֹיִבֵר גִּינן דְעַס גְרִדֵן
 אִזוּ עַר וְעַט מֵאָן וְרִשְׁנֵן דִּי יוֹדֵן דִּי זָאֵךְ בְּנֵשׁ: וְכִי הוּא
 גְבִירֵי. אִזוּ הַט הַקְבִּיָּה גְעוֹאֲנֵס (אִם גְבִירֵי לְגִיָּה: גְחִילֵי)
 אִזוּב וְהוֹשַׁע וְעַט גִּינן פִּין נֵר וְעַר וְעַט גִּינן צוֹאֲמָן מִים
 דִּי יוֹדֵן וְעַרְן דִּי יוֹדֵן יִרְשֵׁן דִּי זָאֵךְ בְּנֵשׁ וְיִיא דִּינֵר
 אִזוּ גְעַפִּינֵן מִיר וְהוֹשַׁע הָאֵם גְעַשִׂיקָט דְרִיִּי מֵאוֹנְעֵךְ יוֹדֵן צוּ דִּי שְׂאָם עִי וְהוּא (יִשְׁב לֵו) אִזוּ עַר אִזוּ גְעוֹעֵן
 אִזוּ דִּי מַחְהָ אִזוּ אִזוּ גִישׁ גְעַמְאָנֵן מִים דִּי יוֹדֵן צוּ דִּי אִזוּ מִלְחָמָה וְנִכְסֵי סָהָם אֲנִשֵּׁי הָעַם הָאֲבַעֵן דִּיא מְעַנְטִשְׁעֵן כִּי עִי
 גְעַהֲרָתָ וְעַקֵּס אִזוּ דְרִיִּסִיג יוֹדֵן, אִזוּ וְהוֹשַׁע גְעַמְאָנֵן מִים זִינן פְּגִים אִזוּךְ דִּי עַרְד וְחִקֵּן שְׁנַפֵּי עַל פְּגִים) אִזוּ בִּאֵר וְיִיא
 וְהוֹשַׁע אִזוּ גְעַמְאָנֵן כִּים זִינן פְּגִים אִזוּךְ דִּיא עַרְד (אִפֵּר לֵו) הָאֵם הַקְבִּיָּה גְעוֹאֲנֵס צוֹא וְהוֹשַׁע קוֹם לָךְ (כִּים לָךְ פְּגִים)
 צוּ וְהוֹשַׁע (אֲתָה הוּא הַעֲבִיר בְּמִסְכָּה) דִּיא שְׂאִיִּס אִזוּךְ בִּינן אִרְשֵׁת אִין דִּי מַחְהָ וְנִכְסֵי אִתְכֵּי לְמַלְחָמָה) אִזוּ דִּי שְׂאִיִּס
 מִיִּיבַע לְקִדְעֵר אִין דִּי מִלְחָמָה וְיִסָּה זֶה אֲתָה נִכְסֵי עַל פְּגִיָּה) צוּ נִים בִּסְמָא גְעַמְאָנֵן אִזוּךְ דִּינן פְּגִים (לֵא כִּי אֲמַרְסִי לְמִשָּׁה
 בְּכֶה) הָאֵם אִזוּךְ דִּיעֵן גִּישׁ אִזוּ גְעוֹאֲנֵס צוֹא דִּינן רְבִי, מִשָּׁה (אִם הוּא עֲבִיר הַט לְגִיָּה) אִזוּ וְהוֹשַׁע וְעַט גִּינן צוֹאֲמָנֵן
 מִים דִּי יוֹדֵן וְעַרְן דִּי יוֹדֵן גִּינן אִזוּ וְעַרְן אִיוֹנְעִמְעֵן דִּי זָאֵךְ וְיִיא אִזוּ עַר וְעַט גִּישׁ גִּינן מִים דִּי יוֹדֵן
 צוֹאֲמָנֵן (אִין עַרְוִין זָאֵרֵן דִּי יוֹדֵן אִזוּךְ גִּישׁ גִּינן: וְכֹסֵן וְנִשֵּׁב בְּנֵיא וְגוֹר) מִיר וְנִשֵּׁב גְעוֹעֵן אִין דְעַס אִזוּךְ (וְנִכְסֵי)
 לְעַבְרַת אֲרִיִּסֵם אִזוּ אִזוּ הָאֵם אִזוּךְ פְּהַעֲסֵס צוּ דִּי עַבְרָה זֶה פְּעוֹר וְיִיא עַל פִּי בֵן זֶה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים) סוֹן
 דְעַסְטָוֵעֵן יוֹדֵן הַעֲרֵשׁ אִין אִיִּסֵּס צוּ דִּי חֲקִים וְיִיא (יִתְכֵּי לָךְ) וְעַט אִזוּךְ זִינן גְעַשִׂיקָט צוֹא דִּיר (וְעַט לֵא וְכִי הַמַּחֲלֵי לֵו)

ד שלל ירך לבו לומר כסם שנעשם רבי עליהם כך סופי
 ליעטם עליהם ומכתיחו אזי כי הוא יעבור והוא ינחיל: כי
 הוא יעבור. אם יעבור לפניהם ה ינחלו ואם לאו לא
 ינחלו וכן אחת מולא כשלה מן העם אל העי והוא יסב
 (והושע ו) ויכו מהם אכזו השי וגו' וכיון שכל על פניו אמר
 ו לו קוס לך. קס לך? כתיב אחת הוא העומד במקומך
 ומשלה את בני למלחמה למה זה אחת נוכל על פיך לא כך
 אמרתי למטה רכך אם הוא עובר עוברין ואם לאו אין
 עוברין: (כט) ונשב בגיאי וגו'. (ספר) ולמדתם לע"ל
 ח ואעפ"כ ועתה יסבאל שמע אל החקים והכל מחול לך ואזי

וְעַרְן זִינן גִּישׁ יִרְשֵׁן דִּיא זָאֵךְ בְּנֵשׁ (וְכִי אֲתָה מוֹצֵא בְּשִׁשְׁסֵן סוֹן הָעַם אִזוּ הָעַם) אִזוּ
 אִזוּ גְעַפִּינֵן מִיר וְהוֹשַׁע הָאֵם גְעַשִׂיקָט דְרִיִּי מֵאוֹנְעֵךְ יוֹדֵן צוּ דִּי שְׂאָם עִי וְהוּא (יִשְׁב לֵו) אִזוּ עַר אִזוּ גְעוֹעֵן
 אִזוּ דִּי מַחְהָ אִזוּ אִזוּ גִישׁ גְעַמְאָנֵן מִים דִּי יוֹדֵן צוּ דִּי אִזוּ מִלְחָמָה וְנִכְסֵי סָהָם אֲנִשֵּׁי הָעַם הָאֲבַעֵן דִּיא מְעַנְטִשְׁעֵן כִּי עִי
 גְעַהֲרָתָ וְעַקֵּס אִזוּ דְרִיִּסִיג יוֹדֵן, אִזוּ וְהוֹשַׁע גְעַמְאָנֵן מִים זִינן פְּגִים אִזוּךְ דִּי עַרְד וְחִקֵּן שְׁנַפֵּי עַל פְּגִים) אִזוּ בִּאֵר וְיִיא
 וְהוֹשַׁע אִזוּ גְעַמְאָנֵן כִּים זִינן פְּגִים אִזוּךְ דִּיא עַרְד (אִפֵּר לֵו) הָאֵם הַקְבִּיָּה גְעוֹאֲנֵס צוֹא וְהוֹשַׁע קוֹם לָךְ (כִּים לָךְ פְּגִים)
 צוּ וְהוֹשַׁע (אֲתָה הוּא הַעֲבִיר בְּמִסְכָּה) דִּיא שְׂאִיִּס אִזוּךְ בִּינן אִרְשֵׁת אִין דִּי מַחְהָ וְנִכְסֵי אִתְכֵּי לְמַלְחָמָה) אִזוּ דִּי שְׂאִיִּס
 מִיִּיבַע לְקִדְעֵר אִין דִּי מִלְחָמָה וְיִסָּה זֶה אֲתָה נִכְסֵי עַל פְּגִיָּה) צוּ נִים בִּסְמָא גְעַמְאָנֵן אִזוּךְ דִּינן פְּגִים (לֵא כִי אֲמַרְסִי לְמִשָּׁה
 בְּכֶה) הָאֵם אִזוּךְ דִּיעֵן גִּישׁ אִזוּ גְעוֹאֲנֵס צוֹא דִּינן רְבִי, מִשָּׁה (אִם הוּא עֲבִיר הַט לְגִיָּה) אִזוּ וְהוֹשַׁע וְעַט גִּינן צוֹאֲמָנֵן
 מִים דִּי יוֹדֵן וְעַרְן דִּי יוֹדֵן גִּינן אִזוּ וְעַרְן אִיוֹנְעִמְעֵן דִּי זָאֵךְ וְיִיא אִזוּ עַר וְעַט גִּישׁ גִּינן מִים דִּי יוֹדֵן
 צוֹאֲמָנֵן (אִין עַרְוִין זָאֵרֵן דִּי יוֹדֵן אִזוּךְ גִּישׁ גִּינן: וְכֹסֵן וְנִשֵּׁב בְּנֵיא וְגוֹר) מִיר וְנִשֵּׁב גְעוֹעֵן אִין דְעַס אִזוּךְ (וְנִכְסֵי)
 לְעַבְרַת אֲרִיִּסֵם אִזוּ אִזוּ הָאֵם אִזוּךְ פְּהַעֲסֵס צוּ דִּי עַבְרָה זֶה פְּעוֹר וְיִיא עַל פִּי בֵן זֶה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים) סוֹן
 דְעַסְטָוֵעֵן יוֹדֵן הַעֲרֵשׁ אִין אִיִּסֵּס צוּ דִּי חֲקִים וְיִיא (יִתְכֵּי לָךְ) וְעַט אִזוּךְ זִינן גְעַשִׂיקָט צוֹא דִּיר (וְעַט לֵא וְכִי הַמַּחֲלֵי לֵו)

שפתי חכמים

הווי שפתי חכמים ואלמלא אלא חכמי ליהויה ואלמלא חכמי ליהויה
 ד כלומר ולא כשאלתך סוף כדו נכסוח חוק ואלמלא חכמי ליהויה
 כלומר מכתיבי אלו כי הוא יעבור כי אמרתי פ' ואמר כי הוא
 יעבור וכו' אלמלא חכמי הוא כחוקו ואלמלא: ה ר' לית לא הלל
 פירוש לתורת אל הים
 וְחִקְרֵה אִזוּ שְׂמַרְקֵן אִים אִזוּ פְּעַסְמִין אִים (שִׁין גִּי')
 כִּי אִזוּ עַר וְעַט אִיוֹבֵר פִּאָרְעֵן פִּאָרְעֵן פִּאָרְעֵן פִּאָרְעֵן
 וְהוּא אִזוּ עַר וְעַט וְיִיא סִאָבֵן אִרְבֵּעֵן אִת הָאָרֶץ
 דֵּם לֵאֲנֵךְ אֲשֶׁר תִּרְאֶה וְיִיא דִּי וְעַט וְעַרְן (שִׁין גִּי')
 (כט) וְנִשֵּׁב בְּנֵיא אִזוּ מִיר הָאֲבַעֵן זֶה גְעוֹאֲנֵס
 אִין דְעַס מֵאֵל גִּיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר אֲמַלְקֵעֵן זֶה גְעוֹאֲנֵס
 עַבְרַת מַכְבִּים וְיִיא הַיִּיסָב בְּעַל פְּעוֹר (שִׁין גִּי')
 (א) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע וְיִיא אֲצוֹרֵךְ הַעֲרֵשׁ צוֹא אִזוּ
 יִשְׂרָאֵל אֶל הַחֲקִים צוּ דִּי גְעוֹעֵן וְיִיא הַמִּשְׁפָּטִים אִזוּ צוּ דִּי
 וְיִיא אֲמַלְקֵךְ. וְיִיא דִּר פִּסְקֵן וְיִיא בְּלִבֵּם לְגִיָּה, דִּר מִלְךְ דִּירָה גִינן פְּרִיעֵר פִּאָרְעֵן דְעַס פִּאָלְקֵךְ, דְרִיִּבֵר הָאֵם הַקְבִּיָּה גְעוֹאֲנֵס
 צוּ מִשָּׁה עַר וְיִיא וְנִשֵּׁב צוֹא וְהוֹשַׁע וְיִיא עַר דִּירָךְ פִּאָרְעֵן וְיִיא יוֹדֵן נְסוֹעֵעֵן וְיִיא עַם שְׂמִיִּים אִין פִּסְקֵן:

הווי שפתי חכמים ואלמלא אלא חכמי ליהויה ואלמלא חכמי ליהויה
 ד כלומר ולא כשאלתך סוף כדו נכסוח חוק ואלמלא חכמי ליהויה
 כלומר מכתיבי אלו כי הוא יעבור כי אמרתי פ' ואמר כי הוא
 יעבור וכו' אלמלא חכמי הוא כחוקו ואלמלא: ה ר' לית לא הלל
 פירוש לתורת אל הים
 וְחִקְרֵה אִזוּ שְׂמַרְקֵן אִים אִזוּ פְּעַסְמִין אִים (שִׁין גִּי')
 כִּי אִזוּ עַר וְעַט אִיוֹבֵר פִּאָרְעֵן פִּאָרְעֵן פִּאָרְעֵן פִּאָרְעֵן
 וְהוּא אִזוּ עַר וְעַט וְיִיא סִאָבֵן אִרְבֵּעֵן אִת הָאָרֶץ
 דֵּם לֵאֲנֵךְ אֲשֶׁר תִּרְאֶה וְיִיא דִּי וְעַט וְעַרְן (שִׁין גִּי')
 (כט) וְנִשֵּׁב בְּנֵיא אִזוּ מִיר הָאֲבַעֵן זֶה גְעוֹאֲנֵס
 אִין דְעַס מֵאֵל גִּיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר אֲמַלְקֵעֵן זֶה גְעוֹאֲנֵס
 עַבְרַת מַכְבִּים וְיִיא הַיִּיסָב בְּעַל פְּעוֹר (שִׁין גִּי')
 (א) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע וְיִיא אֲצוֹרֵךְ הַעֲרֵשׁ צוֹא אִזוּ
 יִשְׂרָאֵל אֶל הַחֲקִים צוּ דִּי גְעוֹעֵן וְיִיא הַמִּשְׁפָּטִים אִזוּ צוּ דִּי
 וְיִיא אֲמַלְקֵךְ. וְיִיא דִר פִּסְקֵן וְיִיא בְּלִבֵּם לְגִיָּה, דִּר מִלְךְ דִּירָה גִינן פְּרִיעֵר פִּאָרְעֵן דְעַס פִּאָלְקֵךְ, דְרִיִּבֵר הָאֵם הַקְבִּיָּה גְעוֹאֲנֵס
 צוּ מִשָּׁה עַר וְיִיא וְנִשֵּׁב צוֹא וְהוֹשַׁע וְיִיא עַר דִּירָךְ פִּאָרְעֵן וְיִיא יוֹדֵן נְסוֹעֵעֵן וְיִיא עַם שְׂמִיִּים אִין פִּסְקֵן:

דברים ד ואתחנן

אונקלוס

למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר יהוה אלהי אבותיכם נתן לכם: לא תספו עליה דבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם: עיניכם הראות את אשר עשה יהוה בבבל פעור כי כל־האיש אשר הלך אחרי בעל־פעור השמידו יהוה אלהיו

למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר יהוה אלהי אבותיכם נתן לכם: לא תספו עליה דבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם: עיניכם הראות את אשר עשה יהוה בבבל פעור כי כל־האיש אשר הלך אחרי בעל־פעור השמידו יהוה אלהיו

ה"א לא תספו עיניכם לא ר"ה כח נחמס
פ על מנחת מ: ולא תגרעו עיניכם
ר"ה כח נחמס פ:

רשב"ם

(ג) עיניכם הראות את אשר עשה בבבל פעור:

בעל המורים

ובכמה חוקרינו יוצא כמו שיוצא היה שר לכל כך היה יהושע שר לכל אף כחיו ונשא כדי להחיותו כמו שנתפרש במלחמת עמלק: (א) מלמד אהבה לעשות: שהלמד נחמיה לדי נחמיה: (ב) ולא תגרעו מננו לשומר את: כ"ח ג"י חרי"ג: אחר אנכי מלנו אהבה: ובסוף ליה עיניכם הראות

בית יהודא

אוג איך האב גיש זוכה גרוען קען זאל מיר מוחל זיין מיין שבוך: (ב) ולא תספו: איר זאלט גיש מעהרין אויף די מצות וכגון חמש פרש'ות שבתפלין קען טאר גיש מאכן סיגף פרש'ות אין תפלין והפשת מיין בלולב קען טאר גיש צוזאמען שפתי חבמים

נחמה שלא ינכס לרחץ אחר מטה לשרול: וכגון בניח כלומר מאחר שלא עשית המצוה כהלכתה וכן פרש"י חמש פרשיות שבתפלין והמשל מינין שבלולב אבל אם ישב ששנה ימים בסוכה לא בא השמיני לבטל השבעה וכה שיעשה עשוי:

ליקוטי יהודא

(ב) לא תספו על הדבר וגו'. דר' סענש'ל אוג די תורה נען בידע נעשעטש געווארן מיט איין צאל, אין די תורה אין דא צוויי הינדערט אכט און פערציג מצות עשה, אונ אין מענטש אין אויף דא צוויי הינדערט אכט און פערציג גליד, אזוי ווי יעדער גליד פון מענטש פונט ויין ארבעט ווס געהער צו אים. אונ דעם אנדערונג ארבעט קען ער גיש טאן, די אויגן קענען גיש טאן די ארבעט וואס די מויל פונט, מיט די אויגען קען ער גיש טאן אונ גיש רי'ן, אונ מיט די מויל קען ער גיש זעקן, נאר יעדער גליד ארבעט פו וך אונ פו אלע גליד, די הענט ארבעטן צו שפייגען וך, ער זאל האבן צו עסן וועלן די הענט ויין שטארק, אונ וי' שפייגען דעם גאנצן קערפער, פון דעם און וועלן אלע גליד ויין שטארק, אונ אז עס פעלט איין גליד אין אשאדן פו דעם גאנצן מענטש פאר אלע גליד, אזוי איין געשעפט געווארן די תורה מיט איינע צוויי הינדערט אכט און פערציג מצות, יעדערע מצוה פונט איר ווי, ווס די מצוה פון עסן מצוה פונט, קען גיש טאן די מצוה פון לולב, אונ יעדער מצוה פון די תורה איין צוזאמען געבוירן מיט אלע מצות, ווי מיר זאגן ביי יעדער מצוה וכל תרי"ג מצות התלוים בה, אלע תרי"ג מצות געהערן צו יעדער מצוה, דריבער אז עס פעלט איין מצוה, אין די ספר תורה איין אות אפילו אין אהיב תורה, אין די נאנט גיש פעלן איין מצוה אונ אזוי וויא דר' סענש'ל קען גיש לייגן האנט דערע אין פוט, אזוי קען גיש זיין אין דיא תורה איין

מִקְרָבְךָ: וְיִאֲתָם הַדְּבָקִים בֵּיתוֹהָ
 אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלָכֶם הַיּוֹם: שְׁנֵי
 רֵאָה | לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים
 וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי
 לַעֲשׂוֹת לָן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
 וּשְׁמַרְתֶּם וְעִשִׂיתֶם כִּי הוּא
 חֻמַּתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים
 אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת פְּלִי־הַחֻקִּים

ד ואתון דאדבוקתון
 בדחלתא דיו אלהכון
 קמין בלכון יומא דיו:
 ה חזו דאלפית יתכון
 קומיא ודיניא כמא די
 פקדני יי אלהי למעבד
 פן בגו ארעא די אתון
 עליון תמן למירתה:
 ו ותשרון ותעבדון ארי
 היא חכמתכון
 וסוכלתנותכון לעיני
 עממא די ישמעון ית
 פל קומיא האליון וימרון
 רשב"ם

(ד) ואתם הדבקים וגו' בכל קראנו אלו
 כרמב"ם וישבס אלהים את נאקתם . ושרפה
 דקרב ויצקו בני ישראל אל ה' . מה חשק
 אלו דבר אל בני ישראל . וכן כמן וכן בשליו
 וכן כבס :

ת"א ואתם הדבקים בחקותי קא סבדין סד 5 : ראה למדי נדדים לו לא נסחא סג : ושמרתם שמה סה :

בעל הַטּוֹרִים

אלון לדין אלה מה שענין דלות : (ד) ואתם הנבקים . חנן על הק"ף רחוק לקי כרמות סלרד לנרד כלל יוס : כללס היוס . והמיד ליה
 למדתי אתכם דמשתחא בעול ללולא כמות חסו היום לנרתי ועוד כללס היוס סגות הרבים היל מתישח : (ה) למדתי אתכם . כבס . ט"ו
 פעמים יחוד כמשתחא חרד רחוק כן ט"ו לנמרו : בלס שמה לשתחא ושמרתם . דכתיב ויתן לכל חללות גוים כעבור גוים ימרו חקיו : (ו) הלאה
 זלמרו רק עס . ס"ח מקוה ר"ח טויה למה ערות לחותו אסורה וערות כח לחזי מתרת ולמה מקוה מ' סלס מעבר ולס חסר קורטב

בית יהודה

גיש מאכטן סוף ציצית אקליד קום האם סוף עקן
 (וכן לא הרענו) אונ קינן קאר גיש מאכן וויניגר ומען קאר
 גיש מאכן נאר דרבי פלשות אין סליון . אונ גיש דרבי מינים
 צום לר"ב . אונ גיש דרבי ציציתו : (ז) וישמרתם . (וה בשנה)
 דעם פשים אין דיא תורה : ועשיתם . (בפשיטתו) אז איר וועט
 לערנען משניות וועט איר וויסן וויא צו סאקן די מצות פון די תורה : ודי היא חקבכם ובינהבם וגו' . מען מינט ובווארט
 מיט די מצות קום איר וועט סאקן (סח לכו) חקבים ויבנים

חכמים

נקברתי בח"ל כדכתיב כפי' וזאת הכרעה ויקבור אחי גיאל בלרן
 מואכ מול בית פטור ופיס"ו עס לכך נקבר מול בית פטור דהיינו
 כהן לרן שיהא כפרה על מה שחטאו בכית פטור נכבות אלנים
 מלחמי כס מנכרין : ש ששמירה הוא הלימוד והעשיה הוא קיום
 האלות של אלו לומד אינו עשה : ש' שיה רוב שמות החכמה
 והכנה כמותו החומר ממי' אלון החכמה והכנה כעך אל האמות

ליקוטי יהודה

סגור פער , דריבר ואגס די תורה לא תיסי . איר זאלס גיש
 צו נעבן נאך מצות , צו די מצות פון די תורה אונ אזו זענען צו
 בעציליש ארעך אין מענש' דרבי הילדערס פינה אונ זקב'נ ,
 אז עס ווערס פארקאלטן דס בלוס אין איין ארדער ווערס דר ארס
 פאלאזירס , אונ איב חיו עס שטיגט יוד דס בלוס אין א ארעך
 ביי דעם הארץ ארדער אין קאם שטארבס דר מענש' אזו איז
 דא אין די תורה דרבי הילדערס פינה אונ זקב'נז לא תשטה .
 עס זענען דא עבירות קליינע וואס מאכען נאר אפיקע איה די
 נשקה , עס זענען דא עבירות קום קובס פו יי ברת צום נקה
 ברת צו די נשקה , דריבר דארך מען הייסן : א תורה צו קאן ווי
 אין איר איז נשטיבן אונ גיש ויין אפכס זענן די תורה :
 (ח) ראה לפדתי וגו' לעשות בן בקרב הארץ . משה רב ני תש
 נעזאגט : צו די יודן איר זאלט גיש פייגען הקבה פאל לאנגט
 פון אייך איר זאלט אייך פייגיגען , מיט פאסטן . ס'ס אנהערע
 מינים , יסורים , עס איז גיש אויב , איך לערען אף חקים אונ
 סענס זענען אין אייער זאגד וואס אין איר רינט מיך אונ האניק
 צו סאן די חקים אונ משפטים וואס הקבה דס איך זעבאס :

לא תנרעו : (ו) ושמרתם . זו ט מטה : ועשיתם .
 כחמשנו : כי הוא חכמהכם ובינהבם וגו' .
 כזאת תחשבו חכמים י וכנויט לעיני העמים :

איר זאלט הייסן צו לערנן משניות , וייל משניות זאכען
 לערנען משניות וועט איר וויסן וויא צו סאקן די מצות פון די תורה : ודי היא חקבכם ובינהבם וגו' . מען מינט ובווארט
 מיט די מצות קום איר וועט סאקן (סח לכו) חקבים ויבנים

שפתי
 שנלמדתם לילא והייתם חוטאים בעיל אפסי' נאמר לכס ועשה
 ישראל וגו' נלמדת מעפ"כ חסם כנכסין לרנן זלני ס' וחק על גב
 שהיל פרסה כפי עולמה כנה כנוה ויכי אחרי הננפס ויאמר ה' אל
 משה וגו' ועוד אחריים וזל"ח למה כזכר משה לשראל עבירה זו יותר
 מחל עבירות עשה כמדבר וי"ל לכך זכיר משה לכה עבירה
 דמול בית פטור דלעפ"כ תל לכס הקב"ה ע"י קברתי לנרן
 פירוש לתורת אלהים

גאמ גמאכט פו טריליגן פון צווישן דיר : (ד) ואתם
 אבער איר יוס. ה' יוד בהעפס אין גאמ אונ איר
 האט גיש דניט דיא עבודה זרה בעל פעור חים
 דרום לעבט איר אלע גינה : (ה) ראה זנה איך
 האב גלעריגט אייך חקים ומשפטים גזען אונ דניט
 כ'אשר אזו ווי מיון גאמ חם מיר גהייסקלעשות צו טאן
 אזו אין דעם לאנד אשר אפס באים קום איר קומט אהין
 צו גרשני יו : (ו) וישמרתם אונ איר זאלט ווי הייסן (פיוויס)
 ועשיתם אונ איר זאלט ויאי סאקן כי היא חכמתכם
 ווארום דאס איז אייער קלוגהייט אונ אייער
 פאר שטענדיקייט לעיני חמשים פו די פעלקער (פיו)
 אשר ישמעון ווען ווי וועלן הערן את כל החקים האלה
 משפטים אנעלען ווס איר זאלט ווי סאן אין אייער זאגד , איר
 אונ זעסן אונ פרינקן דס בקסטי , נאר איר זאלט היסן צו

לְחֹדֶר עִם חֲבִיבִים וְסוּכָּה לְחַן
 עָמָא רַבָּא הָדִין : י אַרְי
 מִן עִם רַב דִּי לָהּ אֱלֹהָא
 קָרִיב לָהּ לְקַבְּלָא צִלוֹתָהּ
 בְּעֵדֵן עֲקֵתָהּ בְּיֵי אֱלֹהֵנָא
 בְּכָל עֵדֵן דְּאַנְחָנָא מְצַלִּין
 קְדָמָהּ : י וּמִן עִם רַב
 דִּי לָהּ קִיּוּמִין וְדִיּוּנִין
 קְשִׁימוּן כְּכַר אֹדְרֵתָא
 הָדָא דִּי אָנָּא יִהְיֵב
 קְדָמִיכוּן יוּמָא דִּין :
 לְחֹדֶר אֶסְתַּמֵּר לָךְ וְיִמֵּר
 נַפְשֵׁךָ לְחֹדָא דִּי לְמָא
 תְּנִישִׁי יָת פְּתִיחָא דִּי
 חֹזֵן עֵינְיָהּ דִּי לְמָא יַעֲדֹן

הָאֱלֹהִים וְאָמְרוּ רַק עִסְחָכְכֶם וְנִבְזֹן
 הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה : ז בִּי מִיָּגוֹי גָּדוֹל
 אֲשֶׁר־לֹ אֱלֹהִים קָרְבִים אֵלָיו
 כִּי הָיָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאנוּ אֵלָיו :
 ח וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לֹ חֲקִים
 וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל־הַתּוֹרָה
 הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם :
 ט רַק הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמְרֵנִי מֵאֵד
 פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ

ת"א כי מי גודלו ומהותו הוא גדול מהגוים : ז כי אלהים קרבים אליו : ח ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום : ט רק השמר לך ושמרני מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו

ת"א כי מי גודלו ומהותו הוא גדול מהגוים : ז כי אלהים קרבים אליו : ח ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום : ט רק השמר לך ושמרני מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו

בעל המורים

אילו משה, רק מיושע הוא שאינם יודעים עמו כלום וכיוצא בהם : (ט) ושמור לך וגו' פן השכח את הדברים, אין משה נביא ומהותו הוא גדול מהגוים : ז כי אלהים קרבים אליו : ח ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום : ט רק השמר לך ושמרני מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו

בית יהודה

פר קרינע אונ פארשענדיגע מענטשן : (ח) חקים ומשפטים צדיקים, מען מיינט די חקים אונ די משפטים זענן (הגונים) ריכטיגע וניקובליש אונ אנגענומן ביי דעם שלום פון מענטשן, יעדער מענטש וועט פארשטיין די חקים אונ די משפטים זענן ריכטיג עם דארף אזו זיין : (ט) ורק השמר לך פן תשכח את הדברים, מען מיינט וואו כשלא תשכחו אותם ונתעורר על נועם ויי סאקן ריכטיג ווי איה האב אייך געבאטן תחשבו פארשענדיגע וואס מעוהו אותם מתוך שכתרו אונ אייב

רש"י

(ח) חקים ומשפטים צדיקים, הגונים כ ומקובלים : (ט) רק השמר לך וגו' פן השכח את הדברים, אז כשלא תשכחו אותם ותעסוק על אמתות תשכחו חכמים ונכונים ל ולא תעוותו אותם מתוך שכתה אמתותם אולי איר וועט גיט פארעסן די מצות אונ איר חקים ונבילות וועט איר גערעכנט ווערן פן קרינע אונ איר וועט גיט סאקן ויא מצות ריכטיג ווי איה האב גבאטען, חכמים

שפתי

רק מלד עלמן ולא יתכן לומר לפני הפנים והסוף מלת חמשת ספירות שחמשת חכמים ונכונים לעיניהם : כ ר"ל היאך שייך

על חוקים ותפסוטים ליקים דווקא בני אדם שייך לשון זה, ומכאן דלשון ליקים הטובים כול ומכאן גם על חוקים : ל ר"ל כתיב רק

ליקומי מרדכי

(ו) כי מי גוי גדול וגו', דר מנהג ביי פנימסין איו ועין איינר הם אקרוב ארייניק, ואנס ער דר פנימסין איו פון קרוב, אונ אונ דער קרוב איו ארעם פארלייקנס, ער, אונ ואנס ער קען אים גיט פן אקרוב, אקער הקבה איו גיט און, אפילו ווען יודן זענן געווען אין מצרים, אונ האבן געארבעט מיט ליים אונ צינדי, פון דעספוטען קם הקבה געואנט איה בין ווייטער קרוב, אונ ווען אפילו דר גביר דערקענט דעם ארעם סאן פן אקרוב ואנס ער איה אים ער איו פון קרוב, אונ ער ואנס גיט איה בין ויין קרוב, אקער הקבה איו גיט און, אקער ואנס איה בין דר קרוב פון די ווייטע, פככילי הקבה פאקע זיך אפארב אז ער איו אקרוב צו די ווייטע, וויא עם שפטים אין פסוק אשר מן הדינים קרובים אליו, הקבה איו אקרוב צו די ווייטע :

פירוש לתורת אלהים

דיא אלע געמאכע וואס וועלן זיין זאגען רק נור איין קרוב אונ איין פאר שפענדיגע פאלק היי זיי וועלן זאגן עם איו גיטא אקריינער פאלק וויא די ישראל : (ז) כי מי גוי גדול וואו איו דען דא און איין געהערט פאלק אשר וואס נאט נאט זיין צו אים נאהינט בני אלהינו וויא אונזער נאט איו צו אונז נאהינט בכל קראנו אליי אין אלע צייט ווען מיר רופן צו אים : (ח) ומי גוי גדול אונ ווער איו און איין געהערט פאלק אשר לו ווס איו דא צו אים זעען אונ דיגים צדיקים גרעקטע ככל און וויא די תורה אשר אנכי נתנו ווס איה גיב היינט פן איה : (ט) רק השמר לך נאר היט דיה וישמר נפשך סאור אונ היט ווייטע דיון זעבן פן תשכח סאמך וועססו פן נעסן די וואסן אשר ראו עיניה וואס דיינע אונגען האבען

(ט) רק השמר לך ושמרני מאד וגו', דיא הצלחה פון יעדער מענטש, זענן צוויי הצלחה איה די וועלס, אונ הצלחה צו עלום הברא, די הצלחה פון די וועלס זענן דריי זאכן, לעבען, פרינסה, קנעדער, אונ די דריי הצלחות הם געואנט די תורה וזיין פדרך משפטים את מספר יסוד אפלא, דעם צאל פון דיינע מען וועל איה דערפליען, ווי פיל זאכן זען איו דיר צונוואנט געווארן די וואסס זיין איה דער וועלס, וועססו זיין דר פסוק וברך את לחםך ואת מיםך, הקבה וועט בענטשן דיין

עם וועט דיר פון דיינע זאכן גיט געשעסן ווערן, פרינסה, ואנס ברויט אונ דיינע וואסער, ווערן קינד וואנס דר פסוק לא יקרת

עִינֶיךָ וּפְנֵי יְסוּרוֹ מִלְּבַבְךָ כְּלִימֵי חַיִּיךָ
וְהוֹדַעְתָּם לְבִנְיָהּ וּלְבִנְיָהּ בְּנִיָּהּ יְיָ יוֹם
אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּחֶרֶב בְּאָמַר יְהוָה אֵלַי הִקְהֵל־לִי
אֶת־הָעָם וְאֲשַׁמְעֵם אֶת־יְדֵי־בְרִי
אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאֵהָ אֶת־כָּל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה וְאֶת־
בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן יְיָ וְתִקְרְבוּן וְתַעֲמְדוּן
תַּחַת הַהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ עַד־
לֵב הַשָּׁמַיִם חֶשֶׁךְ עָנָן וְעַרְפֵּל :
יְיָ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ

מִלְּבָבְךָ כְּלִי יוֹמֵי חַיִּיךָ
וְתוֹהוֹדַעְנֹן לְבִנְיָהּ וּלְבִנְיָהּ
בְּנִיָּהּ : י יוֹמֵי דֵי קְמֵתָא
קְדָם יי אֱלֹהֵיךָ בְּחֶרֶב
כְּד אָמַר יי לִי כְּנֹשׁ
קְדָמִית עֲמַדָא וְאֲשַׁמְעֵנֹן
יֵת פְּתֻנְיָ דֵי יִלְפֹן
לְמַדְחַל קְדָמִי כְּד יוֹמֵי
דֵי אֲנֹן קִימִין עַל אַרְעָא
וְיֵת בְּנִיחֹן יִלְפֹן :
יא וְקִרְבֹּתוֹן וְקִמְתוֹן
בְּשׁוּלְיָ מוֹרָא וְמוֹרָא
בְּעַר בְּאֲשֶׁתָא עַד צִית
שְׁמַיָא הַשּׁוֹבָא עֲנָנָא
וְאֵמִיטָתָא : יב וְעַרְפֵּל יי
עֲמֻכוֹן כְּנֹו אֲשֶׁתָא קְלִי
תוֹרֹדוֹת אַהֲרֹן

והודעתם כבודם כל כב מיק טו קיובין ל :
יום הבר כבודם שם פ"ק טס קיובין טס :
רש"ם

(יא) והקריבן והעמירן חתם הבר ונגי רכתיב
ויצא משה את העם לקראת האלהים סן החטאו ויתכבדו בחתומי הבר . כל נבוא אצל נמוך הנהגה קריי על והנמוך חתם . יבס פתח האהל נצבים עליו . וכן
רש"י

בית יהודה

נָאֵר אֲנִי־עֲרֵשׁ . וַיִּיָּאֵר אִיר וַעֲבָ הַאֲבֹן פִּאֲרַעְסֵן וַיִּיא כְּעַן
בְּאֶרֶץ וַיִּי סִאֲרֹן תַּהֲשִׁיבוּ שְׁאֵרִים וַעֲבָ אִיר עֲרַעְכֹּבֵט וַעֲרֹן .
נִאֲרַעַן כִּי דֵי פִעֲלָקָר : (י) וַיִּוֹם אִשֶׁר עֲפִרְתוֹן . וְאָנֹס רֶשִׁי"י
פִּסּוֹן נִאֲשֶׁר רָאָא עֵינֵיךָ יוֹם אֲשֶׁר עֲבָרְתָּ בְּחֶרֶב־וַיִּינַע אוֹיְבֵן
הַקְּבִי"ה לְעֵבֶען בְּאֶרֶץ סִינַי נִאֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־קְלוֹת וְאֶת־הַלְּפָדִי"ה
פִּלְאֲסֵן פִּינְעָר : וַיִּזְמְרוּן . פִּינְעָר כְּעַן (נִאֲשֶׁן לְעֻרְסֵם וַיִּינְעִלְךָ

תחשבו טעמים : (י) יום אשר עמדת . מוסכ על מקרא
שלמעלה ממנו אשר ראו עיניך יום אשר עמדת מ בחורב
אשר ראית את הקולות ואת הלפידים : ילמדון . ילפון נ
(מוכב על סקרא שלמעלה ממנו) דער פסוק גהער צום פריערדיגען
האבן געזעהן אין דעם סאג וום דו ביסט געשטאנען פון
דו האפט געזעהן די קולות וישמעפען פון הקב"ה און דיא

חכמים

כִּמְיָם כִּינֵי הַרְבִּים מִשְׁמַע דְּקֹאֵי אֲלֻמְלָה פִּן תַּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים שְׂרָא
עֵינֶיךָ וְהוֹדַעְתָּם כִּי וְהוֹדַעְתָּם הַדְּבָרִים וְזֵלָא קֹאֵי לְמַטָּה הַיָּד וְהוֹדַעְתָּ
לְבַבְךָ : נ ר"ל ילמדו כחננו וילפין להטיו שלמדו לעמון . אכל

שפתי
שאלו לי מיטען והלא מה ממשע ומרס דקאי אלשל מיניה כי הו
הכחמסו וגומר הומו סהיו נחסיס הנמיס או כלא כו : מ (נ"א)
דח"ל שדועי לנניך יום אשר עמדת שדרי והודעתה דמכי

פירוש לתורת אלהים

כְּד עֲבָרְתָּ וְקִבְרָה . עַם וַיִּעַן גִּיש בִּי דֵי רִיד אֲוֹעֲלַע עִם קִבְנֵךָ
גִּיש בְּאֲבֹן קִינְדָר . אִין דֵי קִינְדָר עֲרֵעֵן גִּיש שְׁשִׁאֲרֵן אִין דֵּרֵר
יִנְעַנְדָר דָּם אִין לֹא תִחֶה שְׁשִׁבְתָּה . צו דֵי אֲלַע נִאֲבָן אִין דֵּר יִד
וּכְהָ אִין צִי רִעִינֹם תִּחֶה . צו עִינֹם הַבָּא . צו דֵּינֵם תִּנְגֵן פִּין
דֵי נִשְׁמַתָּ קֵעֵן גִּיש כְּעוֹסִים אֲכִינְשֵׁן קִסֵן נִאֵר דוֹרֵךְ תוֹרָה לְעִינֵךָ .
וַיִּי דֵּר פִּסְבֵּךְ וְאָנֹס כִּי דֵי סִצְוָה וְתוֹרָה אִיר . דֵי סִצְוָה עֲנָן וַיִּי
לִיכָם . דֵי תוֹרָה אִין דֵי לִיכָם־נִקְיִים . אִויב אֲסַנְשֵׁן גִּישֵׁן הַאֲבֹן
אִין שְׁבִיב אֲפִילוֹ אֲשֶׁר לִיכָם וַעֲבָ יוֹם יוֹן סִנְשֵׁן . אִין עַר וַעֲבָ
אַרְוִינְשֵׁן פִּינְעָר אֲפִילוֹ אִירֵךְ אִין לִיכָם וַעֲבָ יוֹם לִיכָם אִין
שְׁבִיב . דֵּרִיבִיעַ וְאָנֹס טִישָׁה הִשְׁבִּיךָ דֵּךְ . דֵּר וְאֲלַסֵּם דֵּךְ הִישְׁעֵן .
וְאֲלַסֵּם הִישְׁעֵן בִּין גּוֹף . וְשִׁבִיר נִשְׁפָּה . אִין וְאֲלַסֵּם הִישְׁעֵן בִּין
נִשְׁפָּה . בִּינְדֵּעַ וְאֲלַסֵּמוֹ הִישְׁעֵן . וַיִּי וְאֲלַן נִאֲבֹן וַיִּיעַר הַבְּלָחוֹת .
אִין בִּינְדֵּעַ הַבְּלָחוֹת וַעֲנָן אוֹב דֵּר וַעֲבָסֵם גִּיש פִּאֲרַעְסֵךְ . דֵּר תוֹרָה
וְאִין דֵּר הַאֲסֵם כְּנִגְמֵטֵן פִּין בְּאֶרֶץ סִינַי . וַיִּי אִין וַעֲבָסֵם גִּיש
פִּאֲרַעְסֵעֵן דֵּר תוֹרָה אִין דֵּר וַעֲבָסֵם וַיִּי לְעִינֵךָ כִּים בִּינְדֵּעַ קִינְדָרֵךְ
אִין כִּים בִּינְדֵּעַ אִינְיִקְלִיךָ :

גזעיהן ופן יסורו סלכך און טאכער וועלען וייא
ווערען אפגיטאדן פון דיין הארצן כל אלע ביינע
לעפענס טאג ויהודעתם און דו ואלסם ויי טאכען
וויסן לנגיד צו ביינע קינדר ולבני כנה און צו ביינע
קינדרם קינדר : (י) יום אשר עמדת דעם סאג וום דו
ביסט געשטאנן לפני יי פון נאם אין חורב (פיו"ה)
דס אין גווען אין דער צייט באמיר ווען נאם הט צו
מיר גנאט תקלה ואמיר איין צו מיר דאס פאלק
ואשטיעם און איה וועל ויי לאעזן הערן מיינע הייד
אשר וום ויי נאלן לערען ליראה אותי צו פארקמן פון
מיר כל הימים אלע טעג וואס וייא לעפען על הארסה
אויף דר ערד ויא מניהם און וייערע קינדר ילמדון
נאלן וייא לערען : (יא) והקריבון איר דם גגעהבם
ותשמירון און איר דם ויה גשמעלם ממה הדי אונטר
דעם בארג והדי און דער בארג האט גברענטם אין
גווען פינצטער ען אוראלקען וצפאל און אפעל : (יב) וידבר יי אונן נאם האט צו איר צו גרעם ספיה האש

פירען ער לב השמים ביו אין קימן היכל חשה עם איו
(יב) וידבר יי אונן נאם האט צו איר צו גרעם ספיה האש
פון

דברים ד ואתהגן

אונקלוס

קול דברים אתם שמעים ותמונה
 אינכם ראים וזלתי קול: יי ויגד לכם
 את-ברייתו אשר צוה אתכם
 לעשות עשרת הדברים ויכתבם
 על-שני לוחות אבנים: יי ואתי צוה
 יהוה בעת ההוא ללמד אתכם
 חקים ומשפטים לעשותכם אתם
 בארץ אשר אתם עברים שמה
 לרשתה: טו ונשמרתם מאד
 לנפשתיכם כי לא ראיתם כל-
 תמונה ביום דבר יהוה אליכם
 בחרב מתוך האש: טז פן תשחתון
 ועשיתם לכם פסל תמונת כל-
 סמל תבנית זכר או נקבה: יי תבנית

פתגמין אתון שמעין
 ודמות ליתכון חון אלהן
 קלא: יי וחיו לכון ית
 קומה די פקיד יתכון
 למעבד עשרת פתגמין
 וכתבונן על תרין לוחי
 אבניא: יי ותתי פקיד יי
 בעדנא יהיא לאלפא
 יתכון קגמין ודינין
 למעבדכון יתהון
 בארעא די אתון עברין
 תפון למירתה:
 טו ותם פטרון לחדא
 לנפשתיכון ארי לא
 חזיתון כל דמות ביומא
 די מלייל יי עמכון בחרב
 מגו אשתא: טו די למא
 תחברון ותעבדון לכון
 צלם דמות כל צורא
 דמות דבר או נקבא:
 יי דמות כל בעינא די

תולדות אהרן

והוא זכר נרים לו לח מסדיון כל: וכמנס
 כלום זכ: פן תחיתון פסדיון מ ע"ז עב
 מלון נג כטות מ חסודה כל ל:

רשב"ם

תחת הנה לפי שהם נכוסים והנה נכוח מהם והוא נכוח כמז שכתוב לפניו ועתה למה נכוח כי תאכלנו האש הגדולה וכו': (יד) ואחרי צוה. ללמד
 עשרת הדברים: (טו) חמינה כל סמל. כמו סמל הקנאה הבקנה. ענין אליל:

בית יהודא

לערוך פה זיק וילפדון מיינס מען (אקסון לאמריס) זיי נועקן
 לערוך צו אנדערע: (יד) וראיה צוה ה' בעת ההיא ללמד
 אתכם. (תורה שבעל פה) משה זאגט צו די יודין אין די
 צייט ווס מיר זענן געשטאנן לעבן בארג סיני הם הקביה
 סוף געבאטן איה זאל אייך לערנען תורה אויסקויניג: אויסער

רש"י

לענס: ילמדון. יאלפון לחתים: (יד) ואתי
 צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם. תורה ס
 טכעל פס: (טו) סמל. לורה:

שפתי חכמים

ילמדון דכסוף דתרגומו יאלפון היינו ללמד לחתים: ס הק'ל דזאחתי
 פירוש לתורת אלהים
 פון דעם פייער קול דברים אקול פון רייד הם איר
 גהערט וחסונה אונ אנשטאלט הם איר ניט גנעהן
 זולתי קול נור אקול הם איר גהערט: (יג) ויגד אונ
 עד הם גזאגט צו אייך את ברייתו זיון ברית אשר נוס
 עד הם גהייסען אייך לעשות צו מאהן עשרת הדברים
 די צעהן רייד וכתבם אונ הם אויף געשריבן דיא
 צעהן רייד על שני לוחות אויף צווייא מאגלן פון
 שטיינער: (יד) וראיה: אונ מיר האט גאט גהייסען
 בעת ההיא אין דער צייט ללמד אתכם צו לערנן אייך
 די תורה שבעל פה חקים גנעץ ומשפטים אונ דינים
 לעשותכם איר זאגט דיא מצות מאן בארץ אין דעם

זכר ודאי קאי אלעיל מיינס לוינד לכס וגוי עשרת הדברים דמשמע
 לאנד אשר אתם נוס איר נועט אהין קומען לרשתה צו
 ירשינן זיא: (טו) ונשמרתם איר זאלטם אייך זייער
 היסען איר זאלטם גיט מאכן עפוס אנשטאלט פון
 עבודת כוכבים וני ווייפער אין די פסוקים וועט
 שטיין פי ווארום איר הם ניט גנעהן כל חסונה קיין
 שום גלייכעניש ביום אין דעם מאג ווס גאט הם צו
 אייך גרעט בחרב אין חורב סתיה האש פון דעם
 פייער: (טז) פן תשחתון מאקר וועט איר פר דארבן
 געשיתם לכם אונ איר וועט מאקען צוא אייך פסל
 אנשנרצקע עבודת כוכבים תבנית אנלייכעניש
 כל סמל פון אציע צורות: (יז) תבנית אדר אנשטאלט

כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ תְּבִנִית כָּל־
 צֶפֶד כֶּנֶף אֲשֶׁר תִּעֹף בַּשָּׁמַיִם׃
 יי תְּבִנִית כָּל־רֶמֶשׂ בְּאֶדְמָה תְּבִנִית
 כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לְאֶרֶץ׃
 יט וּפְנֵי תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְרֵאיתָ
 אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־
 הַכּוֹכָבִים כָּל־צְבָא הַשָּׁמַיִם וּנְדַחַת
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַדְתָּם אֲשֶׁר
 חָלַק יְהוָה לְאֵלֶיךָ אַתֶּם לְכָל הָעַמִּים
 תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם׃ כ וְאַתְּכֶם לָקַח

בְּאֶרְעָא דְמִדְוַת כָּל צִפֹּר
 בְּרִפְאָ דִּי פִּרְחָ בְּאֹר
 רְקִיעַ שְׁמַיָא׃ יי דְּמִדְוַת כָּל
 רִחְשָׂא דִּי בְּאֶרְעָא דְמִדְוַת
 כָּל נִוְיָ דִּי בְּמַיָּא מְרַע
 לְאֶרְעָא׃ יט וְדִלְמָא
 תִּזְקֹף עֵינֶיךָ לְשָׁמַיָא
 וְתַחֲוִי יְתָ שְׁמַשָּׁא וְיִתָּ
 סִידְרָא וְיִתָּ בּוֹכְבֵי כָּל
 חִילֵי שְׁמַיָא וְתַטְעִי
 וְתַסְגֹּד לְהוֹן וְתַפְלִחְהוֹן
 דִּי זַמִּין יְיָ אֱלֹהֵךָ יְתַהוֹן
 לְכָל עַמְמֵי תַחֲוַת כָּל
 שְׁמַיָא׃ כ וְיִתְכוֹן קְרִיב יְיָ
 רִשְׁבִים

(יט) אשר חלק לכל השמים לעבדם כי אינו
 הושש בהם אבל אתכם לקח ה' ויוציא אתכם
 להיות לו לעם נחלה ולעבדו והוא יורה לכם
 לאלהים

ה' ואתחנן

רשי"ו

(יט) ופני השא עיניך. להסתכל בדבר ולתת על לב לשוב
 לעשות אחריהם: אשר חלק וגו' לכל העמים. (מגילה
 ט) להזכיר פ' להם: דבר אשר לאלהות צ' לא מנעו
 מלעשות אחריהם ק' אלא החליקם בדברי הנבילה
 למרדס מן השולם וכן הוא אומר (חללים לו) כי החליק
 די וזגן מיט די רבנה מיט די שפען. צו אַלע פעלקר ונס
 אָפער גיט מען זאל ויי האַלפּען פּר נאָטן מען זאל דינען צו ויי (דער אַחר) נאָך אַפּשט איו אַלע חלק להם. הקב"ה
 האָט אָפּגעשליסן די וזגן מיט די רבנה צו די פעלקער (אֲרִיזוֹתוֹ). מען זאל ויי האַלפּען פּאר נאָטן. נאָר הקב"ה
 האָט ויי נישט פּאָפּען וועגן דעם וויא זאלען זיין נאָטן צו דיא פעלקער. הקב"ה האָט ויי פּאָפּען צום לייכטן אויף
 דר וועלט. נאָר ווען עס וויל דינען צו ויי אונ ויי האַלפּען פּר נאָטן ולא פּאָפּען אַחֲרֵיהֶם) האָט הקב"ה ויי גיט
 פּרמיטען ונישט פּר האַלפּען פּון צו האָבן דעם טעות אונ דינען ויי זאלען החליקם בדברי הנבילה (קָרַדְתֶּם מִן הַעֲלִים) נאָר הקב"ה
 האָט ויי געלאָזן גלייך גיין מיט זייערע נאָרעשע רייד ער זאל ויי פּרטיינען פּון דר וועלט (וְנָךְ דַּע אֲמַר) אונ און האָט
 דור תּפִּלָּה עִיָּה געקאָמט נר החליק אַזוי געניין הקב"ה האָט

בית יהודא
 פון אונד אָדער פון אַנאָר: (יט) ופני השא עיניך. סאמער
 וועקסט אויפהייבען דינען אויגען צום הימל ורהספּל
 בדבר די זאָלעס קנאָען אויף די זאָבן ונס אין הימל ווי וזגן
 די רבנה די שפען וולתת לב לשנות אַחֲרֵיהֶם) וועקסט געבן
 דיין האַרץ צו האָבן אַפּעוֹת אונ צו פּיינען און די זאָבן
 זענען נאָטן: וְאִשֶׁר חָלַק לְכָל הָעַמִּים. הקב"ה האָט אַיינגעשליסן
 זענן פּר שפּרייט אויף די נאָטן וועלט. צום לייכטן צו ויי.
 אָפער גיט מען זאל ויי האַלפּען פּר נאָטן מען זאל דינען צו ויי (דער אַחר) נאָך אַפּשט איו אַלע חלק להם. הקב"ה
 האָט אָפּגעשליסן די וזגן מיט די רבנה צו די פעלקער (אֲרִיזוֹתוֹ). מען זאל ויי האַלפּען פּאר נאָטן. נאָר הקב"ה
 האָט ויי נישט פּאָפּען וועגן דעם וויא זאלען זיין נאָטן צו דיא פעלקער. הקב"ה האָט ויי פּאָפּען צום לייכטן אויף
 דר וועלט. נאָר ווען עס וויל דינען צו ויי אונ ויי האַלפּען פּר נאָטן ולא פּאָפּען אַחֲרֵיהֶם) האָט הקב"ה ויי גיט
 פּרמיטען ונישט פּר האַלפּען פּון צו האָבן דעם טעות אונ דינען ויי זאלען החליקם בדברי הנבילה (קָרַדְתֶּם מִן הַעֲלִים) נאָר הקב"ה
 האָט ויי געלאָזן גלייך גיין מיט זייערע נאָרעשע רייד ער זאל ויי פּרטיינען פּון דר וועלט (וְנָךְ דַּע אֲמַר) אונ און האָט
 דור תּפִּלָּה עִיָּה געקאָמט נר החליק אַזוי געניין הקב"ה האָט

שפתי חכמים

ונומר מסי' דעשא עיניו לעמים מה' יכא לעמד אותם. לכן פי'
 להסתכל בו: פ' רלה לומר מה דכתיב ועבדתם אשר חלק לכל העמים
 וגו' וכי הקב"ה חלק לעמים לעבוד להם: צ' ולא שנתנס לאלהות
 שדראס לשם כך רק שלא מנעו וגו' אלא החליקם בדברי הנבילה כדראס
 להם הטובות המגיע להם מנבוכד נעבדס אולם ולמי האמת
 הם רעות כדי לערדס: ק' דלעטס רלזין קסא למה אמר להם וכי
 להם בלבד הם מאירים לכן אמר דלא. ולעטס זכ לומר קסא

באחו ומן עה' ית' מה' ללמד אותם וכל כחותו ומן לא נלשו אלא
 כי' דכרות וחי אשורת הדברים קאי מלי' ללמד אתכם חוקים ונמשלים
 דקאטע. אלא ודאי קאי על התורה שבעשר ככרות דבינו
 כללותיחין ופרטותיחין ואלת כל הלכות הכללות בתי: (ג'א) פירוש
 מהכתיב ללמד שזה השון שייך לומר על תורה שבעשר אבל תורה
 שכתב שייך לומר כה נתינה דתאמר שהיא כחובה לפני האדם
 ויכל ללמוד אותה מעצמה: ע' דקל מה דכתיב ופן תשא עיניך

פירוש לתורה אלהים

את השמש די וזגן ואת הירח אונ די רבנה ואת הכוכבים
 אונ די שפען כל צבא אלע הערשאבס פון דעם
 הימל ונדיח אונ דו וועקסט פאר שמוסן ווערען דו
 וועקסט דייך מועצה זיין והשתחית אונ דו וועקסט דיק
 בוגן צו ויי ונבדתם אונ דו וועקסט צוא ויזא דינין
 אשר חלק ונס דיין נאט האט אָ גאָטויליג ויזא צוא
 לייכטוין לכל העמים צו אלע פעלקר מתי וואס זענען
 אונגער דעם הימל: (כ) ואתכם אונ אייך האט נאט
 גנוקן ויזא אונ ער האט אריים געזענען אייך פון

פון אַלע בהמות וואס זענן אויף דער ערד תבנית
 אָדער אָנעשטאלט פון אַלע פייגל כנף ונס האָבן
 פליגלן אשר תעוף ונס פליען אונגער דעם הימל:
 (יח) תבנית אָדער אָנעשטאלט פון אַלע סיינים ונס
 קריבן אויף דער ערד תבנית כל דגה אָדער אָנשטאלט
 פון אַלע פיש אשר במים ונס אין וואָסר מסיח לָאָרֶץ
 ונס די וואָסרין זענן אונגער דר ערד: (יט) ופני השא
 אונ סאָמער וועקסט אויף הייבן עיניך דינען אונ
 השמימה צו דעם הימל וראית אונ דו וועקסט זעהן

דברים ד ואתחנן

אונקלוס

יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרִזָּל
מִמִּצְרַיִם לַהֲיֹת לָךְ לְעַם נַחֲלָה כִּי־נִס
הַזֶּה: כֹּה וַיְהוֹה הַתְּאַנְפִּי בִּי עַל־
דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עִבְרֵי אֶת־
הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
נַחֲלָה: כִּי אֲנֹכִי מֵת בְּאֶרֶץ הַזֹּאת
אִינִי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים
וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:
כִּי הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פְּנֵי־תִשְׁכְּחוּ אֶת־
בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת
עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תַּמוּנַת

לְדַהֲתָתָהּ וַאֲפֹק יִתְכוּן
מִכּוּרָא דְפְרִזְיָא מִמִּצְרַיִם
לְמַהוּ לְהַ לְעַמָּא אַחְסָנָא
כִּי־נִס הַדִּין: כִּי־נִס קָדָם
יְיָ הוֹד רָגַז עָלַי עַל
פְּתֻמְיִכוֹן וְקִיִּים כְּדִיל
דְּלֹא לְמַעַבְר יֵת יִרְדְּנָא
וּבְדִיר דְּלֹא לְמִי עַל
לְאַרְעָא טַבָּא דִּי יְיָ
אֱלֹהֵי יֵהֵב לְךָ אַחְסָנָא:
כִּי אֲרִי אֲנָא מָאִית
בְּאַרְעָא הָדָא לִית אֲנָא
עֹבֵר יֵת יִרְדְּנָא וְאַתּוֹן
עֹבְרִין וְתִירְחֹן יֵת אַרְעָא
טַבָּא הָדָא: כִּי אַסְתַּמְרוּ
לְכוּן דִּילְמָא תַתְּנִישׁוּן יֵת
קִיָּמָא דִּי אֶלְחֹכוֹן דִּי גֹזַר
עִמָּכוֹן וְתַעֲבְדוּן לְכוּן
צִלְמֵי דְמוּתֵי כְּפֹאָ דִּי

בעל הטורים

יואל נחלים מסלע יוואל אח טן המלך יוואל חתם חכור הכרול יוואל עמו כששון שגא' וכני ישראל יולאים ביד רמס והוליא להם נולאים מסלע והעמידו מלך שנלמר ויהי כישורון מלך:

רש"י

בית יהודא

אליו בעיניו למלוא שונו למלוא (כ) כור. הוא כלי שמוקקיס בו את הזכב: (כח) דתאנף. נתמלא רגזו: על דבריהם. על אלוהותים על עסקים: (כז) כי אנכי מת וגו' איני עובר. מאחר שמת מהיכן יעבור אלא אף עלמותי אינם שזכרון: (כג) תמונת כל. תמונת כל ר

בית יהודא. עם זאל בני אים נאר קיין אבירה זיין (למזוא יגנו) ער זאל געמיסן זיין זינד, עם זאל אים אג קוקן גרינג צו זינדיגן (לישוא) הקב"ה זאל אים קיינס האבן: (כ) וכורו. זאגט רש"י (הוא זלי שמוקקיס בו את ההיב) כור איז אזא אפלי חס מען שטעל'עס אין איר גאלד, די גאלד זאל זייערן ריין: (כא) והתאנף הו'. והתמלא רגזו) הקב"ה איז געווארן פוהל מיט צארען: נעל דבריהם. מיינט מען נעל גלשעשן: (כב) וזי אגרי פת וגו' איני עובר. משה הש דעם ירדן, פּרעגט רש"י (פאטר שפּת פּתוֹן עבדו) אז ער נוס זאגט ער איה זועל שטארבן אונ זועל גיט אריבער גיין געמינט אפ'יו מיינט ביינר זועלן גיט אריבער קוקן דעם (כג) ותכונת פלו. זאגט רש"י דא פערט אונארט, 'הקב"ה

שפתי חכמים

ולמה כרא חתלה דבר שיכא לעשת בהם בני אדם והא כתיב פולס חסד יכנה לכן לרדף לפני עמוס: ר ר לה לומר כל היכא פירוש לתורת אלהים

דר איינערנע טעקס ספצרים פון מצרים (ש"י מ"ו) להיות איר זאלט צוא אים זיין צו אאייביגע פאלק פים היה וויא דעם היינטיגן מאג: (כא) וזי דתאנף בי אונ גאט איה אויף מיר גצערינגט על דבריהם וזענען איינערע קייד ווייל איר גט גינדריגט וישבע אונ ער האט גשווארן איה זאל גיט אריבערנט גיין דעם ירדן ילבליתי אונ איה זאל גיט קומען אין גומען לאנד אשר וואס ריין גאט גיט צוא דיר פאר אין ארץ: (כב) כי אנכי פת בארץ הוית דען איה זועל

דברים ד ואתחנן

אונקלוס

וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבֹד תֵּאבְדוּן מֵהָרָא
 מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
 אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־
 תֵּאדְרִיכֶן יָמִים עֲלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַד
 תִּשְׁמְדוּן: כִּי וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם
 בְּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסֵּפֶר
 בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם
 שָׁמָּה: כִּי וְעַבְדֶתֶם־שָׁם אֱלֹהִים
 מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֶבֶן אֲשֶׁר
 לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאבְלוּן
 וְלֹא יִרְיִחוּן: כִּי וּבִקְשֶׁתֶם אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרֹשְׁנוּ
 בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ל בְּצֹר לָךְ

דין ית שמיה וית ארעא
 ארי מיבד תיבדון בפריע
 מעל ארעא די אתון
 עברין ית ירדנא לתפן
 למירתה לא תורכו
 יומין עלה ארי אשתצאה
 תשתצון: כו ויבדד יי
 יתכוון בעממא
 ותשתארונו עם דמגן
 בעממא די ידבר יי
 יתכוון לתפן: כח ותפלחון
 תפן לעממא פלחי
 מעותא עבר ידי אנשא
 אעא ואבנא די לא יחוון
 ולא שמעין ולא אכלין
 ולא מריחין: כט ותתבעון
 מתפן דחלתא דיין אלהך
 ותשכח ארי תבשי כון
 קדמוהי בכל לבך ובכל
 נפשך: ל פד ייעוק לה

רשב"ם

(כח) ועברתם שם. כתרנובו: ולא יראון.
 בדבר ואין רוח בגיהם:

בעל הטורים

(כח) כעמם. כני' בין הכללים: כנויים. כני' וכמדי: ויהי. כני' בין: כמה. כני' מרומים הכי מרומים כאל' כל' גלות: (כח) ועברתם שם
 הליהם. ולחיו אומר אלהים אחרים כמו ככל מקום דמו ישראל שחמולה לארץ עובדי עמ"ס כשהיה הם:

רש"י

(כח) ועברתם שם אלהים. כתרנומו משאלתם
 עובדים לעובדיהם ד' כאלו אתם עובדים להם:

בית יהודא

ציון עדות אז איה קאב אייה אנגעא: פריער דעם ששראף
 פום איר וועט האבן אז איר וועט זינדלן: (כח) ועברתם
 שם אלהים. זאגט רש"י (במדרשו) ווי דר' מרנאם שייבט
 ומה שאמם עיכדים לעיבדיהם פאלו אהם עבדים להם: וואס איר

שפתי חכמים

כבירה שפתי עדין לא פשו הרע בעיני ה': ד דקשה לו ממש שהפיו
 פירוש לתורת אלהים

עז ואבן האלץ אונ שמייך אשר וום קעגן גימ געהן
 ולא ישמעין אונ קעגן גימ העבן ולא יאכלון אונ קעגן
 גימ עסקין ולא יריחון אונ קעגין גימ שמעקין:
 (כט) אונ אז די אלע זאכן וועלן אייך גרייכן ויבששתם
 משם וועט איר פון דארטן בעטון פון די ערטר וום
 איר וועט דארטן זיין אין גלות וועט איר בעטען
 את צו גאט דיין גאט ער זאל דיר העלפן וסגות
 אונ דו וועסט אים גפנין גאט כ"ה וועט אן געטון
 דיין תפלה כי תדרשנו אז דו וועסט פארשטען אים
 בכל לבך מיט דיין גאנצן הארצן ויכל נפשך אונ מיט
 דיין גאנצן לעבען: (ל) בצר לך אז עם וועט דיר

גיה פאר לארן פל הארץ פון לאנד אשר וואס איר
 פארט איפר דעם ירדן שמה דארטען לרשעה צוא
 ירשינן זיא לא תאריטון איר וועט גימ דר לענגערין
 ימים טעג עליה אויף איר איר וועט גימ לאנג זיין
 אין דעם לאנד כי גאר איר וועט פר טייליגט ווערן:
 (כז) ותפיון יי אהכם בעמים אונ גאט וועט אייך פר
 שפרייטן צווישן די פעלקער ונשארתם אונ איר וועט
 כלייבן פתי מספר ווייניג מענטשן בניים צווישן די
 פעלקר אשר וואס גאט וועט אייך אהין פירען:
 (כח) ועברתם שם אלהים אונ איר וועט דייען דארטן
 אפ בעטער מעשה דאס ווערן פון מענטשן הענד

משלי

(ל) בצר לך וגו' ושבת וגו'. די מדרש שרייבט רבי שמואל
 פנדריטא קט גאנאם פון רבי מאיר'ס וועגן למשל אויגן

וּשְׁכַחְתָּךְ כָּל פְּתָמַיָּא
הַאֲלִין בְּסוּף יוֹמַיָּא
וּתְתוּב לְדַחֲלֵתָא דִּי
אֱלֹהֵךְ וְתִקְבַּל לְמִיכְרָהּ:
לֹא אֲרִי אֱלֹהָא רַחֲמָנָא וְיִ
אֱלֹהֵךְ לֹא יוֹשְׁבֵנְךָ וְלֹא
יִחְבַּלְנֶךָ וְלֹא יִתְנַשֵּׂי יָת
קַיְמָא וְאַבְהֵתְךָ דִּי קַיְמִים
לְהוֹן: לֹא אֲרִי שְׂאֵל
בְּעוֹן לְיוֹמַיָּא קְדָמַי בְּהוֹ
קְדָמְךָ לְמַן יִזְכָּא דִּי
בְרָא וְיִ אָדָם עַד אֲרַעָא
וְלִמְסִיפֵי שְׂמַיָּא וְעַד סְנִיפֵי

וּשְׁכַחְתָּךְ כָּל פְּתָמַיָּא
הַאֲלִין בְּסוּף יוֹמַיָּא
וּתְתוּב לְדַחֲלֵתָא דִּי
אֱלֹהֵךְ וְתִקְבַּל לְמִיכְרָהּ:
לֹא אֲרִי אֱלֹהָא רַחֲמָנָא וְיִ
אֱלֹהֵךְ לֹא יוֹשְׁבֵנְךָ וְלֹא
יִחְבַּלְנֶךָ וְלֹא יִתְנַשֵּׂי יָת
קַיְמָא וְאַבְהֵתְךָ דִּי קַיְמִים
לְהוֹן: לֹא אֲרִי שְׂאֵל
בְּעוֹן לְיוֹמַיָּא קְדָמַי בְּהוֹ
קְדָמְךָ לְמַן יִזְכָּא דִּי
בְרָא וְיִ אָדָם עַד אֲרַעָא
וְלִמְסִיפֵי שְׂמַיָּא וְעַד סְנִיפֵי

תולדות אהרן
כי שאל על חגיגה יא :

רש"י

(לא) לא ירפך . מלהחזיק כך כידיו ולסון לא ירפך לסון לא יפעיל הוא לא יתן לך רפיון הלא יפרים אותך מחללו וכן אהזתיו ולא ארפנו (עיר ג) שלא נקדד ארפנו ו כל לשון רפיון מוסב על לשון חסעיל ומתפעל כמו (מלכים ב) הרפה לה ז תה לך רפיון (דברים ט) הרף כ ממני הרפה ממני : (לכ) לימים ראשונים . על ימים ט ארסונים : ולמקצה

כית יהודא . ווי איר אַליין וואָלט דיין עבודה זרה : (לא) ולא ירפך . הקביה נועם דרך גים אַפֿלאוען (הלחחויק קך פֿרדיו) גון צד באַרְטֶן דרך מיט זיינע הענט ווּנֶשֶׁן לא ירפך לָשׁוֹן לא יפעיל (הוא) לא ירפך איז דערפֿייטשט ער נועם גים מאַכן דו זאָלסט אַפֿגֿלאַזט ווערן (לא יתן לך רפיון) הקביה נועם דיר גים געבן אַפֿלאַזונג לא ירפך אונקל אונקל הקביה נועם דרך גים אַפֿשׂירן פון זיך (וכך) אונג אונג שטייט אין פֿסוק (אחתיו

ולא אַרְפָנוּ) איך וועל אים אַנגעמען אונ וועל אים גים נעכען אַפֿלאַזונג פון מיר (שלא נקדד אַרְפָנוּ) עם איו גים געפֿינטל'ט ולא אַרְפָנוּ , איך וועל אים גים אַפֿלאַזען . נאר עם איו געפֿינטל'ט ולא אַרְפָנוּ , אונג איר וועל אים גים מאַכן ער זאל אַפֿגֿלאַזט ווערן פון מיר וכי לָשׁוֹן רפיון מוסב ווערט ער געפֿייטשט ער מאַכט אַפֿלאַזען איין אַנדערען , אונג ווי עם שטייט אין פֿסוק (הרפה לה) לאו איר אפ (תן לה רפיון) גיב איר אַפֿלאַזונג , זאָלסט מאַכען זיא זאל אַפֿ געלאַזען ווערען פון דיר (הרף ממני) מיניט מען (התרפה ממני) זאָלסט אַפֿגֿלאַזען ווערן פון מיר : (לב) וְיִסִּים רִאשֹׁנִים : מען מיניט מען דיר (הרף ראשונים) דו זאָלסט קרענן אונג די ערשטע סעג וצו די סעג קען מען נאך גים קרענען :

שפת חכמים

ה מפני כהן מונע מפני עומד כוונתו לא רפה הוה לעבוד (רפתהוים לערוב) רפתה הוה ע"כ פ"י לא ירפך שהוא מונע הפעול יולא לפני ופירוש לא יתן לך רפיון . רא"ס : ו ש"א תחת ה"ל"ף תחת ה"ר"י"ס דהוה רפואה אכל ספקא דנקוד ארפנו כפ"ת תחת ה"ל"ף :

דעת וקנים מבעלי התוספות

(לכ) כי שאל נא וכו' . כלומר אם תשאל בפני מה מקפיד הקביה עלינו יותר בכל האמוצה כי שאל נא לימים ראשונים כלומר אם עשה כך לשום אומה בעולם או נהנה אלהים וגו' כל

וה"א תחת ה"ר"י"ס ל' רפיון הוא : ו דפירושו תן לה רפיון היינו מפעיל : פירוש לתורת אלהים

יִשְׁחִיבְךָ אונג ער וועט גים פֿר באַרְבֶּן דִּיךְ ולא אונג ער וועט גים פֿר געסן דעם פֿרית פון דיינע עלטערן אַשֶׁר וּם ער הָט צו זיא גשונארן : (לכ) כי שאל נא וואַרום פֿרעג נאך לימים ראשנים אויף די ערשטע סעג אַשֶׁר הָיוּ לָפָנֶיךָ וּם געגן גווען פֿר דיר איינר דו ביסט נאך גבארין גוואַרן לָשׁוֹן הָיוּ פון דעם מאג אַשֶׁר בְּרָא וּם נאָט הָט בְּשִׂאפֶן אָדָם אַקענטשט צי האַרץ אונג דר ערד וּלְמַקְצֵה אונג פֿרעג אַלְעַ עֲשִׂיפִי יִישׁ וּם

אוינג זיין וּמְצִאוֹךְ אונג עם וועט דרך מַרְעֵפֶן כל די אַלְע זאָקן וּם פֿריער אִיו געשטאָן באַחֲרֵית הַיָּמִים אין סוף פון די סעג וּשְׁבַח אונג דו וועסט דיר ווידר קערן צי קיי דייין נאָט דו וועסט הַשׁוּבָה מֵאֵהָן וּשְׂמֵחָה גָּלוּל אונג דו וועסט פֿאַר געמען זיין קול : (לא) כי אל ברוחיים ה' אלהיך ווארום דייין נאָט אִיו איין דר באַרמִיגֶר נאָט לא ירפך ער וועט דיר גים שְׂלֵאָף מאַכן אַדָר ער וועט דיר גים אַפֿ שׂיידן פון זיך ולא

משה . ארויסקעאריבען פון זיין שטוב . ווען דער בעס פון פאטער איו געשטיילט געווארן הט ער געשיקט זיין גוטען פריינד צו רעם זיך ער זאל אים זאגען ער זאל זיין איבערבעטן זיין פאטער . הט דער זיך געזאגט צו דעם גוטן פריינד גיי זאגען צו מיין פאטער איך שטעם מיר געזען צו ווערן

מרדכי . פֿר מוין פאטער נוי"א אויף האב און פֿיר געוויינט צו אים , הט דר פאטער געשיקט זאגן צום זיך , אונקל בארף זיך גוט שעמען פֿר זיין פאטער , אז דו קומסט צוריק קומסט דאך צו זיין פאטער , דרייב הט משה געזאגט צו דיר יעדין בְּצֵר לָךְ וּגו' , ווען דיר וועט שְׂרַעַמְס זיין , אַשׁ וועט אויף

וְעַד־קִצְהַ שְׁמַיִם הִנְהִיחַ כְּדַבֵּר
הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמַע כְּמֹדוֹ :
לִי הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר
מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אֶת־הָאֵת
וַיְחִי : לִי אוֹ | הַנִּסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא
לְקַחְתָּ לָּו גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמִסַּת
בְּאֵתֶת וּבְמִוִּפְתֵּי וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד

שְׁמַיָא הַהוּא פְּתַנְמָא
רְבָא הִדִּין אוֹ הַאֲשַׁתְּמַע
כּוֹתָה : לִי הַשְּׁמַע עִמָּא
קוֹל מִימְרָא דִּי מִמְלַל
מִגּוֹ אֲשַׁתָּא כְּמָא דִּי
שְׁמַעְתָּ אֶת־וַיִּתְקַים :
לִי אוֹ נִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא
לְקַחְתָּ לָּו גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי
עִם מִגּוֹ עִם בְּנִינִין בְּאֵתִין
וּבְמִוִּפְתִּין וּבְמִלְחָמָה
וּבְיַד הַרְוָא אוֹ הַנִּסָּה בְּיָדֵיהּ יָד מַלְאֲכָא :

בעל הטורים
(גד) אי הנסה כוח המלך על כל האלוא
כוחו טרחה הקב"ה ליתן להם המורה במלואים אלא שאמר משה כח אלוהים חסדו לך הנסה כי כחם
מ"ד נסה אלוהים קודם שיתמועם בדבריו. והפסוק מהליל כל"ף ומסיום כ"ף אך טוב לברא הוא ענין כחם אלוהים אשר נגידנו לו לנסה להלואים
ממלואים וכו' מכה לבטח שאלמו ואך חורף. ז' דברים מוזכרים כאן בנסות כאלוהים כמפסדים כמלמנה יד חוקה כדכוע כגויה

בית יהודה

וּלְמַקְצֵה הַשְּׁפִסִּים . וְגַם שָׂאֵל כָּל־הַכְּרִיאוֹס אֲשֶׁר מַקְצֵה אֵל
קֶצֶה אוֹג זֹאֲמִס פֶּרְעֹן צוֹ אֲרַע בְּשַׁעֲפִישׁ וְגַם וְעָנָן פֶּן
אִינְוִן עַק וְנַעֲלָם בִּיז צוֹם אַנְדְּרֶן עַק וְנַעֲלָם (וְרֵי פִשׁוּי) דָּם
אִיז דֵּר פִּשְׁשׁ אִינְוִן פֶּסֶק (וְסָדְרִשׁוּ) דִּי נִקְרָא זֹאֲמִס (וְסָדְרִ) דֵּר
פֶּסֶק רְעוּבִט (עַר קִמְרֹו שֶׁל אָדָם שֶׁהִתְקַה מִן הָאֲרֶץ עַד
הַשְּׁפִסִּים דִּי הֵייד פֶּן אָדָם הַרְאִשׁוֹן אִינְוִן נַעְוֶנֶן פֶּן דִּי עָרֵד
בִּיז צוֹם הַיִּמְעַל (וְרֵא אֲשֶׁר יִשְׁעוּר עֲצָמוֹ אֲשֶׁר מַקְצֵה אֵל קֶצֶה) דִּי
עֲרִיבִינֵעַ כְּמָס וְגַם אִיז פֶּן דִּי עִיר בִּיז צוֹם הַיִּמְעַל . אִיז פֶּן
אִינְוִן עַק וְנַעֲלָם בִּיז צוֹם אַנְדְּרֶן עַק וְנַעֲלָם : וְהִנְהִיחַ כְּדַבֵּר
הַגְּדוֹל הַזֶּה . אִיז נַעְוֶנֶן אֲזוּי אֲכְרִימֵעַ וְאֵךְ (וְפִיזֵי הַרְבֵּי
וְגָדוֹל) וְגַם אִיז נַעְוֶנֶן דִּי כְּרוּסֵעַ וְאֵךְ (הַשְּׁמַע עִם גּוֹי) הַם
דַּעַן אֲמַלְק אֲמַלְק נַעְהָרֵשׁ אֲשִׁישְׁמִיעַ פֶּן כְּמָס : (וְרֵי) וְהִנְהִיחַ
אֱלֹהִים . (וְרֵי) עֲשֵׂה נִסִּים וּשְׁמִי אֵלֵיךְ לֵאמֹר לָקַחְתָּ לָּו גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי
נַעְמֵן אֲמַלְק פֶּן אֲמַלְק , זֹאֲמִס רִשׁוֹי (וְרֵי) הִינְוִן הַלְלוּ כִּפְהִיֹּת הֵן) דִּי אֲרַע הִינְוִן וְנַעְרֵן עֲרִישׁ מִיֵּשׁ אֲוִיֹּאנְדְּרֵר
(לִפְדֵּי נִקְדוּתֵהּ הֵן בְּחֶסֶד פִּתְחֵי) דִּיבִירָד וְנַעְנֵן דִּי הִינְוִן עֲפִינְטוֹלְס מִיֵּשׁ אֲחַסְפָּה פִּתַּח , הַנְהִיחַ , הַנְשַׁמַּע , הַנְּשַׁמַּע :
וּבְמִסְתֵּהוּ . זֹאֲמִס רִשׁוֹי (וְרֵי) דִּי נִסְיוֹנֹת הִרְדִּיגִים בְּמִרְוִתֵיהּ דוֹרְךְ פֶּרֶבֶנְבִּגַּה הַם הַקְּבִי'ה נַעֲמַאכְט וְיִסְעֵן זִינְעֵי זִשְׁאֲרִקִיִּים וּפִינְוִן
הַתְּפָאֵר עֲלֵי אִם אֲוִכֵי לַעֲשׂוֹת בְּךָ דִּיבְהִינֵן מִשֶׁה הַאֵם נַעֲזַאנְט צוֹ פֶּרַעֲהַ בְּעִרְיִטֵס דִּיךְ אוֹף מִיר אִינְוִן פֶּרֶבֶן מִיךְ אוֹב אִיךְ וְנַעֲלָ
קַעֲנֵן טָאן וְרֵי דִי וְיִוִּיִּטֵס (וְרֵי) זֶה נִסְיוֹן) דָּם אִיז נַעְוֶנֶן אֲפִרְוִכּוֹנִג , אִינְוִן מַעַן הַאֵם נִינְעִהֵן דַּעַם כֵּחַ פֶּן הַקְּבִי'ה , עִם
אִיז נַעֲטָאן נַעְוִוִּארֶען וְרֵי פֶּרַעֲהַ הַם נַעֲזַאנְט : וּבְאֹחֹתֵיהּ . (בְּסִפְרִיִּים) מִיֵּשׁ צִיבִיבִינְט (וְהִתְאִסִּין) שְׂרֵאֵי שִׁיחֹוֹ שֶׁל סִיבִּים) מַעַן
זֹאֲמִס בְּלִפְנֵי אִז מִשֶׁה אִיז אֲשַׁעֲקַען . הַם הַקְּבִי'ה פֶּן הַקְּבִי'ה (כִּפְנֵי) פִּה וְרֵי כִּרְךְ) הַקְּבִי'ה הַאֵם נַעֲזַאנְט צוֹ מִשֶׁה וְגַם הַאֲסַמְנוֹ אִיז דִּינְוִן
הַאֵם , הַם מִשֶׁה נַעֲזַאנְט , אֲשַׁעֲקַען . הַם הַקְּבִי'ה נַעֲזַאנְט צוֹ מִשֶׁה וְיֹארְף אִיִּם אִיִּף דִּי עָרֵד , אִיז פֶּן אִיִּם נַעְוִוִּארֶן
אֲשַׁרְאֲנֵג , נִאֲכְרַעֵם אִיז פֶּן שְׂרֵאֲנֵג נַעְוִוִּארֶן צוֹרִיק אֲשַׁעֲקַען . הַם הַקְּבִי'ה נַעֲזַאנְט צוֹ מִשֶׁה דַּעַם וּוּאֲנִדְרֵדֵר זֹאֲמִסֵּנוֹ טָאן פֶּר
דִּי יוֹרִין וְנַעֲלָן זִיז גְּלִיבִיעֵן אִז אִיךְ הַאֵם דִּיךְ נַעֲשִׁיקֵס : וּבְכִסְפֵּיהֶם . מִיֵּשׁ וּוּאֲנִדְרֵר , מִיִּינְטֵס מַעַן (וְרֵי) נַעֲלָאֵת שְׁהִבִּיא

השמים . וגם שאל לכל הכרואים אשר מקצה אל קצה זהו
פסועו (הגינה יל) ומדרשו מלמד על קומתו של אדם י
שהיתה מן הארץ עד כי השמים והוא השיעור עלמו אשר
מקצה ל אל קצה : הנהייה כדבר הגדול הזה . והוא
לדבר הגדול השמע עם וגו' : (לד) הנסה אלהים . הכי
עשה כסיו שום אלוה לכא לקחת לו גוי וגו' . כל ההיין הללו
תמיהות הן לכך נקודות הן כחט"ח פת"ח הגיהה הנשמע
הנסה השמע : במסורת . ע"י נסיונות הודיעם נגורותו
כנון (שמות ה) התפאר עלי אם אוכל לעשות כן הרי זה
כסיון : באורות . כסיומן להאמין שהוא שמונו של מוקוס
כנון (סס ד) מה זה בידך : ובמופתיהם . הם נפלאות שהביא

דעת וקנים מבעלי התוספות
זה שאל : (לר) ובמלחמה . הוא קורא לים סוף מלחמה משום
דכתיב שם ה' ילחם לכם :

י כדכתיב בקרא אשר ברא אלוהים אדם על הארץ : כ ולמקצה השמים
כלומר קומתו של אדם היתה מן הארץ עד השמים ולפי פסועו מאי
כלא כדכתיב ולמקצה השמים : ל כל אף על פי דבכרא משמע מתחלת
עולם עד סוף עולם כאלכו כדכתיב ולמקצה השמים ועד קצה השמים

פירוש לתורה אלהים
נַעְוֶנֶן פֶּן אִינְוִן עַק הַיִּמְעַל בִּיז דַּעַם אַנְדְּרֶרִין עַק
הַיִּמְעַל הַנְהִיחַ אוֹיִב עִם אִיז וְנַעֲנֵן נַעְוֶנֶן אִיז אַנְדְּרִסֵּעַ
זֹאֲמִס אוֹ הַנְשַׁמַּע אֲדַרַּע אוֹיִב עִם אִיז וְנַעֲנֵן גִּיהָעֵרֵט
גּוֹוִארְן כְּמִלְוֵה אִיז אִינְוִן גְּלִיבִינְן : (לג) אִינְוִן וְגַם אִיז דִּי
גְּרוּסֵעַ זֹאֲמִס הַשְּׁמַע הַם דַּעַם גַּהֲעֵרֵט אִינְוִן שׁוֹם פֶּאֲלֵק
קוֹל אֱלֹהִים דָּם קוֹל פֶּן נִאֲמַט בְּפִיֵּד וְגַם עַר הַם גְּרַעַט
מִשְׁלִי

אִיךְ קִמְעֵן צוֹרֹת , וְיִוִּיִּל אִיר הַם עֲזוּיִנְדִּינְט , פֶּן דַּעֲסִטוּעֵן
מַעֲסַסֵּן טָאֵהוּ מְשֻׁבָּה , אִינְוִן דִּיךְ נִיִּט שְׁעִמְעֵן צוֹ

חֻקָּה וּבְזֹרֹעַ נְמוּנָה וּבְמִזְרָאִים
 גְּדֻלִים כָּכֵל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:
 לֵאמֹר אֵתָּה הִרְאֵתָ לְדַעַת כִּי יְהוָה
 הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:
 לו מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעָךְ אֶת־קוֹלֹ
 לְיִסְרָךְ וְעַל־הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֶת־אֲשׁוֹ
 הַגְּדוּלָּה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ
 הָאָשׁ: לו וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־

זבידא תקיפא ובדרשא
 מרמא ובחזוניו וברבין
 ככל די עבד לבון יי
 אלהכון במצרים לעיניך:
 לה את אתחזיתא למדע
 ארי יי הוא אלהים בית
 עוד פר מנה: לו מן
 שמיא אשמעך ית קל
 מימרה לאלפותך ועל
 ארעא אחונך ית אשתה
 רבהא ופרהבמרהי שמעת
 מנו אשתא: לו וחלה ארי
 רחיסית אבהתך ואתרעי

תולדות אהרן

אהרן הכהן ר"ה ז' און עוד סבכרין ס
 מלנין ז

בעל המורים

ובמוראים גדולים כנגד י' ימים ששמה כל מה ומכא וכנגד י' ימים על פסח: כמורים לעינך. ומסוך ליה אתה הראת כשעשיתי פסעים
 במורים ובאלהים ידעתי כי אלו ה' (לה) הראת. כי דין וידיך כאשר הראית כבר שהראת להם שמים ושמי השמים ואלו שאין מלא רשות
 אחד: (לו) הראת את האלו הגדולה. ומינין ליה ותחת כי אתה לא אטמך לומר כל מה שהראת לנפש הראויה כמות האמת: (לז) ותחת דין ז'
 רש"י

בית יהודא

עליהם מכות מופלאות די וואונדערליכע מכות וזו הקב"ה
 הם געבראכט אוף די מצריים: וברבחהו. יפים, שנאמר
 ווי עם לששים אין פסוק (כי ה' גלחם להם) הקב"ה האל
 מלחמה מיש די מצריים ביי דעם ים: (לח) והראתו.
 (כתרנטי) ווי דר פרננס טייטשט (אתחזיתא) דו ביות גינעקן
 געווארן ופשתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים
 גיעפינט פון זייערמווען אלע וועקן המלען ויבשם שקרע את
 גיעפינט די הימלן אזו הש ער גיעפינט אלץ נים אין אונגן.
 האפן גינעקן הקב"ה אוי דר איינציגער גאט אוף די וועלט
 (צדתי) דו ביות גינעקן געווארן צו וויסן אז הקב"ה אוי איין
 זה פתח אשר אהב דם אלץ האט הקב"ה געטאן ווייז ער

עליהם מכות מופלאות: ובמלחמה זים שנאמר (שם יד)
 כי ה' נלחם להם: (לה) הראת. כתרנומו אתחזיתא מ כשנתן
 הקב"ה את התורה פתח להם שכנה רקיעים וכסם שקרע
 את העלווים כך קרע את התמונים ואלו שהוא יסודי לכך
 גא' אתה הראת לדעת: (לו) ותחת כי אהב. וכל זה

שפתי חכמים

השמים ועל הארץ ולפי זה מן הארץ עד לקיע נקרא על הארץ ולמקלה
 השמים ונקרא ג"כ למקלה השמים ועל קלה השמים ונקרא ג"כ סופו
 העולם ועד סופו ולפי הכלל ביניהם רק נקראות השם: כ"ם נרתי
 שאין פירושו כמו הראית ששם כן היה תרגומו לחיות לא לתחיתא:

שפתי חכמים
 ולמקלה השמים הא כולל אלה הוא השיעור כו' כלומר הכל שיעור
 אחד הוא שמקף השמים היינו נגלה השמים הוא קלה אחד ומרכו
 השמים שהיא הארץ הוא קלה האחר והיינו מן השמים אל הארץ ומד
 שיעורא הוא וכו' כללו אחד מקלה השמים ועד קלה השמים פירושו מן

פירוש לתורת אלהים

אוי גיט פאר האנדן קיין גאט חוץ אים (פ"ו י"א):
 (ל"ו) מן השמים פון דעם הימל הם ער דיה גימאכט
 הערן זיין קול ליסר צו שטראפן דיה ועל הארץ אונ
 אויף דר ערד הם ער דיר גווינען זיין גרום פייער
 ודבריו אונ זיינע רייד האסמו גהערט פון ציווילן
 דעם פייער: (ל"ז) ותחת אונ דם הם דיר אלץ גאט
 ברוך הוא גמאן ווייז ער האט ליב גהאט זיינע

ובמלחמה אונ מיט מלחמה זביר חוקה אונ מיט
 אשטראקע האנד וכו' נסיה אונ מיט אוים
 גשמיעקטע ארים ובמוראים אונ מיט גרוסע פארבט
 ככל אשר אזו ווי אייער גאט האט צוא אייך גמאן
 אין מצרים ליינד פאר זיינע אויגען: (ל"ח) אהך
 דו ביקט ווארען געווינען לדעת צוא וויסען כי יי
 אז גאט הוא האלהים ער אוי אגאט אין ער עם

יוסף

איינער הם ליב רינד פלייש, פרענט מען ביי אים ער זאל
 אויסקלייבען ווערליכע פלייש ער הט ליב, אבער מען וועט
 גיט פרענן אייגעם ער זאל אויסקלייבן נוס ער וויל בעסר
 אשטיקל פרענענע ברויט אדער אשטיקל פלייש געוויס
 ווייל מען אשטיקל פלייש בעסר, מען דארף גיט קלערע
 אונ גיט קלייבען. אז סיי זאמן בחרתנו, הקב"ה הט אונז
 אויסקלייבן פון די פערק, דם ווייטן אז סיי זען וועט
 גלייך

משלי
 (ל"ח) ותחת כי אהב וגו' ויבחר בדרעם וגו'. מיר זאגען יום
 טוב אין שמונה עשרה אהך בחרתנו, דו הקב"ה
 האסט אונז אויסערנוויילט פו אפאלק צו דיר, מיר וויסן
 דער ווארט "אויסערנוויילט" איז נאר ביי צוויי גלייכע
 זאכען, למשל מען פרענט ביי אייגעם ווס ווייטאמו בעסר
 אשטיקל קארב פלייש אדער דירערענע פלייש, דם איז
 פלייש און דם איז פלייש, איינער הם ליב קארב פלייש

**אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּיָרְעוּ אַחֲרָיו וַיִּוְצֵאֲךָ
 בְּפָנָיו בְּכַח הַגְּדֹל מִמְצָרִים :
 לֹא לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצִמִים
 מִמֶּךָ מִפְּנֵיךָ לְהַבְיֵאֲךָ לְתֵת לְךָ אֶת־
 אֶרֶץ נַחֲלָה כִּיּוֹם הַזֶּה : לֹא וַיִּדְעַת
 הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל־לְבָבְךָ כִּי יַהֲוֶה**

בבגותי בתרוחי ואפקד
 במימרה בחילה רבא
 ממצרים : לא לתרבה
 עממין ברבין ותקיפין
 מנך מן חמך לאעדותך
 למפן לך ית ארעהון
 אהמנא כיומא הדין :
 לא ותדע יומא דין ותתוב
 ללבך ארר יי הוא
 תו"א ודעת דום דאס טעון מ :

רשב"ם

(לו) ויוצאך בשני . ועשר בארץ מצרים . וה' הולך לפניו . ויום : (לא) כיום הזה . שכבר התחלם לירש את ארץ סיחון וענ :

בית יהודא

האם ליב בעהמא דייקע אפטרען : ויוצאך בפניו . ווען
 הקב"ה הט דיה ארוקענעקען פון מצרים הט ער דיה געפירט
 פאראוס וכאדם הפנהיג בנו גענוי ווי אמענשט נום פירט זיין
 זוקן פאראוס (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויסע סלעך
 האללים הרולף גר ויך פאחריהם) דר מלאך פון הקב"ה וום
 איז געמאנגן פו די יודין איז געמאנגן אינער די יודין ופי
 דגם נם (דבר אחי) נאך אפישט איז ויוצאך בשניו הקב"ה
 הט דיה ארוקענעקען פו אים פיינט מען (כפי אבותיו) פו
 זיינע אפטרען (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (נגד
 וואנדער וואל חמפה על שהפירם בלשון יהוד) ואלקס דיה
 זאגט ניש בפניהם . פו זיי , נאר מען זאגט בפניו , פאר
 יהוד) ווייטער אין פסוק דערמאנט מען זיי אויך איינציג
 נאך אים , האט געדארפט שטיין בועטס אחריהם אין זייערע
 ודרשהו) ואלקס אגדערשט שטעלען די ווערטער אין פסוק
 פעלקר נום וענן גרעסער אונ שטארקער פון דיר : וכולם יהוה .

שפתי חכמים

ג ר"ל למה כתוב וחתת טיור וחתרן דלוכט אלעל מינים וכל זה
 וכו' : ס יוסיה פ"י כפניו כמו לפניו וכחורו וירקה כפניו כמו לפניו
 וכן פירושו לפי ד"א דפירושו נמי כמו לפניו ואין המכס בין הפירושים

ליקוטי יוסף

לשט וידעת היום והשבת אל לבבך וגו' . פו צייטן אייר די
 תורה איז געבעטן געווארן אויף דר וועלט , האבען די
 פעלקר גענוציקט עס וענן דא צוויי געשער איינער מום גיטעס
 אויף דר וועלט און איינער מום שלעכטס . אבר עס קען ניש זיין
 דער גוטער נאם זאל סאן שלעכטס , אדער דר שלעכטער נאם
 זאל סאן גוטס . ווייל צוויי פאקערשע זאקען ניש אונ שלעכטס
 קענען ניש זיין אין איין נאם . האט משה געזאגט צו די יודין
 אויף זאג איך עס אז נאר דא איין נאם , דר גוט מום אויף דר
 וועלט דס גוטע אונ דס שלעכטע , דס קענסט וויסען פון זיך
 אליין , מאדאך אמענשט קען האבן אין זיין הארצן אפיקנדשאפט
 צו איינעם און אליבשאפט צום אנדערען , ער זאל צו איינעם
 סאן טעטס און צו איינעם שלעכטס . קען דיה הקב"ה געוויס
 און סאן , דס זאגט דער פסוק וידעת היום , דר קענסט היינט
 וויסען , אלע סאן קענסט וויסען , הששלת אל לבבך , דו וועסט
 דך נאר קערען צו זיין הארץ אז זיין הארץ קען זיין ניש אונ
 שלעכטס , קענסט וויסען כי זה הוא האללים , דר גאט וום האט
 שלעכטס , דר געבינדער נאם וואס אין היפיל איז אויף די ערד , אין עוד , כער אגאט ווי דער איינער איז נישא :

בעל הטורים

ואיך וחתת רגליו וכו' כלומר האבות כן הן סודותיה וכו' ג"ל וחתת
 האט יחתת כי אהב לומר עשה שוך האט של עניים :

רש"י

ג תחת אשר אהב : ויוצאך בפניו . כלום המנוסב
 בנו לפניו ס שנא' (סס יד) ויסע מלאך האללים ההולך וגו'
 ויך מאחריהם דבר אחר ויוצאך בפניו בפני אבותיו כמו
 שנא' (ההלים עח) נגד אבותם עשה פלא ואל תחמה על
 שהזכירם כל יחיד ע שהרי כתבם בלשון יחיד ויבחר בורשו
 אחריו : (לה) במדך מפניך . סרסכו ודרסכו להוריש מפניך
 גוים גדולים ועלמוים ממך : כיום הזה . כלשר אתה רואה

אבותם עשה פלא) גענן זייערע אפטרען הט ער געסאן
 גיט וואנדערן וום מען דערמאנט די אפטרען איינציג , מען
 ויך מאחריהם דבר אחר ויוצאך בפניו בפני אבותיו כמו
 שנא' (ההלים עח) נגד אבותם עשה פלא ואל תחמה על
 שהזכירם כל יחיד ע שהרי כתבם בלשון יחיד ויבחר בורשו
 אחריו : (לה) במדך מפניך . סרסכו ודרסכו להוריש מפניך
 גוים גדולים ועלמוים ממך : כיום הזה . כלשר אתה רואה

שפתי חכמים

כלל לפי ראשון קאי בפניו על האבות : ע ר"ל דמכיו כפניו וקשה
 דלפי ד"א קאי בפניו על אבותך וכל בפניו : לטון יחיד הוא ומכרם
 ויבחר בורשו אחריו כלל לומר דלא אף כלל ד"א דלא לא קשה מאי

פירושו ע"י

עלמערן ויבחר אונ ער האט אויס דער וויילט אין
 זיינע קינדער וום זיי וייגען נאך אים ויוצאך אונ
 ער הט אויס גצווגן דיה פו אים און וויא אמענשט
 פירט זיין זון לאזט ער אים גיין פאר זיך בדי ער
 זאל קענן אקמונג קעגן אויף אים און האט גאט
 ברחה הוא דיה אוף גפירט פו זיך בכוח הגרול גאט
 זיין גרום כח מסצרים פון מצרים : (לח) להוריש צו פו
 טרייבן גרום פעלקער אונ שטארקע פון דיר ער
 זאל זיי פו טרייבן כענין פון פאר דיר גהיבן צוא
 ברענגן דיה לתת צו געבן צו דיר זייער לאנג נחלה
 פו איין ארץ און וויא דו זעהסט היינטיג מאג :
 (למ) וידעת אונ דו ואלקס וויסען אונ דו ואלקס
 רחמנות אונ מום גוטס איז דער ויבגינער וואס מום דין אונ
 רי ערד , אין עוד , כער אגאט ווי דער איינער איז נישא :

משלי

גדייה מיש ארע פעלקר אונ הקב"ה הט אינז אויסגעקליבן
 פון זיי ? נאר דער אמת איז און געווען , ווארום ווען מיר
 וחתת כי אהב את אבותיה נחלה הקב"ה הט ליב געהאט
 זענן געווען אין מצרים זענן מיר געווען גדייה צו די מצרים,
 דייען

הוא האלהים בשמים ממעל ועל-
 הארץ מתחת אין עוד : ושמרת
 את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי
 מצוה היום אשר ייטב לך ולבניך
 אחריו ולמען תאריך ימים על-
 האדמה אשר יהיה אלהיך נתן לך
 כל הימים : פ שלישי מא אזיבדיל משה
 שלש ערים בעבר הירדן מזרחת

אלהא דשכנתה בשמיא
 מל עלא ושלמי על ארעא
 מלרע לית עוד : ו תמר
 ית קימתי וית פקודתי
 די אנא מספקה יומא
 דין די ייטב לך ולבניך
 בתרה ובדיל דתוריה
 יומין על ארעא די יי
 אלהיך יהב לך כל
 יומיא : מא בכך יפרש
 משה תלת קרוין בעברא
 דירדנא מדרח שמשא :

ח"א או יבדיל עבר מות 1 :

בעל הטורים

(לט) אין עוד . ושאר קרי' ואין עוד ו'ו' יורה והס ו'פ קרי' .
 ו'פ ארץ כל הארץ כנגד ו' קלות מטה ו'תס ו'ה' ה'רוחות : (מ) סוף
 ושמרת את חוקי ואת מלותיו לא יבדיל לומר שתורה ומלות קולות :
 ואם ירחיק (לפניו לבא) ויספג לך עוד שלש ערים על השלש האלה וכל שלש ערים שואה לו הקב"ה כאלה ספיק לישועה בעבר הירדן לא הוסיף שם ולא
 צוה משה לישראל לכך כתיב כאן כי משה הבדילם כבר ולכך לא צוה לישראל :

רשב"ם

(מא) או יבדיל משה . למה חסדך דברי משה שהן סחורין יחד זה אחד
 זה וכמו זה הפשטה בתיים . אלא לפי שהארץ כדברים עד שכפשו ועתה
 סתחיל לזרש המצות היאך ביאר את התורה הזאת . והוא צריך לומר בשופטים
 ושופרים שלש ערים חבדיל לך בתוך ארצך אשר ה' אלהיך נתן לך .
 ואם ירחיק (לפניו לבא) ויספג לך עוד שלש ערים שואה לו הקב"ה כאלה ספיק לישועה בעבר הירדן לא הוסיף שם ולא
 צוה משה לישראל לכך כתיב כאן כי משה הבדילם כבר ולכך לא צוה לישראל :

רש"י

היום : (מח) או יבדיל . נתן לכ להיות חרד לדבר פ
 שבידלם (מכות ט) ואל"פ שארץ קולעות עד שבידלו
 אותם שכלאך כנען אמר משה מלוה שלפטר לקיימה חקימנה :
 בעבר הירדן מזרחת שמש . בלוחו עבר צ שנמורו
 של ירדן : מזרחת שמש . לפי שהוא דבוק נקודה ר"ס
 וצתים ביו עם וענן אשעשיירט בעוראעו די רביי ששעט .
 שאשאר בקיקה אק"טרה) האם משה בעאנמ די מצוה נואם
 קען מיינט וקארו עבר שבמקוהו של ירדן) אוף די נייט ירדן
 נקודה ר"ש בחרף) נוייל דער ווארט מקוהה איז בהעפט צום

אית יהודא

האב געהרנט סיחון בית עוג מיט זייערע פעלקר : (מא) נאן
 יבדילו . קען מיינט ונתן לכ להיות חרד לדבר שבידלם משה
 הם געבראכט אין הארץ ער זאל געשווינט סאן די מצוה
 אפשיינן די רביי ששעט וראף על פי שאינן קולעות עד שבידלו
 איהן שבראך כנען) אפילו די רביי ששעט וס משה הם אפי
 געשיירט אויף די נייט ירדן האבן נאך ניש צוגענומען די
 נואם אין לאנד כנען . פון דעסאונגען נאך משה מצוה
 איה קען סאן נוע"ל איה ויא סאן : ובעבר הירדן מזרחת שמשו .
 נואם צו מנחם : ומקוהה שמשו . זאנב רש"י ופי' שהיה דבוק
 ווארט שמשו וקען זאנמם צוואנן מקוהה שמשו דרייגן שטייט

שפתי חבמלי

דכתיב כפניו משום דקפי על הקדוש כ"ה אפי' קשה מה דכתיב את
 אבותיך ויבחר בורשו אחיוו ל"כ ויבחר וגומר קאי על אבותיך
 קף ללשון א' ואלעפי' כתיב בורשו אחיוו דהוא לשון יחיד א"כ קף
 ל"ד דקאי כפניו נס כן על אבותיך לא קשה מה דכתיב לשון יחיד
 והלכך לפני עטמם לזעום הראשון קשה הל"ל ויולך והלכך
 כפניו לכן אמר ד"ל וטעמם זה לתור נמי קשה והא אטמינו
 דלו הוא פירושו מיר ולשון יבדיל משמע לעתיד מה פירש על
 ולא יפול עליו לשון כוה לכן פירשו על ה' ומשכה ר"ל מה דמשכחו
 לזד מורח ונס הפאה של לז ארץ ישראל אמר הכתוב מורחה עמם

דעת וקנים מבועלי ההוספות

(מא) או יבדיל משה . או לשון שירה כמו או ישיר משה כי
 כששבעו שאמר הקב"ה ולאין לא יכפר לים כי אם בדם
 שופכו אמרו וכי מי שהרג בשוגג יהיה נורא כיון שהגיד משה
 דמאורו של דבר לברוח לעיר מקלט או אמרו שירה והיינו
 דאמרי אנשי מי שאוכל החבשיל יורע מעמו כך משה כשהרג
 כנר מתו ומלי כפניו לכן לריבין אנו גם לטעם ראשון : ס ר"ל
 מחשבת לב . והרא"ם מ' סהכל ערים אלו אינו הוה תמיד ולא יפול
 חמיר להכדיל עד שיהיה על צ"פ מטעם עעבר הכינן יקרא הלז

פירוש לתורת אלהים

ולבנה אהיך אונ צו בייגע קינדן וואס וועלן זיין
 נאך דיר ילפין אונ פון וועלן פאריד ימים דו ואלקם
 לאנג לעבן על האדמה אוף דר גרד אשר וואס דיין
 גאט וועט דיר געבן כל תמים אלע מעג : (מא) אז
 יבדיל משה דענסאמאל הם משה אפ גשייר שלש ערים
 דרייא ששעט פון ערי מקלט וועלן גארי מירון
 פון יענער נייט ירדן מזרחת שמש וואס איז
 אין מקוה נייט וויא ריא וזנן גייט אויף (מ"ו מ"ז) :

ווייר קערן צו ביין הארצן דו ואלקם דאס דיר
 אין הארצן געקען פי יי אז גאט ברנה הוא איז
 אנאם בשמים אויף דעם הימלעל מפעל פון אוקן ועל
 הארץ אונ אויף דער ערד פון אנאמן איז שד עם איז
 גימא נאך איין גאט : (מ) ושמרת אונ דו ואלקם
 הימן זייגע נזעץ ואת מצותיו אונ זייגע מצות אשר
 אנכי מצוה היום וס איה היים דיר היינט אשר ייטב לך
 אז דו וועסט הימן גאמם מצות וועט דיר נוס זיין
 משלי

ויא . אזו וויא זייא האבען געהיט תורה אונ מצות אזו
 וועט איר געוויס אויף הייטען צוא לערנען תורה אונ
 סאקן מצות :

בייגע אששענען וזקמר גרעו אהיו . דרייבער הם ער
 אויסקעוויילט זייערע קינדער נאך זיי . נוייל הקדוש
 ברנה הוא וייקם אז זייערע קינדער וועלען זיין נאך

בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
 יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה
 וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּצְאָתָם מִמִּצְרַיִם :
 מִזֵּי יִירָשׁוּ אֶת־אֶרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ
 עֹג מֶלֶךְ־הַבְּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
 אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח שָׁמֶשׁ :
 מִחַ מְעֵרְעֵר אֲשֶׁר עַל־שַׁפְתֵי־נַחַל
 אֲרָנָן וְעַד־הַר שֵׂיאוֹן הוּא הַרְמוֹן :
 מִטַּי וְכָל־הָעֵרְבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן
 מִזֶּרְחָהּ וְעַד יַם הָעֵרְבָה תַּחַת
 אֲשֶׁר־תִּתְּ הַפְּסָגָה : פ רביעי ה ם וַיִּקְרָא
 מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרָאֵלֵהֶם
 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־
 הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר

בית פעור בארעא דסיחון
 מלכא דאמראת די יתב
 בחשבון די מכה משה
 ובני ישראל ביצאתם ממצרים
 מזה יירשו את-ארצו ואת-ארץ
 עוג מלך-הבשן שני מלכי האמרי
 אשר בעבר הירדן מזרח שמש
 מח מערער די על שפת-נחל
 ארנן ועד-הר שיאן הוא הרמון
 מטי וכל הערבה עבר הירדן
 מזרחה ועד ים הערבה תחת
 אשר-תית הפסגה : א וקרא
 משה אל-כל ישראל ויאמר
 להם שמע ישראל את-
 הדינים ואת דיניא די
 אנא ממלל קדמכון ומא

רש"י

ממלרים חור וטנח להם כערכות מואב : (מו) אשר
 בעבר הירדן . טנח מנחה טעמך השני היה כמפרס :
 די תורה נאך אמאל געלערנט צו די יודין אין ערכות

בית יהודה

איו די ועלפיכך תורה ווס משה הם געזאגט צו די יודין
 ווען זיי זענן ארויסגעגאנגן פון מצרים וחקר ושנאה קהם
 בערבית טאב אשר בקרב הירדן שהיא בסורח) נאר ער קהם
 מואב ווס איו אוף דיא וינס ירדן אין סנרת וינס (שקעבר השני

ליקוטי נחמיה

(א) וקרא משה אל כל ישראל . תייל די יודין ווס זענן ארויס-
 געגאנגן פון מצרים אונ זענן געשטאנן לעבן בארג סיני אונ
 האבן געזען די קולות אונ די פיישר ווס איו געווען אויף דעם
 בארג סיני אונ האבן גיהערט די צוויי דברות אנכי וגוי אונ לא
 יהיה קה וגו' די סעקשול זענן איצט גיט געווען . זענען געווען
 געשטארבן . נאר עס איו געווען איצט אנשיער דור וואס זענען
 געבארן געווארן איו דר סדקר . דריקר קה משה זיי אלע צוואקן
 גערופן . אונ קה פו זיי דערציילט אלץ ווס איו געווען ביי דעם
 בארג סיני אונ האם פאר זיי געזאגט די צעקן דינים וואס זענען
 געזאגט געווארן אוף דעם בארג סיני :

פירוש לתורת אלהים

הירדן פון יעגר זייט ירדן בניא אין מאל מול בית פעור
 אקעגן בית פעור בארץ סיחון אין דעם לאנד פון
 סיחון דר מלך פון אמורי אשר ווס ער איו געווען
 אין חשבון אשר הכה משה ווס משה הם אים געשלאגן
 ובני אונ די יודין צוזאם ווען זיי זענן ארום גגאנגן
 פון מצרים : (מו) ויירשו את ארצו אונ וייה האבען
 גארקט זיין לאנד ואת אונ דס לאנד פון עוג דער
 מלך פון בשן שני די צוויי מלכים פון אמורי אשר
 ווס זיי זענן געווען אוף יעגר זייט ירדן מורה שמש

אין סנרת וינס וויא דיא זונן גייט אויף : (מח) מערער פון ערוער אשר ווס איו ביי דעם בארטן פון דעם
 טייה ארנון גער ביו דעם בארג פון שיאון הוא הרמון דס ווערט גרופען הרמון : (מט) וכל הערבה עבר הירדן
 אונ דעם גאנצען פלאץ פון יעגר זייט ירדן סנרתה אויף מזרח זייט זער ביו דעם ים פון דעם פלאץ
 תחת אונקאר אשדות די וואסער גיסונג תפסנה פון דיא הייך : (א) וקרא משה אל כל ישראל אונ משה האם
 גרופן צו אלע ישראל ויאמר אליהם אונ ער קה צו זיי גזאגט שפע ישראל הערם צו ישראל את החקים דיא
 געזעין ואת המשפטים אונ די דינים אשר וואס איך רייר היינט אין אייערע אויערען ולמפתים איהם אונ איר

בְּאַוִינֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם
 וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם: ב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 כָּרַת עִמָּנוּ בְרִית בְּחֶרֶב: ג לֹא
 אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־
 הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ אֲנִתְנוּ
 אֱלֹהֵי פֶה הַיּוֹם כְּלָנוּ חַיִּים: ד פָּנִים
 בְּפָנִים דָּבַר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהַר
 מְתוֹךְ הָאֵשׁ: ה אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין
 יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לְהַגִּיד
 לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יִרְאֶתֶם
 מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם בְּהַר
 לֵאמֹר: ו כַּצְּבוֹר קוֹרֵן בַּטֶּעַם הַעֲלִיין וּתְמַצָּא בַסּוּף

דין ותלפון יתהון ותשרון
 למעבדהון: ב יי אלהנא
 גזר עמנא קרב בחרב:
 ג לא עם אבותנא גזר
 יי ית קרבא תדא אלהון
 עמנא אנחנא אלון הכא
 יומא דין פלנא קומין:
 ד ממלר עם ממלר מלר
 יי עמכון פסודא מגו
 אשתא: ה אנא הויתי
 קאם בין מימרא דיי
 וביניכון בעדנא התיא
 לחנאא ללון ית פתנמא
 דיי ארי דחלתון מקדם
 אשתא ולא סלקתון

ת"א ונחמה ארם יבמות טק

בעל הטורים

(ד) פנים בפנים. פ"א כמלה נומר בפנים
מאירות בפנים מספרות:

רשב"ם

(ה) לאמר. מוסב לשקלה עינים באינם דבר ה'
טעם לאמר אנכי ה' אלהיך:

רש"י

(ג) לא את אבותינו. כלכל ש כרת ה' וגו' כי אמתנו:
 (ד) פנים בפנים. א"ר זכריה כך אמר משה אל תחמרו אני
 מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהספור עושה בין
 המוכר ללווקח הרי המוכר עלמו ת מדבר עמכם
 (ה) לאמר. מוסב על דבר ה' עמכם בהר מתוך האש
 לאמר אנכי ה' וגו' א ואנכי עומד בין ה' וביניכם:

נישט (קדרך שהפסוד עושה בין המכיר והלוקח) ווי אמקקד
 דעם פארקופר אונ אמא' נארט ער דעם קופער (הרי המכיר
 דאך מיט אייך: (ה) ולאמר. זאגט רש"י (מסב על דבר ה'
 ניהער צו די פריערדיגע ווערפער, הקב"ה האט גערעט מיט
 צו אייך און ער האט געזאגט. צו אייך אנכי ה' אלהיך ונאני עומד בין ה' וביניכם) אונ
 שפתי חכמים

מחללים ואף עמכם נכרתה הכרית הולת והסתא לא קיימין ל"פ
 לא את אבותינו כלכל כרת ה' וגו' אלא אף לנו: ת וזה דמתיב
 פנים בפנים: א דלון יתכן לומר דקאי לאמר אשכנזי ולא עליהם
 בהר לאמר דמה ה"י להם לומר בהר אלא שהפסוק הכתוב בין מתוך
 האש לנחלת לאמר כ"י שדיע שאני הספור בין ה' וביניכם מפני שיראתם

פירוש לתורת אלהים

זאלט זייא לערנען ושמרתם לעשותם און איר זאלט
 הימן צו קאן זיי: (ב) יי אלהיני קאט אונזר קאט כרת
 ה' מיט אונז געמאכט אפארבינדונג אין חורב:
 (ג) לא את אבותינו כרת יי את הברית הולת זיט מיט
 אונזע עלטערען אלליין האט קאט געמאכט דעם
 פארבינדונג כי אמתו בייערט מיט אונז דעם ער און
 געמאכט דעם פארבינדונג אמתו אלה מיט אונז
 אלע פה היים וום מיר זענן היינט דא בלעט חיים מיר
 לעבען נאך אלע: (ד) פנים בפנים איר האט אלליין

היה בפסוק) נוארום די אנדערע זייט ירון איז פערב
 זייט: (ג) ולא את אבותינו כלכל כרת ה' את הברית הולתו.
 נוארום זיט נאר מיט אונזערע אלטערן אלליין קט הקב"ה
 גמאכט דעם פארבינדונג (כי אמתו) נאר מיט אונז אונזרע ופנים
 בפניהם. אפנים בענען אפנים קט הקב"ה גערעט מיט אייך
 (אמר רבי ברכיה רבי ברכיה קט געזאגט ופך אפר סיטה) און
 קט משה געזאגט צו די יודין (אל תאסרו אני כסעיה אהבם
 על לא דבר) איר זאלט נישט זאגען איר נאר אייך אייך נאר
 טוט צווישן דעם פארקופער אונ קופער, אמא' נארט ער דעם
 עמכם בדר' עמכם. דר פארקופער אלליין וקב"ה אלליין קעט
 ניהער צו די פריערדיגע ווערפער, הקב"ה האט גערעט מיט
 אייך און דעם פארקופער אונ ער האט געזאגט. צו אייך אנכי ה' אלהיך ונאני עומד בין ה' וביניכם) אונ
 שפתי חכמים

בית יהודא

היה בפסוק) נוארום די אנדערע זייט ירון איז פערב
 זייט: (ג) ולא את אבותינו כלכל כרת ה' את הברית הולתו.
 נוארום זיט נאר מיט אונזערע אלטערן אלליין קט הקב"ה
 גמאכט דעם פארבינדונג (כי אמתו) נאר מיט אונז אונזרע ופנים
 בפניהם. אפנים בענען אפנים קט הקב"ה גערעט מיט אייך
 (אמר רבי ברכיה רבי ברכיה קט געזאגט ופך אפר סיטה) און
 קט משה געזאגט צו די יודין (אל תאסרו אני כסעיה אהבם
 על לא דבר) איר זאלט נישט זאגען איר נאר אייך אייך נאר
 טוט צווישן דעם פארקופער אונ קופער, אמא' נארט ער דעם
 עמכם בדר' עמכם. דר פארקופער אלליין וקב"ה אלליין קעט
 ניהער צו די פריערדיגע ווערפער, הקב"ה האט גערעט מיט
 אייך און דעם פארקופער אונ ער האט געזאגט. צו אייך אנכי ה' אלהיך ונאני עומד בין ה' וביניכם) אונ
 שפתי חכמים

הספר ו אנכי יהוה אלהיך אשר
 הוצאתיך מארץ מצרים מבית
 עבדים: ו לא יהיה לך אלהים
 אחרים על-פני: ה לא תעשה לך
 פסל כל-תמונה אשר בשמים
 במעל ואשר בארץ מתחת ואשר
 במים מתחת לארץ: ולא תשתחוה
 להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה
 אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-
 בנים ועל-שלישים ועל-רבעים

בטורא דמימר: ו אנה
 ו אלהיך די אפקהדי
 מארשא דמצרים מבית
 עבדותא: ו לא יהי
 לך אלה אחרן פר מני:
 ה לא תעבד לך אלים
 כל דמות די בשמיא
 מלעלא ודי באר עא
 מלרע ודי במיא מלרע
 לארשא: ה לא תסגוד
 להון ולא תפליחון ארי
 אנה וי אלהיך אל קנא
 מסער חובי אבהן על
 בנין מרדין על דר
 תליתי ועל דר רביעי
 לשנאי פר משלמין בנאי
 דר"א אר בשנים ר"ה טז

בעל הטורים

(ח) פסל כל תמונה, ובדורות הראשונות כתיב וכל תמונה וי"ו יתורה כנגד
 ו' דברים. תכנית זכר חו נקמה תכנית כל בהמה תכנית כל נסור תכנית כל
 רמש תכנית כל דגה: (ט) סוד אל קנא ללא תשא שכל הנשבע לנקר כאלו

(ו) על פני. נראה ל' אצילו אחר באקני או לא יהיה לך אלהים אחרים
 לקום בהם קסמים בחרובים של לבן שקרא אותם אלוהי שאנן אלא לקסום
 קסם. וכן לא תעשון אחי אלוהי כסף. אפי"ה טאחם מסמינים כי. וכן בלתי

בית יהודה

איה ששייא צווישן הקב"ה אונ איה: (ו) ועל פניו. הקב"ה
 הוט געזאנט ובכל מקום שאני שם איה ווערן אונ איה בין
 דארטן זאקט איר גיט מאכן אבי"ר צו דינן אים ווירד כל ה'קע"ם אונ איה
 בין דאך איה דיא גאנצע וועלט (דך אחר)

חכמים

ח"ו גיט נס טעם רלשון ועיין לעיל כפי יתרו וסס כחכמי למה מירשי
 ככלן שני טעמים ולעיל לא פירש אלף טעם אחד ועיין גנ"א:

ליקומי נחמיה

(ו) אנכי ה' אלהיך הו'. איה דעם ווארם "איה" און דא אין
 לשון קודש צוויי ווערסער, אנה אונ אנכי, עס זענען דא
 צווייערליי מענטשן וס סקסן אין אפרעמער שפאט, איינר איז
 אבעוואקסער מענטש איה דער וועלט, מען הט גיהערט אין
 פארוי וואנט איינער ראטשילד, נאר מען האט אים אין דיא
 שפאט גיין פאל גווען, און כע פרענט אים ווער ער איז אונ
 ער זאגט איה בין ראטשילד פון פארוי, וויס מען שוין דעם
 פכוד ווס מען דארף אים זעבן, איה דעם ווערס געזאגט דער
 ווארם אנכי, אונ און עס קוקט אפרעמער מענטש ווס מען הט
 פון אים נאר גיט גיהערט, ווען אצילו ער זאגט זיין נאמן ווייס
 מען איה דער ווער ער איז, דער זאגט מיט דעם ווארם אני,
 איה בין גיט מענטש מיט דעם נאמען פון דיא שפאט, פון
 דעס וועגן ווייס מען גיט ווער ער איז, משה באלד ווי ער איז
 געקומען צו יודין אין מצרים האט ער צו זיי געזאגט ה' אלתי
 אבותיכם הט מיד געשקט צו איה איה ואל איה אריינגעבן פון
 מצרים, און געווען בעוואקסן ביי יודין און ה' אלהים הט זיי
 ארויסגענופן פון מצרים, זיי האבן אים אבער גיט געקענט, און
 איצט הקב"ה געקען צו יודין אונ הט צו זיי געזאגט, אנכי ה'
 אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, איר האט גיהערט פון
 משה און ה' אלהיך, געקט דיר ארויס פון מצרים, איה בין דס
 דער ה' אלהיך וואס האב דיר ארוסקגענומען פון מצרים:

(ז) על פניו. בכל מקום אשר ב אחי עס וזהו כל העולם. ד"א כל

דארטן זאקט איר גיט מאכן אבי"ר צו דינן אים ווירד כל ה'קע"ם אונ איה
 בין דאך איה דיא גאנצע וועלט (דך אחר)

רש"י

שפתי
 מפני האל ולא יוכלת לעלות בה: ב ולשאי טעם קסה הל"ל בפני לכן
 אמר ד"א כו' ולפי ד"א קסה הל"ל ובעל פני יש מקום לעשות

פירוש לתורת אלהים

איין מאל גשריבען אין פרשת יתרו דרום שרייבן
 מיר נאר דעם טייטש פון די ווערטר אנכי וי איה
 בין גאט אלהיך דיין גאט אשר הוצאתיך מארץ מצרים
 וואס איה האב דיה אומס געזיגן פון דעם לאנד
 מצרים סביה גקדים פון דעם ארט וואס איר זענט
 דארטען קענקט געווען: (ו) לא יהיה לך עם זאל גיט
 זיין צו דיר אלהים אחרים פרעמדע אפ געטער על פני
 פר מיין פנים וואו איה בין דא דאס הייסט אויף
 דער גאנצער וועלט וועלד איר ער על פני איז טייטש פל זמן
 איה לעב אונ איה לעב דאך אייביג: (ח) לא תעשה
 לך דו זאלסט אים מ'אכן צו דיר פסל איין געשניצמן
 בילד כל תמונה קיין געמאלטן בילד אשר בשמים ספעל
 וואס איז אויף דעם הימלעל אונן ואשר בארץ אונ דס
 ווס איז אויף דר ערד מפתח אונטן ואשר במים אונ דס
 ווס איז אין דעם וואסר מפתח לארץ ווס איז אונטר
 דר ערד: (ט) לא תשתחוה להם דו זאלסט דיר צו זיי
 גיט בוקן ולא תעבדם אונ דו זאלסט גיט דינען זייא
 זיי אנכי וי אלהיך ווארום איה בין גאט דיין גאט אל
 און זאלסט גאי ווס צערינט איה דעם מענטש וואס

דינט עבדות כוכבים פוקר ער געקענט עון אבות די

תַעֲשֶׂה כְּלִמְלֶאכֶה אֶתְּהָ וּבְנֶה־
 וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׁוֹרְךָ
 וְחִמְרְךָ וְכָל־בְּהֵמַתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ
 כַּמּוֹד: מו וּזְכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וַיֵּצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
 בְּיַד חֹזֶק וּבְזֹרַע נְטִייה עַל־כֵּן
 צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם
 הַשַּׁבָּת: ס מו כַּבֵּד אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־

כָּל עֲבִידָא אֶתְּ וּבְנֶה
 וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ
 וְשׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וְכָל
 בְּהֵמַתְךָ וְגֵיְרְךָ דִּי בְּקִרְוֶה
 בְּדִירֵי דִי יְנוּחַ עַבְדְּךָ
 וְאִמְתְּךָ כְּמוֹד: מו וְזַכְרָתָּ
 אֶת־יְיָ עַבְדְּךָ הָיִיתָ
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִתְּךָ
 יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
 חֹזֶק וּבְזֹרַע נְטִייה
 עַל־כֵּן פְּקֻדְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 לַמַּעֲבָדִיתִי וְיִמְאֵד שַׁבְּתָא:
 מו וְזַכְרָתָּ יְיָ אֲבוּךָ וְיְיָ אִמְךָ
 תו"א וְזַכְרָתָּ קִדְּ: וְגַרְיָ יְכַוֵּן מַח: מַח:
 לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ:
 כַּעַל הַטּוֹרִים
 שַׁבָּת: (טו) סִמְךָ כַּכָּד אֶת אֲבִיךָ לְשַׁבָּת
 רש"י

בית יהודא

ביום אין קרה געווען, איינר דרי תורה אין געגען געווארן.
 (טו) וזכרת פי עבד הויה וגו'. משה קט געוואנגט צו די וידון
 זאלסט געזייגן דו ביום געווען אקגעבט און מצרים (על
 כנה בק פק דאך) און דעם תנאי הט הקב"ה דין אויסגעלייגט
 (ששתיה צו עבד ותשבור מצותיו) דו זאלסט גיין צו אים
 זאגט רש"י (אך על כבוד אב ואם נפשו בקרה) אפילו רוא

שַׁבָּת (טו) קודם מתן תורה: כמרה: (טו) וזכרת כו
 עבד הויה וגו'. (מסכרין טו) על מנת כו פלאך ה
 ושתייה לו עבד ותשומר מצותיו: (טו) כאשר צוך. אף
 על כבוד אב ואם נטונו כמרה שאל' (שמות טו) שס על
 אקגעבט און זאלסט הייזן זיינע געבאט: (טו) ופאשר ציךו.

שפתי

במקס הראיה: ד מדכתיב במרה זו אלה החקים וגו' למשנת
 שאלונו י' נדרות כלן כאשר נאמר שס א"כ הלאך הוסיף משה נדרות
 כאשר לך וגו' וכן מי רש"י פי' ד' מיתות עיניו כחוספות פרק
 רבי עקיבא דף פ"א ו"א למת כאשר לך וגו' קלי אפרשת האן דאף

חכמים
 החם לזה על השנת וי"ל דלקמן בני כבוד אב ואם כן כתיב כאשר
 לך וגו' והחם ע"כ לון ומת כאשר לך בני מן דהא החם לא הזכיר
 על כיבוד אב ואם אף כאשר לך בני שנת לא קלי על אהבת
 מן עכ"ל: ה (מכרה"י) נשום דיע שמוקשה להם השמיטה מנאלסה
 ליקומים על התורה

פון די ארבעט, וזאלסטן טיר מיינען דס זאל זיין אים רעי
 גאנצער שפתי, און זיינען דעם קב אים הקבה געגען דעם שפתי
 ער זאל זיך אפריהען פון די ארבעט? דריב'ר זאגט די תורה
 שמוך את יום השבת, זאלסטן הייטן דעם סאג שבת זאלסט אין
 אים קיין ארבעט סאן, נאר נים זענען דעם גוף זאלסטן רויגען,
 נאר לקולו, ווען צו הייזיגען אים, ווייל די גאנצע וואך האסטו
 קיין צייט געמאכט צו דאווענען וריא פיען דאך, און פיל סאד
 אפילו אין שוהל גים געזען, נים געזאגט אמן, נים אמן יהא
 שמייה רבא, נים פרטו, נים קרושה, נים תפלה כצבור,
 גילערוגט געוים נים, דריבער זאלסטו סאן שבת פאשר צוף הי'
 אדוקה או' ווי הקב"ה האט דיק געזאמטן, זאלסט דאווענען און
 שוהל לערנען תורה, ווי דער שלחן ערוך שרייבט וויאס טיר
 זאלן שיה בשבת תענוג, צויד דאך שזאגן שבת ווייל דס איז
 אפריגעניגען צו שבת, דאס איז נאר געזאגט געווארן סאד די
 מענטשן וויאס לערנען תורה אנגעזע וואך, אבער בעלי בתימ,
 סוחרים, בעלי סלואות, פו זיי איז נים געגען געווארן דאס
 שזאגן שבת, פאקערטם שבת ווייניגער שלאפען נאר לערנען
 תורה וריא איינער קען, תהלים זאגען, דאווענען אין שוהל,
 סתקה אייך, עסן דריי סעודות זיינען סתה דעם סענש וויאס
 הקב"ה געגען ברכת אינ הללצה ד' גאנצע וואך, ווי דר זוהר
 שרייבט כל ששא יומין כהאי וימא מתרחקין, אלע זעקס
 וואכעדיגע סעוד ווערן געגעבן ששס פון סאג שבת:

תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה זֶאֱלָסְטָ גִימֵט מָאן אִים שַׁבָּת קִיין
 שׁוֹם מְלָאכָה אֶתְּהָ וּבְנֶה וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׁוֹרְךָ
 וְחִמְרְךָ וְכָל־בְּהֵמַתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ
 כַּמּוֹד: מו וּזְכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וַיֵּצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
 בְּיַד חֹזֶק וּבְזֹרַע נְטִייה עַל־כֵּן
 צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם
 הַשַּׁבָּת: מו זכרת כו פלאך ה ושתייה לו עבד ותשומר מצותיו: (טו) כאשר צוך. אף על כבוד אב ואם נטונו כמרה שאל' (שמות טו) שס על אקגעבט און זאלסט הייזן זיינע געבאט: (טו) ופאשר ציךו.

אליהו אזו ווי דיין גאט האט דיר נבאמין לשון דרום או דו וועסט זיי ערליך האלמן יאריכו ויסד וועלין וזכרן

ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעה:
 ס חמישי את הדברים האלה דבר
 יהוה אל כל קהלכם בהר מתוך
 האש הענן והערפל קול גדול ולא
 יסוף ויכתבם על שני לוחות אבנים
 ויתנם אלי: כויהי כשמעכם את
 הקול מתוך החשך וההר בער
 באש ותקרבו אלי כל ראשי
 שבטיכם וזקניכם: כא ותאמרו הן
 הראנו יהוה אלהינו את כבודו ואת
 גדלו ואת קלו שמענו מתוך האש
 היום הוה ראינו כידבר אלהים

וחמרה וכל די לחברך:
 יש ית פתגמא האלון
 מליד יי עם כד קהדכון
 במורא מנו אשתא עננא
 ואמיסתא קל רב ולא
 פסק וכתבנו על תרין
 לוחי אבניא ויהכנון די:
 כ והוה כד שמעכו ית
 קלא מנו חשוכא ומורא
 בער באשתא וקרבנו
 לוחי כד רישו שבטיכו
 וסביכו: כא ואמרתו
 הא אחוננא יי אלהנא
 ית יקרה וית רבותיה
 וית קל מימרה שמענא
 מנו אשתא וימא הדון
 חוננא ארי ימלל יי עם
 תו"א קול גדול סוסה סוכרין ח:

בית יהודה

רש"י

פסקו נחמד למראה (דפטרנימן) פייטשם דר פרגום ודפגנ
 למתו) עם איז גלוקטיג צו זעהן: (יש) וילא יסו. זאנט
 רש"י (דפטרנימן) דר פרגום פייטשם (ולא פסק) ער דעם גיט
 אונגעזעהרט ולפי שפירת קשר וכן איז יכל לדר כל דבר
 בגשמה אתה וצריך להפסיק נייא אמענטש קען גיט ריידן
 אונ אפהערן ריידען. אונ אז נאך דעם אפזעהען דעם ער
 נויסער הייסט דם ער מערט נאך צו ריידען נוסבד תקדוש ברך
 קען ריידן נוי זאגן ער ווי לא היה פוסק) אונ ער דארף
 גיט אין מיטן אופהערען ומשלא היה פוסק) אונ אז הקב"ה גיט
 אין מיטן גיט אופזעהערט ריידען, נאר ער דעם גערעט א"ץ
 צוזאמען מיט און קמ"ל (לא היה פוסק) קט ער דאך גיט
 שטימע איז שטארק אונ בלייבט אופ אייביג (דבר אחר) נאך

(יש) ולא יסוף. מתרגמין ולא פסק (לפי שמלת כו"ד אינו
 יכול לדבר כל דבריו כשנתינה אחת ולרדף להפסיק ומלת
 הקכ"ה אינו כלל לא היה פוסק ומשאלו היה פוסק לא היה
 מוסף) כי קולו חזק וקיים ח עלולס. דבר אחר ולא יסוף לא
 זיינע אלע רייד מיט איין אפעס מוז ער אין מיטן אפזעהען
 נויסער הייסט דם ער מערט נאך צו ריידען נוסבד תקדוש ברך
 קען ריידן נוי זאגן ער ווי לא היה פוסק) אונ ער דארף
 גיט אין מיטן אופהערען ומשלא היה פוסק) אונ אז הקב"ה גיט
 אין מיטן גיט אופזעהערט ריידען, נאר ער דעם גערעט א"ץ
 צוזאמען מיט און קמ"ל (לא היה פוסק) קט ער דאך גיט
 שטימע איז שטארק אונ בלייבט אופ אייביג (דבר אחר) נאך

שפתי חכמים

קשה פטעה שמוס שהמעיע קולו החוק פעם אחד מפ"ה יפסוק קולו
 פירוש לתורת אלהים
 פייגער וחקרבין אלי אונ איר דעם געגענט צו מיר כל
 אלע עלצמע פון אייערע שבטים וזקניכם אונ אייערע
 זקנים: (כא) ופאמרו אונ איר דעם גאנגט תו הראנו יי
 אלהינו אונזר נאם דעם אונז געווינן אה כבודו זיין כבוד
 ואת גדלו אונ זיין גרוסקייט ואת קולו אונ זיין קול האבן
 מיר גהערט פון דעם פייגער היים הוה דעם טאג האבן
 מיר גזעהן כי יברא אלהים את האדם או נאם טוט ריידן
 מיט איין מענטשן וזי אונ קאן בלייבן לעבן. אין
 תרגום יונתן שטייט וימא הדון חמיניא ארום ממלל
 יי עם כד גש דרוח קדישא פיה וחקבין) דעם טאג
 האבן מיר גזעהן אז נאם דעם מיט אונ אמענטשן
 ווס איז דא אין אים רוח הקודש אונ ער קאן בלייבן
 לעבן ווארום משה רבינו דעם גהערט אלע דברות

כו ולק פירש התרגומא מרוב שהא לשון חמדה: ח ולפי עעס זה
 פירוש לתורת אלהים
 פייגער וחקרבין אונ זיין געגענט ונאפתי אונ זיין דינסט
 שדו זיין זאגס ונמורו אונ זיין אייזיל וכל אונ אלע
 זיאבן פון זיין חבר זאלסטו גיט גלוסטן: (יש) את
 הדברים די רייד דבר דעם נאם גירעם אל כל צו אלע
 אייער איין זאמלונג כהר אורף דעם פארג סחיה האש
 פון צווישן דעם פייגער זעקן אונ פון דעם ווארקין
 והערפל אונ פון דעם געפיר קול גדול אנרוים קול
 ולא יפה אונ עם האם גיט אויף גיהערט (עיו מ"א)
 וכתבם אונ ער דעם וימא גישריבן על שני אורף צווייא
 שטייערדיגע סאבלן ויתם אונ ער דעם זי געגעבן
 צו מיר: (כ) ויהי אונ עם איז גווען כשמעם אז איר
 דעם דר הערט דם קול סחוד החשך פון צווישן דעם
 פינצטערניש ויהי אונ דר פארג דעם גברענט אין

את האדם וחי: כב ועתה למה נמות
 כי תאכלנו האש הגדלה הזאת
 אם יספים | אנחנו לשמע את קול
 יהוה אלהינו עוד ומתנו: כג כי מי
 כל-בשר אשר אשר שמע קול אלהים
 חיים מדבר מתוך האש כמנו ויחי:
 כי קרב אתה ושמע את כל-אשר
 יאמר יהוה אלהינו ואת התדבר
 אלינו את כל-אשר ידבר יהוה
 אלהינו אליך ושמענו ועשינו:
 כה וישמע יהוה את קול דבריכם
 בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי
 שמעתי את קול דברי העם הזה

אנשא ויתקיים: כב וכען
 למא נמות ארי תיכלננא
 אשתא רבתא הדא אם
 מוספין אנחנא למשמע
 ית קול מימרא דיי אל הנא
 עוד וייתין אנחנא:
 כג ארי מן פל בשרא
 די שמע קל מימרא דיי
 קימא מכלל מגו אשתא
 פותנא ואתקיים: כד קרב
 את ושמע ית פל די
 יימר יי אל הנא ואת
 תמלל עמנא ית כל
 דימלל יי אל הנא עמך
 ונקבר ונעבד: כה ושמיע
 קדם יי ית קל פתנמיכון
 במלכותכון עמי ויאמר
 יי לי שמיע קדמי ית
 קל פתנמי עמא הדון

בעל המורים
 (כד) זאת חזק. כקול נמוך כחשה בענין
 שנוכל לטוב: ואת חזק. כגני שמונה
 דברות:

רשי

בית יהודה

הוסף להראות בזהו פומכי: (כד) ואת תדבר אלינו.
 התשתם ש את כחי כנקבה שגלעטערהי עליכם ורפיתם את
 ידי ו כי ראיתי שחונכם חרדים להתקרב אליו מהסבה וכי
 לא היה יפה לכם ללמוד מפי הנבוכה ולא ללמוד ממני:

אפשט אזי ולא יסף מייקם מען וילא הוסיף להראות באותו
 פומכי הקב"ה אזי גיש מער גיזעקו גענוארן מיט אזוי
 אנפערנטליקייט: (כד) ואת תדבר אלינו. משה רבינו הש
 געזאגט צו די יודין (השקטם את פוץ כנקבה) איר הש שנואך
 געמאכט מיין כחי, איה בין גענוארן שנואך ווי אנקבה
 (שגלעטערהי עליכם) איה האב געהאט צער גועען איה (רפיתם)
 שאינכם חרדים להתקרב אליו פארהב) נייל איה האב גיזעקו
 לא היה יפה לכם ללמוד מפי הנבוכה) ווארט דען גיש געסער

את דיו איר הש שנואך געמאכט מייגע הענט (פי ראיתי
 איר גלוסט גיש צו גענעקען צוא הקב"ה מיט ריפשאפט וכי
 געווען פר אייך צו רעקען פון הקב"ה (וילא ללמוד סקני) אוב

חכמים

הטוב אשר דברו. וייל לפי דעתו של משה שהשם שאל לא היו
 חרדים להתקרב אל ה' מהסבה היו אומרים דברים כאלה והשיב לו
 הקב"ה מפני יולת ה' אמרו זה להוליא את ישראל מן השמד מדעת

פירוש לתורת אלהים

הערן את קול דאם קול יי אלהינו פון אונר גאט עיל
 נאך וחתנו וועלן מיר שטארקן: (כג) כי ווארום מי
 אזי דען דא פון אלע בשעפניש אשר שפע ווס הש
 גהערט קול דם קול פון דעם לעפעדיגן גאט מדבר
 ווס גערט מיד האש פון דעם פייגער כמיט אזו ווי
 מיר גתי אונ צר נאר לעקן גלייבן: (כד) קרב אתה
 גנעקן דו ושמע אונ הער את וואם אונר גאט וועט
 היידן ואת אונ דו ואלקם ריידן צו אינן את אלץ ווס
 גאט אונר גאט וועט ריידן צו דיר ושמעני אונ מיר
 וועלן הערן ועשינו אונ מיר וועלן קאן: (כה) וישמע
 יי את קול דבריכם גאט האט גיהערט אייערע רייד

שפתי
 לפי ד"א וכו' ולפי ד"א קשה למה כתיב יסף הלל ווסף לכך פי' גם
 טעם ראשון. פומכי פי' גלוי ומופלא: ש כי כוח הזכר חלה ונוכח
 הנקבה את: י ומקום העולם והלא הקב"ה טורח לדבריהם ואמר

פון הקב"ה אונ אזי גבליבן לעבן. אגר די ישראל
 נאך אימליכן דבור וואם וייא האבען גהערט פון
 הקב"ה אזי ווי די גשמה אום גנאנגן נאר גאט ב"ה
 הש ווי לעבדין גימאכט מיט דעם מל ווס אזי אן
 גבריית מען זאל מיט אים מחנה מתים ויין גשעת
 דיא גאולה וועט קומען וויא עם שמיית אין דער
 הייליגר גמרא אין דר (מכח שבת דף פ"ט ע"ב). דרום
 האבען דיא ישראל גיזאגט ועתה למה נמות ונר:
 (כב) ועתה אצונד למה נמות ווארום ואלן מיר שטארקן
 כי תאכלנו ווארום עם וועט אונז מר ברעקן האש דם
 גרוסע פייגער אם אוב מיר וועלען מעקן לשמע צו

אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַיךְ הַיְטִיבוּ כָל־
 אֲשֶׁר דִּבְרוּ: כו מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבַבְכֶם
 זֶה לָהֶם לִירְאָה אֶתִּי וּלְשַׁמֵּר אֶת־
 כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב
 לָהֶם וּלְבִנְיָהֶם לְעֹלָם: כז לֹךְ אָמַר
 לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאֵהֱלִיכֶם: כח וְאֵתָה
 פֹּה עֹמֵד עִמָּדִי וְאֵדְבַרְהָ אֵלַיךְ אֶת־
 כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים
 אֲשֶׁר תִּלְמַדְם וַעֲשׂוּ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר
 אֲנִי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ:
 כט וְשִׁמְרֶתֶם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תִסְרוּ יָמִין
 וְשִׁמְאַל: ל בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה

די מליצו עמך אתקינו
 כל די מליצו: כו לוי
 די יהי לבא הדין להון
 למדחל קדמי ולמפר
 ית כל פקודי כל יומיא
 כדיל די יטב דהון
 ולבניהון לעלם: כז אזל
 אמר להון תובו לבון
 למשכניכון: כח ואת
 הבא קים קדמי ואמלל
 עמך ית כל תפקדתא
 וקנמא ודיניא די תלפון
 ויעבדון בארעא די אנא
 יהב להון למירתה:
 כט ותסרו ל מעבד כמא
 די פקיד יי אלהון
 יתכון לא תסמון ימינא
 ושמאלא: ל בכל ארעא
 די פקיד יי אלהון

בעל המורים
 (כח) ולתה ס: תני על פ"א רמז ליה
 שיעמוד כפרישות וכטרה. ד"א ולתה כ
 פ' שנים ותהי כמנין עמוד שנים. כח
 י"ד כמפס שנתמוד כלמנה לני וכסף.
 ד"א כמנין ירדתי יודי יכירות ומתי לך
 עשר דלות:

תו"א מ"ס וזכר ע"ד ה: למען ייטב ע"ה: לן אמר צנחני כ"ל ע"כ מ' יבטון מ' סוכרין נט ע"ז כו
 ואלה ס' שנה ע"כ מ' מילא כל יבטון ע"כ כח"א ק:

רשב"ם

משה למעלה ואומי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם ונ' לעשותכם אולם בארץ י
 פירוש לתורת אלהים

ואנ צו ויי שבו עקרת זך ויודר צו אייערע געזעלמן:
 (כח) ואתה פה און דוא בלייב דא שטיין מיט מיר
 וברברה און איה וועל צו דיר הייךען את כל המצוה
 אלע מצות והחוקים און די געזען והמשפטים און דיא
 דינים אשר תלמדם וום דו ואלקס ויי לערנן ועשו און
 ויי זאלן טאן די מצות אין לאנד אשר וום איה וועל
 צו ויאי געבן לרשתה צו ירשינן ויא: (כט) ושמרתם
 און איר זאלט היטן לעשות צו טאן כאשר צוה און ווי
 אייער גאט המ איה גאטמן לא תסדו איר זאלט גיט
 אפ קערן ימין ושמאל אין דר קעכטר זייט אדר אין
 דר לינקר זייט: (ל) בכל הדרך אין דעם גאנצן וועג
 יהי דא

בדברכם אלי אז איר המ צו מיר גרעט ויאמר אונ גאט
 המ צו מיר גאט שמטיי איה האב גהערט דאס
 קול פון דעם פאלק אשר וום ויי האבן צו דיר גרעט
 היטינו ויי האבן בנימינט כל אלץ וום ויי האבן גרעט
 ויי ריידן רעכט: (כו) מי יתן ווער וואלט געבן והיה
 עם זאל ויין דם הארץ וום ויי האבן אצינד זאל
 זיין להם צו ויי לראה אותי צו פארקטן ינה פר מיר
 ולשכור און צו היטען אלע מייגע מצות כל הימים
 אלע מעג אייבעג דרום אז ויאי וועלען האבן אזו
 אהארץ ייטב להם וועט ויאי גוט זיין ולבניהם און צו
 וייערע קינדך לטוב אוף אייביג: (כז) לך גיאי און
 משלי

דר גישעפט גיט גוט זיין און ער וועט אנווערן זיין ביסוף
 געלט. וועט ער מוזין קושען צוריק אהיים. עס איז אקער
 אוועקגעגאנגן פיל יארה און די געשעפטן פון דעם זעהן
 זענן ניט שרעכט געגאנגן. אמארהל פליצלינג האט דר פאטר
 בעקסטן אבריו פון וזהן טען המ אים פענגבת. איג ער
 בעהט אים ער זאל אים שיקען געלט אויף גרסטה. האט
 דער פאטער געשריבען צום זעהן אויף די צייט האב איה
 געווארט. דו זאלסט דארטען קיין פרנסה האבן. יוועסטו
 מוזין קושען אהיים. צו וואס זאל איה דיר שיקען ביין
 פרנסה פון ווייטן. קום אהיים. וועט דיר קיין גנאס פעלן.

ככו) מי יתן והיה לבכם זה וגו'. צוויי מאל שטייט מי יתן.
 אין מאלה אין דעם פסוק. דס אנדערע מאלה מי יתן
 מצוין ישועת ישראל. דער ענין איז למשל אנביר האט
 געהאט אייביגען זעהן. דער זעהן איז אלטער געווארן
 האט ער גיט געוואלט עסין ביי זיין פאטער. גאר ער האט
 געהאנדלט און פון זיין פארדינסט האט ער ווי געשיינט.
 אמארהל האט ויך אים געמאכט אייגענע אין אווישע לאנד
 און ער איז אהין געפארן וואהנען. דר פאטר האט געהאט
 גרויס צער וום זיין וזהן האט ויך אזו שטארק דערנוישערט
 פון אים. גאר זיין נאנצע פרייט איז געווען פאמער וועט

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲתֹכֶם תִּלְכוּ לְמַעַן
 תַּחֲיוּ וְטוֹב לָכֶם וְהֵאֲרַכְתֶּם יָמִים
 בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּירְשׁוּן : ו * וְזֹאת
 הַמִּצְוָה הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֲתֹכֶם
 לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ : ב לְמַעַן תִּירָא
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כְּלֵי
 חֻקְתָּיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֹתְךָ וּבְנֶךָ וּבְנֵי־בְנֶךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ
 וּלְמַעַן יֵאָרְכּוּ יָמֶיךָ : ג וְשָׁמַעַת
 יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרַת לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר
 יִיטַב לָךְ וְאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד
 כִּי־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ
 לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ : פ

יִתְכוּן תִּתְכוּן בְּדִיל
 דְּתִי חוֹן וְיִיטַב לָכוֹן
 וְתוֹרְכוּן יוֹמִין בְּאַרְעָא
 דִּי תִירְתוּן : * וְזֹאת
 תִּפְקֹדְמָא קְמוֹא וְדִינָא
 דִּי פְקִיד " אֶלְתְּכוּן
 לְאַלְפָא יִתְכוּן לְמַעַבְד
 בְּאַרְעָא דִּי אַתוּן עֹבְרִין
 תִּמְשֵׁן לְמִירְתָּהּ : ב בְּדִיל
 דְּתִדְחִי קְדָם " אֶלְתְּךָ
 לְמַפְרֵי יֵת כִּפֵּי קְמוֹדוֹ
 וּפְקוֹדוֹתֵי דִי אֲנָא מְפַקְדֵי
 אֶת וּבְרָךְ וּבְרָךְ
 כִּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ וּבְדִיל
 דִּי תִרְבּוּן יוֹמֶיךָ : ג וְתִקְבַּל
 יִשְׂרָאֵל וְתִפְרֵד לְמַעַבְדֵי דִי
 יִיטַב לָךְ וְדִי תִסְבּוּן
 לְחֻדָּא כְּמָא דִּי מְלִיל
 " אֱלֹהָא דְאַבְתְּתָךְ לָךְ
 אֲרַעָא עֹבְדָא חֶלֶב וְדָבָשׁ :

ת"א ואלו קמל ט :

בעל הטורים

(ג) ט"ו פעמים כתיב וזאת חלב ודבש
 בתורה כנגד להדי חזאי חלב ודבש לכל
 מ"י וסיו ט"ו פרסאות (על רוח פרסה) .
 כאשר דבר ה' אלהי אמתך לך . ומתוך

פירוש לתורת אלהים

וּמִי פִּירָא דִּין גָּמַל לְשֹׁמֵר צוֹ הַיִּשְׁעֵן אֲלֵע וְיִינַע גִּוְעֵץ
 וּמִצְוֹתֵי אֲנִי וְיִינַע מִצְוָה וְזֹאת אִיךָ נֶעְבַּאֵת דִּיר אַתָּה
 דוֹ אֲנִי דִּין וְזֵהן יָבֵן בְּךָ אֲנִי דִּין וְזֵהן לֵל יְמֵי
 אֲלֵע טַעַם פִּין דִּין לְעִבְעֵן כִּל זִמֵּן דוֹ נֶעְבַּאֵת לְעִבְעֵן
 זֹאֲלִטְמוֹ הַיִּשְׁעֵן דִּי מִצְוֹת פִּין גָּמַל בְּרִיךְ הוּא וְלִמְשֵׁן
 אֲנִי דְרוֹם יִאֲרִיטוֹ זִי וְזֵעֵלֵן דִּר לְעִנְגֵּרָן יִסִּיד בִּינַע
 טַעַם : (ג) וְשָׁמַעַת אֲנִי דוֹ זֹאֲלִטְמוֹ הַעֲרֵן יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרַת
 אֲנִי דוֹ זֹאֲלִטְמוֹ הַיִּמֵּן לְעִשִׂית צוֹ טָאֵן דִּיא מִצְוֹת אֲשֶׁר
 יִיטַב עִם זֹאֲלִ דִּיר גִּוְט וְיִין וְאֲשֶׁר תִּרְבּוּן אֲנִי אִיר זֹאֲלִט
 זִיךְ מַעֲרֵן דָּם גִּוְטִים וְזֵעֵט וְיִין כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲזוֹ וְזִי גָמַל

וּמִי אִינַעֵר גָּמַל הֵם אִיךָ גִּיהִיטֵן חֲלָט זֹאֲלִט אִיר
 גִּיין לְמַשֵׁן חֲחִיין פִּין וְזֵעֵן אִיר זֹאֲלִט לְעִבְעֵן וְטוֹב אֲנִי
 עִם זֹאֲלִ אִיךָ גִּוְט וְיִין וְהֵאֲרַכְתֶּם אֲנִי אִיר זֹאֲלִט דִּר
 לְעִנְגֵּרָן יִיטִים טַעַם אִיר זֹאֲלִט אֲקוּיִים הֵאֲבֵן בְּאַרְצֵי
 אִין דָּעִם לֵאמֹר וְזֹאת אִיר וְזֵעֵט יִרְשִׁינָן : (א) וְזֹאת
 הַמִּצְוָה אֲנִי דָם אִיר דִּי נֶבְאֵט חֲחִיקִים דִּי גִוְעֵץ וְהַשְׁפִּיטִים
 אֲנִי דִי גִרְעֵבֵט אֲשֶׁר צִוָּה וּמִי אִינַעֵר גָּמַל הֵם גִּיהִיטֵן
 לְעִרְבֵן אִיךָ לְעִשִׂית בְּאַרְצֵי צוֹ טָאֵן דִּי מִצְוֹת אִין דָּעִם
 לֵאמֹר אֲשֶׁר אֲתִים וּמִי אִיר קִבְּטִים אֲהִיין לְרִשְׁתָּהּ צוֹ יִרְשִׁינָן
 זִיא : (ב) לְמַשֵׁן חֲחִיקִים דְרוֹם זֹאֲלִטְמוֹ דִּיר בְּאַרְבָּעֵן אִת

משלי יהודא

חֲשׂוֹבֵה וְזֵעֵטֵן זִי צוֹרִיךְ קוֹסֵטֵן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , אֲנִי אֲזוֹ
 יוֹדִין טוֹהֵעֵן נִיט חֲשׂוֹבֵה אִין גִּלּוֹת גָּזָר זִי כְּשִׁעֵן חֲקִיבָה
 זֹאֲלִ זִיא הַעֲלִיטֵן אִין גִּלּוֹת , זֹאֲנִם חֲקִיבָה מִי יִמֵן מִצְוֹת
 יִשְׁעֵת יִשְׂרָאֵל יִעֲרֵר זֹאֲלִ גִּעֲבֵן יוֹדִין זֹאֲלִין קוֹסֵטֵן אִין צִיּוֹן
 אֲנִי אִין צִיּוֹן זֹאֲלִין זִי כְּשִׁעֵטֵן וְזֵעֵטֵן , אֲנִי מִי יִמֵן וְזֵהן
 רִבְבִים זֵה רִבְבִים כִּל חֲמִיטִים , הַלְּזֹאֲי נִוְאֲלִטֵן יוֹדִין כְּשִׁעֵטֵן צוֹ
 מִיר אִיבִיבִים אֲזוֹ אַחֲרָן וְזִיא זִי הֵאֲבֵן כְּשִׁעֵטֵן אֲמִתָּהּ צוֹ
 מִיר , וְזֹאֲלִטֵן זִי גָזָר נִיט פִּאֲרִטְרִיבֵעֵן גִּעוּזִין פִּין צִיּוֹן :

אֲזוֹ אִין מִיט אֲנִי וְזֵדִין , פִּין דִּי צִיּוֹט חִים מִיר הֵאֲבֵן אֲנִי
 דְּעִרְוִיטְרֵט פִּין חֲקִיבָה , חִים מִיר זֵעֵן עֲקוּבִים אִין גִּלּוֹת ,
 וְזִיט פִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל , וְזִיט פִּין יוֹשְׁבִים , אֲנִי חֲקִיבָה הֵם
 צֵעֵר פִּין אֲנִינְעֵר דְּעִרְוִיטְרִיבֵעֵן וְזִי דִי גִמְרָא זֹאֲנִים חֲקִיבָה
 זֹאֲנִים מִה לֵל רִבְבִים שִׁהֲלָה אִתְּ בְּנִי , וְזֵעֵלֵן פִּיטְרֵעֵינֵעֵן
 קֵעֵן הֵאֲבֵעֵן דְּעֵר פִּאֲטֵעֵר אֲזוֹ זִינַע קִנְדֵּעֵר זֵעֵן פִּין אִיט
 פִּאֲרִטְרִיבֵעֵן , דִּרְיִבֵּר וְזֵעֵן עִם וְזֵעֵט דִּי יוֹדִין שְׁלֵעֵבֵט אִין
 גִּלּוֹת כְּאֲמִתָּהּ וְזֹאֲרִט חֲקִיבָה כְּאֲטֵעֵר וְזֵעֵטֵן זִי פִּאֲקוֹן

די אָנאָ מַפְקֵדָה יוֹמָא דִּין עַל לְבָבָהּ וּתְתַנְנֵן לְבָבָהּ וּתְמַלֵּל בְּהוֹן רִשְׁבִּים

(1) ושננתם. לשון חרוד לפרשם וסמך
כמו אשר שנונו חברכ לשונם :
תו"א אלה חלמי בזכות יג טו : על לכתב סס טו טז פסחים ח מנלה כ : ונשנתם צינות ד קדושים ז כ
וזכרם כס נכונות יג יומא יט :

רש"י

מכיר בהקב"ה ומדקדק בדרכיו (ספרי) : אשר אנכי מצוך היום. (סס) לא יהיו בעיניך כדיוטנמא וסנה שאין אדס ספנה צ אלה כחדשה צ שהכל רזין לקרחתה. דיוטנמא מלות המלך הכחה במכחב : (1) ושמנתם. (סס) לשון חרוד הוא ר שיהיו מהודדים בפרק סאס ישאלך אדס דכר לא תהא לרזק לגמנסו בו אלא אמור לו מור : לבניך. חלו התלמידים ש מלינו בכל מקום שהתלמידים קרוים כנים שגא' (דברים יד) כנים אחס לה' אלהיכם ואומר (מלכים ב' ב' דברים הנביאים אשר כבית אל וכו' בחזקיהו שלמד תורה לכל ישראל וקראם כנים שגא' (ד"ה ב' כט) כני עתה אל תשלו וכסס שהתלמידים קרוים כנים שגא' כנים אחס לה' אלהיכם כך הרב קרוי אכ שגא' (מלכים ב' כ) אכי רכב ישראל וכו' : ודברת במ. (ספרי) שלא יהא עיקר דבורך אלא תבס

בית יהודא
וועסט לערנן אונ פון די מצות ווס דו וועסט פאן וועסטו דערקענן הקב"ה אונ וועסט דיה בהעפטן אין זיינע וועטן אין זיינע מצות, אונ פון דעם וועסט זיך אין דיר דערוועקן אריינשאפט צו הקב"ה : (ו) ויאמר אנכי ספקה היום. משת הש בעואנט צו די יודין ולא יהו בעיניך כדיוטנמא וסנה שאין אדס ספנהו די תורה אונ מצות ואזין ניש זיין ביי דיר ווי איין ארשע דערצווינגט. ווס אפעקטש וויל דס גוש הערן (אלא פחדשה) נאר עס זאל זיין ביי דיר ווי אנניע זאך (שהכל רזין לקרחתה) ווס אלע יודיפן צו איר הערן דיוטנמא מצות המלך הקאה כפסם דיוטנמא אין גרות פון מלך געשריבענע, געדרוקטע, או די גרות זענן אלטע, וויל זיי קיינער הערען זיינענע, יעדער זאגט מיר האבן דס געהערט מיר ווייסן שוין, אפער אז עס קומט אנויער פאפיר מיט זיינע גרות זיפון אלע הערען : (ו) וישננתם. זאגט רש"י (לשון חרוד הוא) ושננתם איז דערמיטש גשארפט אין דיין מו"ק (שאם) ישאלך אדס דרך לא תהא צריך לנסבם בו) איוב איינער וועט דיה פרענען אדוין זאכסט : גיט דארפען טראכטן (אלא אמור לו מור) נאר זאלסט פאלד זאגן דעם דין : ולבניך. (אלו התלמידים) לבניה מיינט מען דו זאלסט לערנען תורה מיט תלמידים ופיניט בכל מקום שהתלמידים קרוים כנים) מיר בעפונען אין אלע ארטרע או תלמידים ווערן גערופן קינדער (שנאמר) עס שטייט אין פסוק (כנים אחס לה' אלהיכם) איר זייט קינדער צו הקב"ה, מיינט מען איר זייט תלמידים צו הקב"ה (ווארט) נאך זאגט דר פסוק וכו' הנביאים אשר כבית אל) זיי קינדער פון די נביאים זיך זענען אין בית אל, מיינט מען די תלמידים פון די נביאים זענן בתוקף ששטר תורה לכל ישראל וקראם כנים) דר מלך תוקחה הש געערוינט תורה צו אלע יודין, זענן אלע יודין געווען זיינע תלמידים, אונ ער האט זיי גערופען מיינע קינדער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק תוקחהו הש בעואנט צו די יודין (וכי אחס) איר זייט מיינע קינדער ואל תשלו איר זאלסט גיט פארנעסן וקלם שהתלמידים קרוים כנים) אונ אזו ווי תלמידים ווערען גערופען קינדער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק וכו' הנביאים אשר כבית אל) אונ ווערט דר רבי גערופן פאטר (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק ארישע דר תלמיד פון נביא אלהו הש בעואנט צו אלהו אכי אכי, מוין פאטער מוין פאטער : ונדברת בסו, מען מיינט (שלא יהא עיקר דבורך אלא במ) ביין עיקר ביינן זאל זיין נאר תורה אונ מצות

שפתי חכמים

לדעת אחו: צ פוסה לי מחיבת הוה: ק וסו. דכתיב ענינו לכל לל לי מנה דלס כן הליל ולמדת: ש דלי ככלו נאמר הוה עולמי מלי מודך הוה וכל זה מ' סנה כלסו עולמי ועל כל המורה וכ"כ הרא"ש בעלמו לקמן כפי הוה לפרשים: ד ונל

פירוש לתורת אלהים

דיין הארצן דו זאלסט שטענדיג טראכטן אין זיינען :
(1) ושננתם לבניה אונ דו זאלסט זיי לערנען צו ריינע

מצות השם

(תיס) ושננתם לבניה דס איז די מצוה או מען זאל לערנן תורה או ריה הערשער זאלן זיין ביי דיר ניש אין ונדון דהיינע או איי סענטש וועט דיה פרענין זאלסטו גיט אין גראוין זאגן נאר דו זאלסט אים קענן תיבך זאגן אונ ונדן לערנן מיר ארום פון דעם פסוק אז יעדער יוד פריא איין ארעם פאן אונ פריא איין עושר מי איין גבור אדער איין אלטער פאן איר ער מחיב אז ער זאל זיך אים זענען איין צייט ער זאל אלע סאג אפיש לערנן פריא אונ ביי אפיש נאכט אונ גיט איין איין מצוה אז יעדער פאטער זאל לערנען מיט זיין זון אונזערע הייליגע תפסים זאגען אז ריה מצוה פון דער תורה לערנען איז ויער גרויס אונ די מצוה גיט אן אויף יעדער ארם אונ יעדער צייט : (תב) ונדברת בס בישבתה וכו' וקבוקה) דאס איז ריה מצוה ווען אונ מען זאל מיינען (קריאת) שפטע אין דער פריא אונ

משלי נחמיה
אין וועג מיט אזו פיל געלט, הש ער גענומן דס נאנצע פארקענן אונ הש פו אים געקויפט איין בריאלאנט אונ הש אים גוט בעהאפטן. ווען ער איז געפארן אין וועג הש ער גיבאלאנדעט, אונ עס הש אים גיפעלס עסן, אונ ער הש ריין געלט געהאט צו קויפען עסן, אונ ער הש געלעבט מיט כווס פון הונגער, אונ צער, פון דעסאנעווען איר ער געווען אין הארצן פרייליך, נויט ער הא געוואונט ער הש ביי זיך אפזינען בריאלאנט, ער וועט קויפען אין זיין שפאט וועט ער דעם בריאלאנט פארקויפן וועט ער זיין רייך גענוג, דס זעלביגע איז ביי דעם מענטשטוים אוי בהעפט צו הקב"ה מיט מלרא אונ געשאפט מיט זיין נאכזן הארץ אפילו ער לעפט אויף די נויטשט מיט ארעמקייט אונ מיט יסורים פון דעסאנעווען דארף ער זיין פרייליך אין הארצן טייל ער הש ביי זיך אזו אפזיערן בריאלאנט, ער וועט ארייבר זיין אויף די

וועלט די געליבע צוהנדלדיג זאגן אונ ער וועט קומן צו זיין איז, ווי דר תנא זאגט איין שעה פארבענען צו עולם הקא איז שיינער פון אלע פעקלעניגונס פון די וועלט וואהליג

וּבְשַׁעֲרֶיךָ: ס' וְהָיָה כִּי־יִבְיֵאֵךְ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְיִצְחָק
 וְלִיעֲקֹב לָתֵת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת
 וּמִבְתֵּין אֲשֶׁר לֹא־בְנִיתָ: י' וּבְתֵימֹם
 מַלְאִים כָּל־טוֹב אֲשֶׁר לֹא־מָלְאָתָּ
 וּבְרַת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ
 כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נִטְעַתָּ
 וְאִבְלֹת וּשְׂבָעֵת: י"ב הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן
 תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאָךְ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: י"ג אֶת־

מִזִּזְוֹן וְתִקְבַּעֲנֹן בְּסִפֵּי
 בֵּיתְךָ וּבְתַרְעִיף: י' וְהָיָה
 אֲרִי יַעֲרֹף י" אֱלֹהֶיךָ
 לְאֶרְעָא דִּי קְיָיִם לְאַבְרָהָם
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב
 לְתַתְּ לָךְ קְרוּוֹן בְּגִדְוֹ
 וּמִבְתֵּין דִּי לֹא בְנִיתָ:
 י' וּבְתֵינ מִלְוֹן כָּל טוֹב
 דִּי לֹא מָלִיתָ וּבְתֵין
 פְּסִילֵן דִּי לֹא פְּסִילִיתָ
 כְּרָמִין וְזֵיתִין דִּי לֹא
 גָּצַבְתָּא וְחִיבֹל וְתִשְׁבַּע:
 י" אֶסְתַּמְד לָךְ דִּילְמָא
 תַּנְשִׂי יָת (דְּחִלְתָּא וְדִי)
 דִּי אֶפְקֵד מֵאֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּיתָא:
 י"ג יָת י" אֱלֹהֶיךָ תִּדְחַל
 הַזְּלוּת אַהֲרֹן
 יבועור ויאל ס: וביים מולין ס: סאמ
 לן טעה ס:

בית יהודה

מוזות (שאין צריך אלא אחת) אויף יעדער סיר דארף מען
 גאר איין מוזנה: וּבְשַׁעֲרֶיךָ. וְאָנֹכִי רִשִׁי (לְרֵבוֹת שְׁעָרֵי
 חֲצוֹת שְׁעָרֵי קְרִינֹת וְשְׁעָרֵי חֲצוֹת) דִּי סוּעֲרֵן פֻּן דִּי הַיִּפְסֵן.
 דִּי סוּעֲרֵן פֻּן דִּי עֲקֵדֵר, דִּי סוּעֲרֵן פֻּן שְׁשַׁעִם, אויף אַלְע
 סוּעֲרֵן דְּאָרְף זַיִן אַמְוֹנָה: (י"א) וְחֲצוּבִים. וְאָנֹכִי רִשִׁי
 עֲדֵר אִזוּ תֵּאָרֵם אֹנֵךְ שְׁסִינְעֵרְדִיג אִז מַעַן הָאֵם גַּעֲרֵאָרְפִם
 זֹאכֵן אַבְרָהָן הָט מַעַן גַּעֲמֹזֵם הָאָקֹן אִזוּ דִּי עֲדֵר, דְּרִיבְעֵר
 יִבֹב (מִבֵּית עַבְדִּי סו, וְאָנֹכִי רִשִׁי (בְּתַרְעִיף) וְזֵי דִרְ תַּרְנֵם

רש"י

ביתך. מוזות כתיב שאין צריך ה אלא אחת: ובשעריך.
 לרבות שערי חלונות ושערי מדינות ושערי עיירות (יזחל יל):
 (י"א) חצובים. לפי שהיו מקום טרשין וסלעים ופל כולסון
 חליבה: (י"ב) מבית עבדים. כתרנונו מבית עבדותא
 וקפי שעה סקום כְּרִשִׁין וּבְתֵימֹם נִיבֵל בּוֹ לִשְׁוֹן חֲצוּבִים נִיבֵל דִּי
 זֹאכֵן אַבְרָהָן הָט מַעַן גַּעֲמֹזֵם הָאָקֹן אִזוּ דִּי עֲדֵר, דְּרִיבְעֵר
 יִבֹב (מִבֵּית עַבְדִּי סו, וְאָנֹכִי רִשִׁי (בְּתַרְעִיף) וְזֵי דִרְ תַּרְנֵם
 שפתי

חכמים

תפילין ועיני כחמסות מנהדרין ריש ס"ק: ה רל שאין לריך על סתם
 ליקוטי וקריים

אזי גום ויזא דו סתנה וום איך שיק דיר, האם רבי אים צדיק
 געשקט אמונה, אפאלל הם ארסבאן געפראגן רבי גיים אין
 גאס, האם ארסבאן געזאגט צוא רבי איך האב דיר געשקט
 אכתנה וואס איז ווערס אנרוים פארטען, אונ דו האסט מיר
 געשקט אכתנה וום איז ווערס אנרדין, האם רבי געזאגט צו
 ארסבאן דו האסט מיר געשקט אכתנה וואס איך דארף זיא
 היסען, אונ איך האב ריר געשקט אכתנה וואס וועט דיר
 היסען, וויא עס שפייט אין פסוק בְּשִׁבְבֶךָ תִּסְמֹר עֲלֶיךָ, וְעַתָּה
 דו וועסט גלען וועט זיא דיר היסען:

לזכר שנים למרים פה דהיינו ארבע כלומר ארבע פרשות ככל
 פירוש לתורת אלהים

דיין שמוכ יבשעריד אונ ביי אימליכן טוער: (י) והיה
 אונ עם וועט זיין אז גאט וועט דיר ברענגען אל
 הארץ אשר נשבע צו דעם לאנד וום ער המ גשווארן
 צו דייע עלטערן צו אברהם צו יצחק אונ צו יעקב
 לתת לך צו געבין צו דיר ערים גדולות גרוסע שטעט
 וסובות אונ גוטע אשר לא בנית וום דו האסט זיי גוט
 גבוועט: (יא) וכתים אונ הייך מלאים כל טוב וום זענן
 פול מיט אלעם גוטן אשר וום דו האסט זיי גוט דר
 פילט ובורות חצובים אונ ברונענס אום געהאקטע אשר
 גערמקעד אונ אייל בירטען וואס דו האסט גיט גפלאנצט
 וּאִבְלֹת וּשְׂבָעֵת דו וועסט עסען אונ זאט זיין
 אונ מַחֲמָה גרום גוטס וועסטו אפ אשר פאר געסן אן גאט:
 (יב) זאג איך דיר השמר לך דו ואלקט דיר
 דהסן פו סאמר וועסטו פר געסן אן גאט אשר הוציאך
 וום ער האט אום גיצונען דיר סארץ מצרים פון דעם
 לאנד מצרים מבית עבדים פון דער ארץ וום איר זענט

השם

אלע סאל צוא דער סאגנן אן דיא סצות אונ ויזא זענען אים
 מציל פון עבירות אונ דיא סצות גייסן אן אויף יעדער ארם
 אונ יעדער צייט:

מצות
 אונ די גמרא שרייבט אז יעדער וום ער זיינט תפילין אף דר האנד
 אונ אף דעם קאפ אונ הם ציצית אין זיינע קליידר אונ סונוות
 אין די ספרין וועט ער אזי ניד גיט וינגען ווארום ער הם זיך

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוּ תַעֲבֹד
 וּבִשְׁמוֹ תִשְׁבַּע: י' לֹא תִלְכֹּן אַחֲרֵי
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים
 אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיכֶם: טו כִּי אֵל קִנְיָא
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ פֶּן יִחַרֶה אִפֶּי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידֶךָ מֵעַל
 פְּנֵי הָאָדָמָה: ס טו לֹא תִנְסוּ אֶת-

וְקָדְמוֹתַי תִּפְלֹחַ וּבִשְׁמִי
 תִּקְרָא: י' לֹא תִהְיוּן כְּתֵר
 מַעֲוֹת עִמָּמָיָא מַעֲוֹת
 עִמָּמָיָא דִּי בְּסַחְרֵינִיכוֹן:
 טו אֲרִי אֵל קִנְיָא יי אֱלֹהֶיךָ
 שְׂכַנְתָּהּ בִּינְךָ דִּילְמָא
 יִתְקַף רִנְיָא דִּי אֱלֹהֶיךָ
 בְּךָ וַיִּשְׁחַד מֵעַל אִפֵּי
 אֲרַעָא: טו לֹא תִנְסוּן קִדְם
 הָרִיא לֹא תִנְסוּן קִדְם ט :

בעל המורים

(א) חרול . כנינו תלמידי המורים :

רש"י

מוקדם ו שהייתם עם עבדים : (יג) ובשמו תשבוע . אם
 יש כך כל המדות הללו : שאתה ירא את שמו ועובד אותו
 לא כשמו תשבוע שמתוך שאתה ירא את שמו תהא זכיר
 כשכונתך ולא ללא כל השבוע : (יד) מאלה העמים אשר
 סביבותיכם . הוא הדין לחוקים אלה לפי שאתה רואה את

הדן בלשונך ו תעשה בנין גבוה מיט בנין שבועה דו
 גיט אוז פרום . זאמטו גיט שווערען ביי דעם נאמן פון
 (הוא הדין לחוקים) צו די גאנצע זון די נויטע פעקענער

שפתי חכמים

שם עבדים לא תפית העבדים כי לא היו עבדים לעבדים : ו פי'
 לא סחול מלוה לישבע כמו את כי אלהיך חרול ואתו תעבוד
 שכל אחד מהם מלוה כפי' אלה אם יש כך כל המדות הללו יג' והם

פירוש לתורת אלהים

נאמ וְאֶלְמָסוּ דִּיה פֶּאָרְכָשְׁעוּן יֵאוֹתֵי תַבְבֹּד אֹנֵן אִים:
 וְאֶלְמָסוּ דִּי דִינָן אֹנֵן אֹנֵן דִּי הָאָסָא אִין דִּיר דִּי מְדוּת
 וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע מַעֲנִסְמוּ שְׁוֹעֵרֵן בִּי וַיִּין נָאֲמָן וְאוֹרוֹם
 דִּי וַעֲסָמ בְּלוֹדֵי דִּיה הִיטִין דִּי וְאֶלְמָס אִמַּת שְׁוֹעֵרֵן
 אֶכְרֵ אֹז דִּי הָאָסָא אִין דִּיר גִּיט דִּי מְדוּת מֶאָרְסָמוּ
 גִּיט שְׁוֹעֵרֵן בִּינָן נָאֲמָס נָאֲמָן: (יד) לֹא תִלְכֹּן אַחֲרֵי
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים אִיר וְאֶלְמָס גִּיט גִּיט נָאֲךָ פֶּלְעַקְרֵ אֶפ
 גְּעַמֵר מֵאֵלֵי הָעַמִּים פֹּון דִּי גְעַמֵר פֹּון דִּי פֶּלְעַקְרֵ אֶפֶר
 סְבִיבִיתִיכֶם וְאִם זְעִינֵן אֲרוֹם אִירֵךְ: (טו) כִּי אֵל קִנְיָא יי
 אֱלֹהֶיךָ וְאוֹרוֹם דִּינָן נָאֲמֵ אִי אֶצְאָרְעִיגֵרֵר נָאֲמֵ
 בְּקִרְבְּךָ צְוִיטִין דִּיר דִּינָן נָאֲמֵ וְוֹס רוּחָם צְוִיטִין דִּיר
 אִיז עַר יִהְיֶה נֹקֵם פֹּון דְעַם הַדְרִי וְאִם דִּינָם כּוֹבְבִים
 וּמְזֻלֹת פֹּון מֶאָרְם וַעֲסָמ זְיִין דִּר צְאָרֵן פֹּון גִּאֲם אוֹף
 דִּיר וְהִשְׁמִידֶךָ אֹנֵן עַר וַעֲסָמ דִּיה פֶּר מִילְיָנָן מֵעַל פֹּון
 דִּר עֵרֵר: (טז) לֹא תִנְסוּ אֶת יי אֱלֹהִיכֶם אִיר וְאֶלְמָס גִּיט

שבועה איר . וויא מיר זענן דוד הפך עיה האם יך בעירימס .
 די שבועה פארשטייטן מיר אז ביא אונז איז דס אשונדיג וך
 דריבער וואל דעם מענטש היס ישועתם גיט :

בית הודא

שם עבדים הקב"ה הם אייך ארוינגענומן פון דעם ארץ ווס
 איר זענט דארט געווען קענעט : (יג) ובשמו תשבוע . זאמט
 רש"י וס לש כך כל המדות הללו שאתה ירא את שמו אוב
 דו האסט די אלע מדות . דו האסט מירא פו דעם נאמן
 פון הקב"ה ויעבר איתו) אונ דו דיקט צו הקב"ה וזו בשמו
 השבוע האמאלס מענטשו שווערן ביי זיין נאמען ושהתוף
 שאתה ירא את שמו) ווייל דו האסט מירא פאר זיין נאמן (תהא
 זאמסט גיט פאליש שווערן וואס לאו לא תשבוע) אוב דו ביזט
 הקב"ה : (יד) נאמתי העמים אשר סביבתיכם . זאמט רש"י

אחד שם מווחת חלל לכל פתח שכבת לרוב מווחה אחת וזל כ"מ
 לכוחה כ"י הוא פתח שאין לה אלה מווחה כלל אחד מן הפתח חייב
 לקבוע מווחה כלווח פתח (מווחות לז) : ו פי' מנית עבדים שהייתם

ליקוטים על התורה

(יג) את ה' אלהיך תירא ונ' . דו מדרש זאמ דער מ'נשש
 ווס הם מירא פו הקב"ה אזו ווי אכרעם אונ יוסף אונ איוב
 האבן מירא געהאט . וואוהו תעבוד . אונ דו מענטש האט גיט
 איין אירער בשאפטונג נאר צו דיעןן הקב"ה . ער דאווינט
 אונ לערנט סאג אונ נאכט . אונ ער מאכט חתונה זינע סעכער
 צו תלמידי חכמים דער מענטש מעג שווערען ביי דעם נאמען
 פון הקב"ה . אבער דער מענטש ווס האט גיט דיא דריי זאמען
 פאר גיט שווערן . די גמרא זאמט מ'יערד לשונם זענן תרב
 לעווארען זינענן שבועות . אונ גיט הענגען פאלשע שבועות נאר
 זענן אמתה שבועות . זיי האבן געסאגן ווי זיי האבן געשווארן
 פון דעם שווערען זענן וויא געשטראפט געווארן . זענן מיר וויא
 ווייס יעדער מענטש דארף זיין געהיט גיט צו שווערען . אפילו
 אויף אמת . עס זענן דא דרייעלעיי שבועות . איין שבועה אמת
 צו מאכן זינען רייד מען זאל אים נלז בען ווס ער זאמט . דאס
 זאל מען געווס גיט שווערן . אונ אפילו ער דין תורה אונ
 בית דין גיבט אים אשבועה . אויב עס איז נאר פעלעך צוא
 געזאגלען אונ גיט שווערען . זאל מען גיט שווערען . אונ אפילו
 שווערען צו פארו אמצעה ארער גיט צו פארו אמצעה זאל מען
 איר גיט שווערן . ווייל אונ ער ווילם שווערן גוטס דער גר דער
 יך נאך סעךר שטארקער ער זאל האבן דו עבירה פון אפאלשע
 גשפעטי זאקב"ה . איר האב געשווארען אונ האב מקיים געווען
 דריבער וואל דעם מענטש היס ישועתם גיט :

מצות השם

(תכר) לא תנסו את ה' אלהיכם . דאס איז דיא מצוה אז איין
 אמתין גביא פאר מען גיט פרויבן צו פיל אונ מען פאר
 גיט שרובען גאט צוא ער וועט מקיים זיין דאס וואס יך האט
 אונ צו געזאגט דורך זינע גביאים אונ ויררד פאר איין מענטש

גיט זאמען איר וועל סאנן דיא מצוה אונ איר וועל זענן צוא
 איר וועל זענן זינענען צוא איר וועל גיט זענען זינענען
 פאר מען אזו גיט . אונ דיא מצוה גיט אן אויף יעדער ארץ
 אונ יעדער צייט :

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִפְתָּח
 בְּמִסְפָּה: י שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־
 מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדוֹתָיו
 וְחֻקֵּי אֲשֶׁר צִוָּךְ: יי וְעִשִׂיתָ הַיָּשָׁר
 וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ
 וּבָאתָ וּרְשַׁתְּ אֶת־דְּאָרְץ הַטְּבָה
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם:
 יג לְהַרְף אֶת־כָּל־אֵיבֶיךָ מִפְּנֵיךָ
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס כִּי־יִשְׁאַלְךָ
 בְּנֶךְ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוֹת
 וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּמָּא דִּינִפְתָּח
 בְּנִסְפָּתָא: י מִסְר תִּשְׁמְרוּן
 ית פִּקְדוּיָא דִּי אֱלֹהֵינוּ
 וְסִדְרוֹתָהּ וּקְמוּלֵיהּ דִּי
 פִּקְדוּךָ: יי וְתַעֲבֹד דְּכַשֵּׁר
 וְדִתְקֹן קָדָם יי פְּדִיל
 דִּי יִטַּב לָךְ וְתַעֲבֹד וְתִירֵית
 ית אֲרַעָא מִטְבָּא דִּי קִיָּים
 יי לְאַבְרָהָם: יג לְמִתְבָּר
 ית כִּף פִּעֲלֵי דְכִבְרָה
 מִקְדָּמָךְ כַּמָּא דִּי מִלִּיל יי:
 כ אֲרִי יִשְׁאַלְךָ בְּרַךְ מָחָר
 לְמִימְרָא מָה סִדְרוֹתָא
 וּקְמוּיָא וְדִבְרָא דִּי פִקְדֵי

הולדות אהרן

ועבדת ה' מישראל יג קס :

בעל הטורים

(יש) נהדף . חסר וי"ו כי הנכבש עמד ופנה :

רש"י

סביבותיך תועים אחריהם הולך להזכיר עליהם ביותר :
 (פו) במספה . כתיבא ממלרים שסוכו כמים טע' (שמות
 זו) ה'ה' בקרבנו : (יח) ה'יש' והמזב . זו פשרה למעט
 מסורת הדיו : (טז) כאשר דבר . והיכן דבר (שמות כג)
 והמוות את כל העם וגו' : (כ) כי ישאלך בנך מחר . יש

בית יהודה
 פארש איר אוק ניש דינען (א'א' ל'א' ש'א'ה' ר'א'ה' את סביבותיך
 ה'ע'ים אַחֲרֵיהֶם) נאר ווייל דו זעסט די פֿעלקער נוס זענן
 ארום דיר דינען צו די נאסער , וועט ריך אוק ג'רוקשן דינען
 צו זיי (ד'ר'ד' להזכיר עליהם ב'יז'ר' דארף מען וועגן די נאסע
 נאשער ש'א'ר'ק'ע'ר א'נ'א'נען : (טז) וּכְפָדָהוּ . (כ'ש'צ'א'ר ס'מ'צ'ר'ים
 נסוהו ב'ע'ים) ווען די יודין זענן ארוםגעגאנגען פון מצרים
 (ש'א'מ'ר) ווי דר פסוק זאגט יודין האבען געזאגט מיר וויילען
 (יח) וְהַיָּשָׁר הַטּוֹב . ווי פשרה לענים משיבת הדיון נוס גלייך
 אונ נוס מיינט מען , אויב צוויי קענטשן קומען צום דיון
 ד'הוינו אויב ראובן קאמט צונואנצויג רוב' , אונ
 דיון זיי פאר'גלייכן , ער זאל זאגן ש'מען זעהן רוב' , אונ
 צווארם איינר פון זיי ב'י'ד'ע' הט ש'א'ר'ען זעהן רוב' , אויב
 רוב' , אויב ראובן קומט נאר גיט הט ש'מען שארן זעהן רוב' :
 ד'ב'ר' וואס האט הקב"ה גע'רע'ט (והפסוקי את כל ה'ע'ם) א'י'ך ו'ע'ל'
 (כ) וְכִי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר . מען מיינט גיט מחר , מ'א'ר'ע'ן
 נאר ניש מחר לאחר זיין וואס וועט זיין אין א'צ'י'ט ש'ע'מ'ר

שפתי חכמים

לאו לא תשבע וא"כ וי"ו נכבשו נוסף ודברך להסיף מלת אם קודם את
 עצמו כן הכלל כבר רשע שאמר מה הנבורה הוואת לכם והאי
 דקאמר (אתכם) לפי שפירש לא נולד באותה שעה שהקב"ה צוה אותה מצוה :

דעה וקנים מבעלי התוספות

(כ) כי ישאלך בנך מחר . זו שאלת בן חכם באותה ארבעה
 בנים הנזכרים בהנהגה וא"כ שהוא אומר אתכם ד'ש'ש'ע' כסו
 לכם ולא לו ט"ס כיון שאמר אשר צוה ה' אלהינו אינו מוציא
 דקאמר (אתכם) לפי שפירש לא נולד באותה שעה שהקב"ה צוה אותה מצוה :

לפנים כששרת הדיון לפעו פון וועגן ייסב לך עם זאל
 דיר גוט זיין וכאך אונ דו זאלסט קינן וירשש אונ דו
 זאלסט ירשינן את רם גוטע לאנד אשר נוס נאט הט
 גשוארן צו דייעע עלטרן ער זאל דם דיר געבן :
 (יט) להיוף את כל איביך צו פר שמוסין א'ע'ע' דייעע
 פיינט פק'ד' פר דיר כאשר אזו ווי נאט הט גר'ע'ט :
 (כ) כי ישאלך בנך מחר ווען דיון ויהן וועט ריך פרעגן
 קארנן אין אלאנגע צייט ארום לאמר אזוי צו זאגן
 מה ה'דו'ת ווס זעגען די ב'צ'י'י'ג'ש וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים

פרובן נאט אייער נאט כאשר נ'ס'ים אזו ווי איר הט
 אים ג'רובט אין מסה ווען איר זייט ארום ג'א'ג'נ'ן
 פון מצרים האט איר אים ג'רובט אוב ער וועט
 אייך קעגן געבן וואסר : (יז) ש'מ'ר' תִּשְׁמְרוּן אֶת־
 הַיָּשָׁר דִּי מִצְוֹת פון נאט ג'דו'ת' אונ ו'י'נ'ע' ב'צ'י'י'ג'ש
 וְחֻקֵּי אונ ו'י'נ'ע' ג'ע'ג'ע' וואס ער האט ג'ה'י'י'ק'ע'ן ריך :
 (יח) וְעִשִׂיתָ אונ דו זאלסט טאן ה'יש'ר וְהַטּוֹב נוס איז
 ר'ע'ק'ט פארמיג אונ נוס איז וואל ג'פ'ע'ל'ן ב'צ'י'י'ג'ש יי אין
 די א'ג'י'ן פון נאט דאס מיינט מען דו זאלסט טאן

יהוה אלהינו אתכם: כא ואמרת
לבנה עבדים היינו לפרעה
במצרים ויציאנו יהוה ממצרים
ביד חזקה: כב ויתן יהוה אותה
ומפתים גדלים ורעים במצרים
בפרעה ובכל ביתו לעינינו:
כג ואותנו הוציא משם למען הביא
אתנו לתת לנו את הארץ אשר
נשבע לאבותינו: כד ויצונו יהוה
לעשות את כל החקים האלה
ליראה את יהוה אלהינו למען
לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה:
כה וצדקה תהיה לנו כיינשמו
לעשות את כל המצוה הזאת
לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ס

י אלהנא יתכוון:
כא ותומר לבנה עבדין
הוינא לפרעה במצרים
ואפיקנא יי ממצרים
בידא תקיפא: כב ויתב
יתן ומפתין וברבין
ובישין במצרים בפרעה
ובכל ביתו לעינינו
לשנינא: כג ויתנא אפק
מתמן בדי לבעלא
יתנא למתן לנא ית ארעא
די קיים לאתתנא:
כד ופקדנא יי למעבד
ית כל קומיא הארץ
למדהל ית יי אלהנא
לשב לנא כל יומיא
לקומותנא כיומא תדון:
כה וזכרתא תהי קנא ארי
גשר למעבד ית כל
תפקדתא תדא קדם יי
אלהנא כמא די פקדנא:

בעל השורים

(כב) הנהוה הולח לפני ה' אלהינו. מלמד
שבתות כחות ומעלות לפני ה' ופיל
לפני כפולה לומר שבכחות לפני ופליים:

פירוש לתורת אלהים

אונ די גנען אונ די דינים אשר ווס אונור נאט המ
גהייקען אייה: (כא) ואמרת לבנה עבדין ואלקסו ואנען צו
דיין וזהו עבדים מיר וענן גווען קנעכט צו פרעה אין
מצרים ויציאנו יי אונ נאט המ אונ אוס גיצונן פון
מצרים ביד חזקה מיט אשטארקין פת: (כב) נתון יי
אונ נאט המ גנעפן אוחות ומפתים גדולים צייקן אונ
גרוסע וואונדער ורעים אונ שלעכטע מצרים אין
מצרים בפרעה אין פרעה אונ אין יין גאנץ הוו גוינד
לעיני פאר אונזרע אונ: (כג) ויתנו הוציא משם אונ
אונזי האט ער פון דארטן אוס גיצונן למען פון
וועגן צו ברענגן אינזי לתת צו געבין אונזי דס לאנד
אשר ווס ער המ גשווארן צו אונזרע עלטרן ער זאל
דס אינזי געבן: (כד) ויצונו יי אונ נאט המ גיבאמן
אונזי לעשות צו מאן אלע די גוועזן ליראה צו פארבאמן
פר אונזר נאט למען עם זאל אונזי גוש ויין אלע מעג
היינטיגען מאן: (כה) וצדקה תהיה לנו אונ עם וועט
פי אז מיר וועלן הימן צו מאן את אלע דיא מצות

ליקוטי יוסף

(כד) ויצונו ה' וגו'. די צוויי פסוקים זענען אפשטח אויף דיא
שאנא וואס דער זוקן האט געפרעגט מה המדות והחקים
והמשפטים, צו ווס דארף מען אלע דריי ערליי מצות, ערות
חקים משפטים די גרעסטע שאנא איז אויף די חקים, ווס מיר
פארשטייען וויא גאר ניס, ואנס משה רבינו הקב"ה האט אונ
געקאפט דיא חקים, ווייל דיא חקים וועלן אין אינזי בריינגען
אטהיליקייט מיר זאלן אייביג מורא האבן פר הקב"ה, אונ אז
מיר וועלן מורא האבן פר הקב"ה, וועט אינזי גוש ויין כל הימים,
אלע טעג, צו עולם הזה, לחיותנו כהיום הזה, מיר זאלן לעבן
אויף די וועלט וויא מיר לעבען היינט, וצדקה תהיה לנו וגי
לפני ה' אלהינו, אונ אז מיר וועלן הימן צו מאן אלע מצות,
דיא ערות אונ משפטים אויף, אויסער דעס וואס מיר וועלען
האבן עולם הזה וועלן מיר האבן אצדקה ווס מיר וועלן האבן
עולם הבא אויך, מיר זאלן לעבען לפני ה' אלהינו, אויף עולם
הבא פאר הקב"ה, ווייל מיר האבען געקאפט פארש צונזי, וויא
הקב"ה האט אונז געקאפט, וויא דער מדרש זאגט אויף דיא
וועקסער בית גיחות, הקב"ה זאגט שאהרתי ונגשתי לצוני,
אויך האט געזאגט אונ עם איז געקאפט געווארען פון וועלען:
לחיותנו צו לאוען לעבען אונזי כהיום מהי און וויא
אונזי ויין פר אצדקה מיר וועלן דר פר האבען שבר פי אז מיר וועלן הימן צו מאן את אלע דיא מצות

ז שבעי א כי יביאך יהוה אלהיך
 אל הארץ אשר אתה בא שמה
 לרשתה ונשל גוים רבים מפניך
 החתי והגרנשי והאמרי והפנעני
 והפרזי והחוי והיבוס שבעה
 גוים רבים ועצומים ממך : ונתנם
 יהוה אלהיך לפניך והפיתם החרם
 תחרים אתם לא תכרת להם ברית
 ולא תחנם : ולא תתחתן בם בתך
 לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד :

א ארי יעצבך יי אלהיך
 לארעא די את עלל
 לתמן למירמה ויתרף
 עממין סגיאין מן קדמך
 חתאי וגרנשאי ואמראי
 ובנענאי ופרזאי וחוי
 ויבוסאי שבעא עממין
 סגיאין ומקיפין מנך :
 ב וימסרנן יי אלהיך
 קדמך ותמחנן קמרא
 תנמר יתהון לא תגור
 להון קים ולא תרחם
 עליהון : ג ולא תתחתן
 בהון בריתך לא תתן
 לבנה ובנתה לא תסב
 בעל הטורים

כאשר לנו . כי יביאך . כשכר המלח :
 (6) ושל . ג' דין ויתך ושל ה' אלטיך
 את הגוים האל ממך וכל הכהל מן הען

ה"א ולא חכם ע"ז נז : ולא חתנו יכנסו מן קדושין סת ע"ז נז :
 רשב"ם

(א) תשל . והשליך . כל דבר הנשקף מסקום שהוא ארוך וקבוע בו . וכן כי ישל יתך . וישל הברזל מן העץ :
 רש"י

מחר שהוא אחר זמן : (6) ונשל . לטון הסלכה והתזה וכן
 (דברים יט) ושל הברזל : (3) לא תחנם . (ע"ז לב) לא
 תתן להם חן אכור לו לאדם לומר כמה נאה כותי זה
 (יבמות י) ח דבר אחר לא תתן להם חטייה בלחן :

גיש זאמן ווי שייך איז דער קנעני וקבר אחרי) נאה אפשיט איז

שפתי חכמים

ה' אלהיך חילא ראים : ח לפי טעם זה קשה הלל בנו"ן כיון שהוא
 פירוש לתורת אלהים

ועצומים ממך ויבן פעלקר גרעסערע אונ שטארקערע
 פון דיר : (ב) ותחנם אונ גאם וועט ווי געבן פר דיר
 והפיתם אונ דו וועסט זיי שלאגן תחנם פאר וויססען
 תחרים דו ואלקטם פר וויססן איתם זייא לא תחרות דו
 ואלקטם מיט זיי גיט כפרת ברית זיין ולא תחנם אונ
 דו ואלקטם דיה איבר זיי גיט דר פארמן אדר ולא
 תחנם דו ואלקטם זיי גיט געבן קיין רואונג דו ואלקטם
 די זיבין אומות גיט לאזין וואגן אין לאנד : (ג) ולא

השם

מלמדך זיין מיט קיין גוי אונ דער וויס ער געסט איין גויך
 פר איין ווייב דער ווארט פר לשוןן מן דר וועלט אזו וויא עס
 שטייט אין פסוק (כי חלל יהודה את קדש ה' אשר אהב ובעל
 בת אי גבר נקרת ה' קדש אשר עשנה ער ושלח ספרה ובעל)
 דס איז מיטש דעם סתגוש ווס ער וועט זיך פתחמן זיין מיט
 איין גוי וועט גאט פר שניידן מן אים די קנדר אונ עס וועט
 מן אים גיט בליבען קיין איבער בלייביג צווישן די חכמים .
 אונ אינגערע בייזליגע חכמים האבן ניצטקת צו עסן ביי איין גוי
 ווארום דורך דעם קען מען קיסן מען זאל זיך מיט זיא פתחמן
 זיין אונ מען זאל דינען די עבודה זרה אונ דיא מצוה גיט אן
 אויף יעדער ארם אונ יעדד צייט :
 (מכו) ולא תחתן בם . דאס איז די מצוה אז מען פאר זיך גיט

מצות
 (מכה) תחנם תחרים איתם . דאס איז דיא מצוה אז די זיבין
 פעלקער ווס זייא ווערען אן געווען ובנעני חתי אמורי
 פריזי חוי יבוסיי גרנשוי) איז מען מחייב אז מען זאל זייא פאר
 וויססען אונ די מצוה איז נוהג תמיד :
 (מכו) ולא תחנם . דאס איז דיא מצוה אז אויף דיא (עברי
 פולכיים) זאל מען זיך גיט דער פארקעסען היינט אז מען
 זעהט אים פרענקען זאל מען אים גיט מצוי זיין אונ אז ער
 איז קראנק זאל מען אים גיט היילען אונ מען פאר אים גלישמ
 שונקען קיין פתנה אונ דיא מצוה גיט אן אויף יעדער ארם
 אונ יעדער צייט :
 (מכו) ולא תחתן בם . דאס איז די מצוה אז מען פאר זיך גיט

העמים חשק יהוה בכם ויבחר
 בכם כפי אתם המעט מכל העמים:
 כי מאהבת יהוה אתכם ומשמרו
 את השבעה אשר נשבע
 לאבותיכם הוציא יהוה אתכם ביד
 חזקה ויפדך מבית עבדים מיד
 פרעה מלך מצרים: מפמיר ויבדעת

אתון מקל עבדי צבי
 יי פכון ואתרעי ככון
 ארי אתון זערין מקל
 עממיא: ארי מדרתם
 יי יתכון ומדנפר ית
 קומא די קנים לאבתכון
 אפק יי יתכון פידיא
 תקיפא ופרקדא מבית
 עבדותא מידיא דפרעה
 מלכא דמצרים: ויבדעת

בעל המורים

מרכס. כתיב חסר לומר מרכות שנסכ אהם ממעטין עלמס: כי אהם הנועם ה' מעש יי' ומספחיה כפרתם פתחם וחי' כלום הרי סיה. וכשתרף עניהם ה' כות לפחד יהיו כעבים:

רשב"ם

מכל העמים. אנשי ליב יענין והמהו וכו' משה רבינו היה סבור שישראל היו עמים כוח הדבר שיהיו כרוכים מכל האומות שבטלים שיעזרו לאמר לא מרובכם. תוד שאמר חסד ה' בכם. וכו' כשבול שהם מרובים יאהב ה' אותם. אלא כך פירושו לא שאמר לשלה נשל נים רבים סגור החתי

רש"י

מנדילוס עלמסכ כאלני משפיע לכס טובה לפיכך השקתי ככס: כי אהם המעט. הממעטין עלמסכ כנון אכרהס שאמר (בראשית יח) ואלכני עפר ואסר וכנון משה וזהו שאמר (שמות טז) והטו מה לא כנכוכדנדר שאמר (ישעיה יד) אדמה לעליון וסמריז שאמר (סס לו) מי ככל אלהי הארצות והירס שאמר (יהוה קל כה) אני מושכ אלהים ישבתי: כי אהם המעט. הרי כי משמש בלשון דהא: (ה) כי מאהבת ה'. הרי כי משמש בלשון אלא לא מרובכם חשק ה' ככס אלא מאהבת ה' אתכם: ומשמרו את

בית יהודא

ניט ווייל איר זענט פיל (ומדרשו) דר מדרש זאגט (פי שאין אתם כנדילים עממיכם פלאי משפיע קבם סיה) ווייל איר זענט ניט גרויס ביי זיך זען הקב"ה ניט צו אייך פיל נאכט (ליבך השלך ככס) דריבער גרויסת הקב"ה צו אייך: וכו' אתם המעט. מיינט מען (מפעטין עממכם) איר מאכט אייך קליון (גלין אברהם שאמר ואלכני עפר ואסר) אזו וויא אברהם אפילו הקב"ה הט אים גיבעטשט מיט אפעס גנון פון דעסטרועען קיין גאנץ ווארן שאפיר אויף זיך איר מיד אונ אונ ונגנון משה הט ער גנאנט אויף זיך קום זענן סיר (לא כנכוכדנדר שאמר האבן גנאנט אויף זיך קום זענן סיר (לא כנכוכדנדר שאמר ויעל ויין גליון צום איבערשטין, צוא הקב"ה וסמריז שאמר מי בקל אלתי הארציות) ניט ווי סמריז וואס ער האט גנאנט אזו ווי די נאטר פון אלע לענד האבן ניט גקענט רעכטין נישער לענדער פון מין האבט אזו (והט הקב"ה ניט קענען רעכטין וירושלים פון מין האבט (הקדמ שאמר אני מושב ארצם (שכתי) תירם הם גנאנט איך בין געזעסען אויף מיינע הימלען וויא הקב"ה: וכו' אתם המעט. זאגט רש"י וכו' זה משמש בלשון דהא) דער ווארנט פי איז שייכש דהא ווארנט ודס תיחסט ווייל איר זענט ביי אייך קליון: (ח) כי מאהבת ה'. זאגט רש"י (דבי כי משמש בלשון אלא) דער ווארנט פי איז שייכש אלא. נאר (לא מרובכם חשק ה' בכם) ניט ווייל איר זענט פיל ווארניסע פאלקו האט הקב"ה גע'רוקס אין אייך (אזא מאהבת ה' אתכם) נאר ווייל הקב"ה הט אייך ליב (ומשמרו את השבעה) מיינט מען (נחפתם שפרו את השבעה) ווייל ער האט געהיט די שבעה קום ער

אדמה דעליון) ניט וויא כנכוכדנדר וואס ער הט גנאנט איך מי בקל אלתי הארציות) ניט ווי סמריז וואס ער האט גנאנט אזו ווי די נאטר פון אלע לענד האבן ניט גקענט רעכטין נישער לענדער פון מין האבט אזו (והט הקב"ה ניט קענען רעכטין וירושלים פון מין האבט (הקדמ שאמר אני מושב ארצם (שכתי) תירם הם גנאנט איך בין געזעסען אויף מיינע הימלען וויא הקב"ה: וכו' אתם המעט. זאגט רש"י וכו' זה משמש בלשון דהא) דער ווארנט פי איז שייכש דהא ווארנט ודס תיחסט ווייל איר זענט ביי אייך קליון: (ח) כי מאהבת ה'. זאגט רש"י (דבי כי משמש בלשון אלא) דער ווארנט פי איז שייכש אלא. נאר (לא מרובכם חשק ה' בכם) ניט ווייל איר זענט פיל ווארניסע פאלקו האט הקב"ה גע'רוקס אין אייך (אזא מאהבת ה' אתכם) נאר ווייל הקב"ה הט אייך ליב (ומשמרו את השבעה) מיינט מען (נחפתם שפרו את השבעה) ווייל ער האט געהיט די שבעה קום ער

שפתי חכמים

דכתיב כי יסיר את נכך דמנעם דהיית טעם הוא חללעל מיני' ואמה הוא נחית טעם ואין לומר דמניח טעם ארישא דקרא דכתיב נכך לא חתן לנני דלתי' הליל כי יסיר את פקד וגו' ואין לומר דקאי

דעת וקנים מעלי התוספות

דהויה ומפרש הכי לא מרובכם חשק ה' בכם כי אם מאהבת ה' אהבם ומשמרו את השבעה. וא"ת כיון שלא חשק בנו כי אם כבוד חוקף השבעה א"כ למה נפרח לקיים מצותיו לכך כתיב וירעת כי ה' אלהיך הוא אלהי האלהים וגו' שומר הברית מסתין ברית השבעה והחסד עד שיצא אהבו ושמרי מצותיו לאלף דור כלומר עד אלה דור הוא מסתין עד שיצא דור כשר שומרי המצות לקבל שכר השבעה אשר נשבע לאבותינו:

פירוש לתורת אלהים

(ח) כי מאהבת יי אתכם ביי עברט ווייל גאט הט אייך ליב ומשמרו אונ ער ווייל הימטען ריא שבועה אשר נשבע לאבותיכם ווס ער הט לשווארין צו אייערע עלטערן הוציא יי אתכם דרום הט גאט אייך אום גי'צונגין ביד חזקה מיט דר שטארקת ויפדך אונ ער הט אום גיליינט דיה פון דעם ארמט וואס איר ניט דארמין קנעקט גווען מיר פרעט מלך מצרים פון דר האנט פון פרעה דר מלך פון מצרים: (ט) וידעת אונ דו ואלקמ:

ביסמ אהיי'לג פאלק ליי אליהו צו גאט דרין גאט דר אין דיר הט גאט דרין גאט אום דר וויילמ להיות צו זיין צו אים אנליבט פאלק מכל העמים פון אלע פעלקער ווס זעגן אוף דר ערד: (ו) לא מרובכם ניט סממח איר זענט מער פון אלע פעלקער חשק האמ גאט אין אייך גיליינט ויבחר אונ האט אין אייך אויס דערקוויילט פי אתם המעט ווארום איר זענט ווינציגער מכל העמים פון אלע פעלקער [פיון ג'י'ל]:

אֲרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא אֱלֹהִים
 אֱלֹהֵי מְהִימָנָא נְמַר
 קִימָא וְחִסְדָּא לְרַחֲמֹתֵי
 וְלִנְמֻרֵי פְקוּדוֹתֵי לְאַלְפֵי
 דְרִין: יוֹמְשִׁלִם לְסַנְאֹתֵי
 מְכֹן דֵי אֲנֹן עֲבָדִין
 קְדָמָהּי בְּחַיִּיהוֹן
 לְאַכְבְּדִיהוֹן לָא מְאַחַר
 עֲבָד סָב לְסַנְאֹתֵי
 מְכֹן דֵי אֲנֹן עֲבָדִין
 קְדָמָהּי בְּחַיִּיהוֹן מְשִׁלִם
 לְהוֹן: י" וְתַשֵּׁר יְת
 תַּפְקְדָתָא וְיֵת קִימָא וְיֵת

כִּי־יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ הוּא אֱלֹהִים
 הָאֵל הַנִּצָּאֵן שְׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד
 לְאַהֲבֵיו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתוֹ מִצְוֹתָיו קָרִי
 לְאַלְפֵי דוֹר: יוֹמְשִׁלִם לְסַנְאֵי אֵל
 פְּנֵיו לְהַאֲבִידוֹ לָא יֵאָחֵר לְשִׁנְאֵי אֵל
 פְּנֵיו יִשְׁלִם־לוֹ: י" וְשִׁמְרֵת אֶת־
 הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־

ת"א ויבטחי כוסה ל: ומשלם עיוניו כ: לא יאחר ע:

רשב"ם

נוי גדול אשר רבו אושיעא מי כמשה ואת שידעת אומיא של אלהי ויעם
 פה הוא ספק פה רבו עושים זרעים האך הוא מהבנים וכו' סי' ה' ה' ה' ה'
 אושיעא דתהו . תוספ"ל ביישר פיה פרשת למצוא בנינו . אמר רבי זעיר
 אדם יש לו בן בית פסח ראשונה וכנס אצלו ומשיבו על דתק על הסבה שניה על
 הכסף שלישי על ספסל רביעי אמר כמה פלוני דתק על דתק על דתק על דתק
 אבל הקב"ה כל ישראל דחקין אותו בחסלו והוא שופט ושכח לכך נאמר מי
 כה' אלהינו בכל קראנו אליו . א"ר יצחק כשר ר' יהודה עברתה כוכבים
 נראית קריכה שנאמר ישאתו על כתף יסבחו והיא ורקת למסוף אף יצטק
 אליו ולא יענה . אבל הקב"ה נראה רחוק כמה דאם אמר מן הארץ עד
 לרקיע חסא שנה וכן כין כל רקיע ורקיע וכו' ואדם נכנס לביה הבכסת
 ולוחש והקב"ה שופט תפלתו הר"ד בכל קראנו אליו . כילסדנו פרשת אם

מכל מקום . על ואת אמי משיב לכם כי אם לא תספרו מצותיו לא תירשו את
 הארץ והוא לא ימטר על שבעות כי זו היא סודותיו שומר ומספין את הברית
 והחסד שנשבע לאבות לקיים מה שבטויתו עד אף דור לאותו דור שיהיו
 אהבו ושומרי מצותיו וזה שאמר לשבעו ומספין את רביו והיה עקב השפעת
 גני ושטר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד . לך ישמרתה ולא יסחין עד
 אלה דור: (י) ומשלם לשונאיו אל בנינו . מלשון אמתו לא מפני בחייו לו ולכתי
 עד דור רביעי וזה לא יאחר או עד רביעי . וזה פשוטו וזה
 הוא מלה שבה סוכה ספרת מורעיות שעה המאמין לא יענה סרביע
 ויאלץ אלא גמול החסדים אצל שומריהם אלא דורות צדיק אתה תספר
 צדקתו אף ילידו אותך של אלה דור שיפאם הים: (יא) ושמרת . כמו
 שירשתי לך סמנו של דבר: היום לשומרי . כאגרת ילמדנו בענין כי מי

בית הדרוא

השבועה . מחמת שמרו י את השבועה : (ט) לאלף דור .
 ולהלן הוא אומר (דברים ה) לאלמים כלן סאח סמוך אלל
 לשומרי מצותיו העושין מיראה הוא אומר לאלף כ ולהלן
 שהוא סמוך אלל ללוהביו העושין מראה ששכרם יותר
 גדול הוא אומר לאלמים : ללוהביו . חלו העושין מהשכר:
 ולשומרי מצותיו . חלו העושין מיראה: (י) ומשלם
 לשנאיו אל פניו . בחייו משלם לו גמולו הטוב ל כדי

הם נעשו אותן צו איינרע אלטערן: (ט) ולאלף דור . פרענט
 רש"י וילקח הוא אומר לאישים דארבען זאגנט דער פסוק
 הקב"ה טרה חסד צו צניוי מווענד דורות אונ דא שפייט
 דר חסד און גאר צו מווענד דורות . אנפ"ד רש"י זכ"ל
 שראו סמוך אלל לשומרי מצותיו העושין מיראה הוא אומר
 לאלף נוי"ה דא שפייט לעבען לשומרי מצותיו . נוס ווי
 הישען די מצות גאר נוי"ה זיי האבען מורא פר הקב"ה עד
 זא"ר זיי ניש שפראגען . זיינע זכבת אין גאר ביז מווענד
 דורות וילקח שראו סמוך אלל ללוהביו דארבען שפייט לעבען
 האבען לייב צו הקב"ה (ששק"ם יותר גדול) אין זיינער שבר
 אין ביז צניינא מווענד דורות: ואיךביו . מיינט מען (אלו העושין מאהבין) די נוס שיהען מצות נוי"ה זיי האבען לייב
 הקב"ה: וילשומרי מצותיו . מיינט מען (אלו העושין מיראה) זיי האבען מצות נוי"ה זיי האבען מורא הקב"ה זא"ר זיי
 גיט שפראגען: (י) ומשלם לשנאיו אל פניו . קען מיינט ובעשין טובים וזאם עד סוף (קדי' האביו) מן העולם הבא)
 אים הקב"ה זיין שבר אויף דיא וועלט פאר זיינע מצות

שפתי חכמים

דעת זקנים מכעלי התוספות
 (י) ומשלם לשנאיו אל פניו . כלומר לאותם שהם שנאיו מיר
 משלם להם גמול מעשה יריהם ולא יאחר לשנאיו לכן ושמרת
 את החקים וגו' והיה עקב תשמישו כלומר אם תעש כן
 ושמרתם ושמר את ה' אלהיך לך מיר את הברית ואת החסד
 לא יסתין לאלף דור אלא לך ישלם זה הגמול הטוב כי הראשון
 לשבעת המצות יהיה זריו ושכר: חסלת פרשת ואתחנן

איסוף דקרא כדמעת פשוט של קרא וכו' לא תקח לנך ולנך כתיב
 כי יסיר את נכך לו אינו דלא כתיב כי יסיר ולי קאי איסוף הל"ל כי
 חסיר ל' נקבה אלל בנו של כתיב וכו' כלומר ויסירנו כותמי מחתי
 אכל כן נכך הכל מן הכותים אינו קרוי נכך ונמשה לא הקפיד' התורה
 עליו מפני שכבר חוסר הוא: שמה"ס הוא אין שומרו כמקום מן
 כדמעת כרוב המקומות רק הוא מ"ס הבינה: כ כלומר הכ סין
 מיראה לאלף דור והעושים מהשכר אלמים דור אף על פי דכתיב כתיב
 כתיב ללוהביו לפני שומרי מצותיו ים לומר ללוהביו מוסב אלגמיל
 וכן לעיל מתי דכתיב אלמים מתי לשומרי מצותיו אף הם
 ולשומרי מצותיו קאי תמה שעתו אחריו לאו דור כתיב הכא: ל

פירוש לתורת אלהים

לעבן ער בצאלט דעם רשע זיין שבר פון רי מצות
 אופ דר וועלט להאביו בדי ער זאל אים מאכן פר
 לירין פון עולם הבא לא יאחר לשנאיו ער טומ גיט
 זאמין צו זיין פיינט זיין שבר פון רי גוטע מעשים
 צו בצאלין אל פניו ישלם לו פר זיין לעבען בצאלט
 גאט כרוך הר"ד אים: (יא) ושמרת אונ דו זאקסט

לעבן ער בצאלט דעם רשע זיין שבר פון רי מצות
 אופ דר וועלט להאביו בדי ער זאל אים מאכן פר
 לירין פון עולם הבא לא יאחר לשנאיו ער טומ גיט
 זאמין צו זיין פיינט זיין שבר פון רי גוטע מעשים
 צו בצאלין אל פניו ישלם לו פר זיין לעבען בצאלט
 גאט כרוך הר"ד אים: (יא) ושמרת אונ דו זאקסט

דיניא די אנא מפקדן המשפטים אשר אנכי מצוך היום יומא דין למעבדיון לעשותם: פ פ פ

ק"ח עוריל סיון ומסרין נחמו נחמו עמי ביטעה סיון מ' :

תו"א א"י מנחם ט"ו כ"ד :

רשב"ם

ובישיב. כך אמר הקב"ה לישראל קראת שמע פרוהונא שלי. וכן בפסוקא דבחרש השלישי אל היו דברי אנדה של חורה בעינד כפרוהונא שלי. פי' הערד. פרוהונא ארח: (ול"ג שהיא עקדה וצווי כהבא [כפועל]:)

שפר תשפרן. ופי' היבוי יש בקיש שמשמרת ופי' אכויס. ושור בילעו ובסיקתא דשור או כשם ששלן לטלן ששלח פרוהונא שלי לפדינה נשלוה תפרו על רגליהם וסעו את ראיהם וקראו אותה באיפה הרתת

רש"י

להאכידו מן העולם הבא: (יא) היום לעשותם. ולמחר לעולם מ הבא ליעול שכנס: חסלת פרשת ואתחנן

בית יהודה
ער זאל אים פארלירען פון די וועלט נוס זיין נשמה וועט אהין קומען: (וואו גרויס געשיטסן). היינט אויף די וועלט דארף מען טאהן מצות אויב מעשים טובים (והפחד דעלם הבא יסוד שגורם) און מארגן צו עולם הבא וועט מען נעמן דעם שגור פון די מצות:

שפתי חכמים

גמול הטוב וכפיא כתיב להאכידו: מ פירוש שמלת היום נדבק עם לעשות לא עם מנחך ללעיל מיניה כי לא הים הליווי היום: חסלת פרשת ואתחנן

פירוש לתורת אלהים

הימן די נבאמא ואת אונ די גזעין אונ די דינים אשר וואס איף היים דיר היינט צו טאן זייא (פיו ס"ו):

הפמרת ואתחנן בישיעה סי' מ'

נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: דברו על לב ירושלם וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד יהוה כפלים ככלי חמאתיה: קול קורא במדבר פנו דרוך יהוה ישור בערבה מסלה לאלהינו: כל-גיא יגשא וכל-הר

פירוש ע"מ

מאפעל אקעגען אלע אירע זינד דאס איז גיווען איבער אירע זינד און איבער דיא זינד פון אירע עלטערען זאגט ישעיהו קול אקול פון רוח הקודש רופט אום אין דר מדבר אין דעם וועג פון ירושלים און זאגט פני דרוך יי ראמט אום נאמט וועג דרו די פר טריבענע ישראל זאלן קאמן דארטין ארום אום קערן זיך צו ירושלים ישור מאכט גלייך אין דעם פלאץ איין איינגשטרעמענעם וועג צו נאמט פאלק גל גיא יגשא אימליךר טאל וועט דער הויכן ווערען וכל הר הנגב: ישליו און אלע פערג און הייך

נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם איינער נאמט מוט זאגן צו די נביאים איר נביאים זייט מנחם מיינ פאלק ישאל דרו קעט אויף דעם הארצן פון ירושלים וקראו און רופט צו איר כי דם ויא וועט דער פילט ווערן לעתיד מיט אלע מענטשן וואס זענען פאר טריבן גיווארן פון איר אדער כי מלאה נבאה מיינט מען עם איז דר פילט גווארן איר צייט כי נרצה ענה דען עם איז באווייליגט גווארען איר זינד הקב"ה האט געשייקט איר זינד כי לקחה מיד יי ווייל ויא איז גשטרראקט גווארן פון הקב"ה כפלים ככלי חמאתיה

יהודה

דר דאקטאר פון סוף. און פארשטייט גוט ווס אקאנקויט איז, און אזוי ווי איר זעהט מיה לעבעדיג פיר איה, אזוי איז געווען אז דר קאנקאר וועט בענוגד ווערן. דס זע"מ. ע זענן מיר אין אויגן גלית, די פערקער זאגן צו אונז עם איז אויסקום איישר האפענונג איר וועט פון גלית גוט אויס-געלייזט ווערן און דר בית המקדש וועט גיט געבומ ווערן. קומט ישעיה דר נביא פון הקב"ה און זאגט צו די זיידן איר זאלט וויסען אזוי ווי איר האט גענוגת אין מיר אז אויך בין אנביא פון הקב"ה, זאלט איר זיין זיכער אז הקב"ה האט מיה געשיקט איה זאל איה טרייסטען איר וועט געווען אויסגעלייזט ווערן, איה קען איה גיט זאגן אנעוועס צייט ווען דס וועט זיין, אבער זיין וועט געווען איינער אויס-לייזונג, דס זאגט דר פסוק נחמו עמי יאמר אלהיכם, איינער זאגט האט געזאגט צו מיר איה זאל איה טרייסטען אז איר וועט געווען אויסגעלייזט ווערן:

משלי
נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם. די חסודרה לייגען מיר פון חורבן בית המקדש פון היינט, וועדער יאר, וועלכע שמחה האבן מיר מיט די חסודרה. דעם השעה קאב איז מאקי געווען אמתר טרויער, מען האט געפאמט, גענאנגן בארשים, געוועסן אויף די ערד ווי אכלים, געזאגט קינות, געוויינט, אבער די טרייסטונג פון דעם שבת מיט די חסודרה? וואס איז די חסודרה? מיר זעהן קיין נחמה, גאר דר ענין איז למשל איינער איז שטארק נבאגט געווען, דאקטאירעם האבן געזאגט עם איז, קיין האפענונג ער זאל געווינד ווערן, זיין ווייב און קינד פאסר און מוסר אלע האבן געוויינט, דערנאך איז געקומן אין שטאט אדאקטאר פון סוף, האט מען אים געבעטן ער זאל קומן זעהן דעם קאנקאר, דר דאקטאר איז געקומן און האט געפראכט דעם קאנקאר, און האט געזאגט דר קאנקאר וועט געווינד ווערן, ער איז טאקי שטארק קאנקאר גאר גיט צום שטארקן, ווי זאגט עם וועט זיך זעהן די קאנקאייט קען איה גיט וויסן, עם קען זיין גאר עטליכע טעג, און עם קען זיין אהרש, און עם קען זיין ביי איר, אבר שטארקן וועט ער גיט, ער וועט געווען געווינד ווערן, אזוי ווי איר ווייסט איה בין רופען

הפסרת ואתחנן

מת

יהודה הנה אלהיכם: הנה אדני יהוה בחוק יבוא וזרעו משלה לו הנה שברו אתו ופעלתו לפניו: ברעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ מלאים ויחזיקו ישא עלות ינהל: כי מדר בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלם הרים ונבעות במאזנים: מירתכן את רוח יהוה ואיש עצתו יודיענו: את מי נועץ ויבינהו וילמדוהו בארח משפט וילמדוהו דעת ודרך תבונות יודיענו: הן גוים כמר

פירוש ע"מ

גישמעקט אין ווייכע ערד נוא ווען גאט קען מקיים זיין די הבטחות מי ווער האט אן גברייט דעם רוח הקודש אין דעם מול פון ריא נביאים יי פאר וואר גאט. הט אים אן גברייט דרום אזי ראוי מען זאל גליבען דריגען ואיש און זיין עצה מאן דס איז דר צדיק הט גאט זיין רוח הקודש אים מודיע גיוועזן: זאגט ישעיהו את מי מיט וועמן טוט גאט זיך בראמין אזו ווי ער טוט זיך בראמין מיט די נביאי ישראל אזו ווי מיר געפינן ביי אברהם האט גאט גזאמט הסכמה זאל איה דען פר הוילין פון אברהם ווס איה וויל טאן צו סרום ויבינהו אדער וועמן האט גאט גימאכט פר שמיין אונ לערנן ער זאל גיין אין דעם וועג פון משפט וילמדוהו אונ הט אים געמאכט לערנן וויסען שאפט ודרך אונ הט אים מודיע גיווען דעם וועג פון פר שטענדיקייט אזו ווי ער הט גיטאן צו אברהם דס ער הט אים גיגעבן איין הארץ ער זאל אים דר קענן פון זיך זעלבערט אונ זאל פר שטיין אין דר תורה אונ זיינע גירען האבן גיקוועלט חכמה הן די היידן זענן חשוכים ביי גאט אזו ווי דר ביטור מראפין ווס מריפט אראפ ווספון אים פולט דר עמער ויבטח אונ אזו ווי דאס אפרייבונג פון ריא קופערנע וואג שאלען ווס עם ווערט אפגריבן פון שימל הן די זענן גאכט פר גאט אזו ווי דר דינר שטוב ווס ווערט אונעק גיטראגן דורך דעם ווינר אדער אזו איז דר פשט מי תכן ווער הט אן גברייט גאמס רוח ואיש אונ ווער איז גאמס עצה מענטש ער זאל מודיע זיין איין עצה צו גאט הן גוים די היידן זענן דאך גיאכט פר אים אזו ווי דר ביטור מראפין וואס מריפט אראפ פון דעם עמער אונ

צו קומן פר דר צייט אזו ווי איין גקכה איז גיט גישווינד אונ גיאייקט הנה גאט דער האר וועט קומען מיט שמארקייט וירחי מושלה לו אונ זיין אדעם וועט גיוועלטיגן צו אים הנה זיין גופר שבר ווס ער וועט געבן צו די צדיקים איז אן גברייט מיט אים ופעלתו לפני אונ דר שבר פון דר ארבת ווס ער דארף געבן צו צדיקים ווייל וייה האקען אים גירינט דר שבר איז אן גברייט פאר אים כרחה אזו ווי דר פאסקה טוט פאשן זיין סטארע מיט זיין ארעם יקבץ מלאים טוט ער איין זאמלן די שעפעלקה ויחזיקו ישא אונ אין זיין שום טוט ער ווי סראמין עלת ינהל די וויגיריגע שארף טוט ער פירן באמקח אזו וועט גאט פירן דיא ישראל אז וייה וועלן זיך אום קערין. זאגט ישעיהו מי ווער הט גימאסטין מיט זיין טרים אדער מיט זיין בלי די וואסערין פר וואר גאר גאט הט עם גיטאן ושמים בורה הן אונ די הימלען הט ער גימאסטין מיט זאמאס וכל בשלש עפר הארץ אונ הט גימאסטין מיט איין שלישי די שטוב פון דער ערד גאט הט דיא וועלט גימייקט אונ דריי חלקים איין שלישי אזו מדרך אונ איין שלישי אזו ושוב אונ איין שלישי איז זמים אונ מייקען אדער וכל בשלש מיינט מען ער הט גמאסטין די וועלט מיט איין שפאן דהיינו פון דעם גראפען פינגר ביי אין דעם גרעסטן דס איז דר דריטער. אדער בשלישי איז איין גאבן פון איין בלי ושקל אונ ער הט גיוואגן מיט איין וואג די בערג ויבטח אונ די הוכע ערטר הט ער גוואגן מיט די וואג שאלין ער הט גיוועהן וועלכער פארג עם איז שווער הט ער אים אריין גישמעקט אין הארבעט ערד אונ די גרינגע בערג הט ער אריין

משרי וועלן דאך גיט וויסען וועלכע צייט זיי זאלן ארויסגיין פון גלות, דריבער זאגט דר נביא וקראו אליה. איר זאלט זיא רופן, אונ דר פסק ווערט געמיינט אין צוויי טייל, דברו על לב ירושלים, ווען דארף מען רירן אונ די הארץ פון ירושלים רייד פון מריסטונג מי מלאה צבאה, אונ זיא הט געזאגט ביי איר צייט איז מנהל בעוואונן, אז ווען איז וקראו אליה, ווען דארף מען זיא רופען בי גרצה ענה, ווען איר וינד איז בעווייליגט בעווארן, אונ הקב"ה הט זיי ארויסגענומען פר די צייט, בי לקחה מיד ה' בפלגים ככל משאיה, ווייל זיא הט בענומען פון הקב"ה מאסיל פר ארע זינר, ווי מיר געפינן יודן האבן געדארפט זיין אין מצרים פיר הונדערט יאר אונ זיי זענן גאר געווען דיא העלפט, צוויי הונדערט מיט צעהן יאר, ווייל זיי האבן געארבעט מאסיל, ווס זיי האבן געדארפט ארבעטן אין מיר הונדערט

יאר, האבן זיי געארבעט אין צוויי הונדערט מיט צעהן יאר, ביי דעם גלות קען איה אזו זיין, אויב יודן וועלן חיי האבען גרויסע צרות אין גלות ווס איין יאר וועלן קענען גערעכנוס ווערן פר צוויי יאר, אדער פר מער, וועלן יודן ארויסגיין פון גלות פר זייער צייט: גתמו נתמו עמי, ווס שטייט צוויי מאל נתמו, זאגט דר מדרש נתמו החיים, נתמו החיים, איר זאלט מרייסטן די לעבעדיגע זיי וועלן ארויסגיין פון גלות, אונ איר זאלט מרייסטן די טויטע, ווייל ווען קיינע ווינט קומן וועלן די מחים לעבעדיג ווערן אונ אויפשייטן פון זייערע קברים, נאך אשט איז נתמו נתמו, איר זאלט מרייסטן די צעהן שבתים, אונ איר זאלט מרייסטן די צוויי שבתים, דר ילקוח שרייבט כבי ברכיה זאגט פון רבי לויס וועגן למשל איינר הט געהאט אנווייז גארפן, הט ער געגעבן דעם ווייניגארפען צו א אריס וצו

הפמרת ואתחנן

מדלי וכשחך מאזנים נחשבו הן איים פבך יפול: ולבנן אין די בער וחיתו אין
 די עולה: כל הגוים כאן נהדו מאפס ותהו נחשבו-לו: ואלימי תדמיון אל ומה
 דמות תערכו-לו: הפסל גסך חרש וצרה בזהב ירקענו ורתקות כספ צורף:
 המספן תרומה עין לא יירקב יבחר חרש חכם יבקש-לו להכין פסל לא יפוט:
 הלא תדעו הלא תשמעו הלא הגד מראש לכם הלא הבינתם מוסדות הארץ:
 הישב על-חוג הארץ וישביה פהגבים הנוטה כדק שמים וימתחם פאהל לשבת:
 הנותן רוזנים לאין שפמי ארץ פתחו עשה: אף בלגנפעו אף בלגנרעו אף בל-
 שרש בארץ גזעם וגם נשר פהם ויכשו וסערה פקש תשאם: ואלימי תדמיוני

פירוש

ווי אוו קענען זיי אים לערנן ילגנו און דר וואלד
 איז גיט נגוד צו פרענן אף נאמס סובח ויהי און
 דיא חיות פון דעם פערלד זענן גיט נגוד אויף צו
 צו ברענגן פירות פון אים אדער דס אלץ אויגים
 נגוד סכפר צו זיין אוף די זינד פון די היידען פל
 היליס אלע היידן זענן אזו וויא גישט אקענין-אים
 מאפס נאך ווייניג פון גיט און לערקייט זענען זיי
 גיאכט ביי אים: נאנט ישעיהו צו די היידען אין
 זיין צייט ואל מי אונ צו וועמן מוט איר גלייבן גאט
 יפה און נוס פון אנגישטאלט מוט איר אנריכטען
 צו אים הפסל קענט איר דען גאט גלייבן צו דעם
 בילד ווס דר מייסטר פון איינן מוט אים אום גיסן
 פון איינן אדער פון קופר וצורף און דר גאלדשמיד
 מוט אים דר נאך ברעקן מיט פלעקן פון גאלד
 ורהקות און וילפערנע קייטין מאכט דער גאלד
 שמיד צו אים און מען זאל אים טראגן דר מיט.
 און ווען מען וויל מאכען אהילצערעם בילד מוט
 מען און הפסלן דר ווס איז גוואנט און גילערינט
 צו פון שמיין צו אפ שייך צווישן דעם האלץ ווס
 קאן אקוים האפן און צווישן אנדערע העלצן וואס
 הערן גיך פון פוילט דר מענטש זען מוט אום דער
 וויילן אהאלץ ווס ווערט גיט גיך פון פולט הרש
 און אקלונן מייסטר מוט ער וויבן צו זיך להבין ער

משרי

אמענטש ווס זאל אכטונג געבן אוף דעם וויינגארטן ווען
 די ניין איז געווען גוט האט דר בעל הבית געזאגט ווי גוט
 איז די ניין פון מיין וויינגארטן. און אז די ניין איז
 געווען שלעכט, האט דר בעל הבית געזאגט ווי שלעכט איז
 די ניין פון מיין ארים, האט דר ארים געזאגט צום בעל
 הבית ווען די ניין איז גוט איז די ניין דייער און ווען די
 ניין איז שלעכט איז די ניין מיינע? די ניין איז אייביג
 דייער, ווען זיא איז גוט אדער שלעכט, אין אנהייב ווען
 הקב"ה האט געזאגט צו משה גי צו פרעה, האט הקב"ה
 געזאגט צו אים געט ארויס מיין פאלק פון מצרים, און
 ווען יודין האבן געמאכט דעם עגל, האט הקב"ה געזאגט צו
 משה דיין פאלק האט געזינדיגט, האט משה געזאגט צו
 הקב"ה, ווען די יודן זענן צדיקים זענן זיי דיין פאלק און
 ווען זיי זינדיגן זענן זיי מיין פאלק, אייביג זענן זיי דיין
 פאלק, ביז הקב"ה האט זיי צוריק גערופען מיין פאלק,
 דרייפן האט הקב"ה איצט געזאגט וויך דעם גביא ושעיה
 גחמו נחמו עמי, איר וואס סרייסטן די יודין איר וואלט זיי
 זאגן אויך האב געזאגט זיי זענן עמי, מיין פאלק, יאכר

הודא

אליהים, אפילו ווען הקב"ה וועט גערופן ווען אליהים,
 ער וועט אייך שטראפן מיט מרת הדיון, פון דעקטווענגן
 ווערט איר גערופן איר ווייט די פאלק פון הקדוש ביה:
 נאך אפישט איז נחמו נחמו עמי יאמר אליהים, הקב"ה
 וועט זאגן צו די גבאים איר וואלט סרייסטן מיין פאלק,
 ווס זאל זיין די סרייסטונג? זאגט מה אקרא, דר גביא
 וועט: זאגן ווס זאל אויך רופן? אויך וועל די יודין סרייסטן
 זיי ווערן אויסגעלייזט ווערן פון גלות, זיי זענן צוויי מאל
 געקומן אין גלות, און נוס איז די נאנצע מורה פון דעם
 אויסגעלייזט ווערען, אז דר מענטש מוז שארפען און
 ווערט פארזווערעט און פארזווערעט, האט הקב"ה געזענעט,
 ביז איצט זענן די אויסלייזער געווען מענטשן, און ווי די
 מענטשן זענן גיט געווען אויף אייביג איז זייער אוקליונג
 אויך גיט געווען אויף אייביג, אכר איצט וועט זיין די
 אויסלייזונג דער אליהים, דורך די רייד פון הקב"ה וקום
 לעולם, וועט אלץ שטיין אויף אייביג, די אויסלייזונג וועט
 זיין אויף אייביג, די וודין ווערן זיין אויף אייביג:

הפטרות ואתחנן

וְאִשָּׁה יֹאמֶר קְדוֹשׁ: שְׂאוּרְכֵרוֹם עֵינַיְכֶם וְרֵאוּ מִי־בְרָא אֱלֹהֵי הַמּוֹצֵיָא בְּמַסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא אוֹנִים וְאִמְרִין כַּח אִישׁ לֹא נִעְדָּר:

פירוש ע"מ

אונ דר שטורעם ווינט טומט זיי אונעק טראגען אזו ווי אשטרוי דעם גאט ווס טומט דס אלץ האט איר געדארפט דיין ואל מי אונ צו וועמען ווילט איר קיין גלייכן אונ איר זאל גלייך זיין יאמר טומט זאגן דר הייליגער גאט פון די ישראל שא הייבט און צום היסל אייערע אונן ויראו אונ עקמה ווער גמ באשאפן דיא אלע חזילות וואס ווערן גייערן

מנין המצות כסדר עקב יש כה מ' מצות ו' עשין וז' לאוין .

[בחן] (לאו רמז) שלא ליהנות מצדו ותכשיטין שיקטפו בהן לעבודת כוכבים שנא' לא תחברו כסף וזהב עליהם : [תכס] (לאו רז) שלא נדבק ותחבר שום דבר מצבורת כוכבים ומשטמשה ותקרות שלה וכל מה שיחם עליה כדי ליהנות ממנו שנא' ולא תביא הנהבה אל ביהך : [הל] (שם קט) לברך ברכת הלהם אחר אכילת הלהם כדי שביעה שנא' ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך : [הלא] (שם קס) לאתיב את הגרים שנאמר והאבהם את הגר וגי' : [הלכ] (שם קע) לראה המיד בהלא יתברך ולהתפחד ממנו שהוא משנית ומנושג לעוברים על רצונו שנא' את ה' אלהיך תירא : [הלג] (שם קפ) להתפלל בכל יום שנאמר ואוירי העבוד : [הלד] (שם קפז) להתחבר ולהתחיד ולהתמיד עם חבבי התורה האבותיים שנאמר וכו' תדבק : [הלה] (שם קפח) להשבג בשמו ית' בעת הצורך לקיים דברי מהרברים או להכחיש שנא' ובשבו חשבני :

אונקלוס

דברים ז עקב

יב ויהי הלה די תקבלון יב והיה א עקב תשמעון את ית דיניא האלון

בעל הטורים

רשב"ם

(יב) והיה עקב . לעיל מיניה כתיב היום לעשות ומיין ליה עקב כנולד היום לעשות אבל כשרה עקב פי' כסוף . עקב מיוחס פי' ב"ד הכרות החלשות וזהו כשרים עקב רב אל שמור עקב מזה רמז ענה למוד מן העקב הוה סוף אחר הרגל דרך ענה ולפיכך אינו ניגף כמו אלכשת הרגלים : המשפטים פי'א קפולה שיש לפשט

בית יהודה

רש"י

(יב) והיה עקב תשמעון . וזאת רש"י . ואנס ורמז קלות שאדם רש בגביו תשמעון . אויב איר וועט הערן וזאג טרעפן אויף זיי מיט די פים , ונס זענען גאר ניט גערעכנט

שפתי חכמים

דעת זקנים מבעלי התוספות

א ר"ל מה דכתיב עקב סוף לטון יתן משמע דודאי הוא שימנו אל הנלות כמו כלכרס : דכתיב עקב אשר שמע בקולי וגו' קאי אדכר סוף דדלי דהא אכרס שזע בקולו ורזה לטות את נט אל כן כלן כמי משמע סוף הוא שימנו והא אמרין הכל כדיל שמים חוץ מיראת שמים ועל זה פירש לטון עקב היינו המלות הקלות וכו' כלומר שאינם חשופים כענין אדם לקבל עליהם מתן שכל גדול לכך נקט רש"י כמו אל המלות קלות ר"ל דלאו דדלי הוא ומפני שהיה לו פרסם והבנים שם פועלים לנפשו ולא גילה להם היו הכל רצים לנפשות ששברן מרובה גופיין אורן ומצאת ליקוטים על התורה

פירוש לתורת אלהים

(יב) והיה עקב תשמעון וגי' . אין סוף וקצת פירוש אין געשאפן די ואלסם הינסן די חקים אונ מצות אונ משפטים , היום געשיהם , הינסן וזען די פנים , ואנס דיא גמרא סען פיינס היינס זאל מען זייא סאקן , אונ סאקנין ווען מען וועט זיין געשטארבן , וועלען די נשמות האבן ויער שפר אף די אנדערע וועלס , וקארום הקביה צאקלס גיס שפר פאר כבוד אירא דיא וועלס , וייל הקביה איז אייביג אונ זיין חזקה אונ כבוד זענען איר אייביגע , דאך ויין דר שפר פאר תורה אונ מצות אירא אים גיס געבען שפר פאר תורה אונ מצות אירא דיא וועלס , גאר פאר משפטים דאך מען גיבט שפר צוויי סאקל , אויף די יעלס אונ צוא שלם תבא , וייל דס איז אמצעה וואס געהער צו הקביה , וקארום הקביה האט געבאטן דיא משפטים . דריבער דאך מען געבען דיג שפר צו שלם תבא , אונ הייל דיא מצוה ווערס געטאקן צו מענטשן . דיא משפטים מאכן שלים צווישען טענטשען , דריבער דאך מען געבן דעם שפר אירא די וועלס איך , וויא דער מנא ואנס אלז דריים , דאס זענען דיא זאקלן וואס דר קענשען עקס ויערע פיראט אויף די וועלס אונ דר קבן ויריא מצוה אין גאנצען בלייבט צו נכסען פאר איר שפר אירא עולם תבא , אוינע פון דיא זאקלן איז והבאת שלום בין אדם לחבירו , צו מאכן שלים צווישען מענטשען . אונ משפטים מאכען